

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

RŪTA KRUTKĖ

GMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS EUROPOS
SAJUNGOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

prof. habil. dr. V. Paulikas

VILNIUS

2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

GMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS EUROPOS
SAJUNGOJE

(Europos Sąjungos politikos ir administravimo) magistro baigiamasis darbas
Studijų programa (621L23002)

Vadovas

_____ prof. habil. dr. V. Paulikas

2013 -

Recenzentas

2013 -

Atliko

_____ R. Krutkė

2013 – 03 – 25

VILNIUS

2013

TURINYS

LENTELĖS	5
PAVEIKSLAI.....	6
SANTRUMPOS	7
ĮVADAS	8
1. TEORINĖ DALIS	11
1.1. Genetiškai modifikuoti organizmai ir jų atsiradimas.....	11
1.2. Genų inžinerijos ištakos.....	12
1.3. GMO panaudojimo sritys.....	13
1.4. GMO teikiamos galimybės šiuolaikiniame pasaulyje	13
1.5. GMO keliamos grėsmės šiuolaikiniame pasaulyje	15
1.6. Biotechnologinių pasėlių auginimas pasaulyje.....	16
1.7. Biotechnologinių pasėlių auginimas Europos Sąjungoje.....	19
1.8. ES gyventojų požiūris į biotechnologijas, genų inžineriją bei GM maistą.....	19
2. GMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS ES.....	22
2.1. Europos Sąjungos GMO teisės aktų analizė	22
2.1.1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/18/EB, dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/220/EEB analizė	24
2.1.2. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1829/2003 dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų analizė	29
2.1.3. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklavimo analizė.....	33
2.1.4. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1946/2003 dėl GMO tarptautinio judėjimo analizė	36
2.1.5. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo analizė	38
2.2. GMO politikos įgyvendinimas pagal Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB Lietuvoje ir Airijoje	40
2.2.1. Lietuvos teisės aktų analizė	40
2.2.2. Institucinė analizė Lietuvoje.....	49
2.2.3. Airijos teisės aktų analizė	53
2.2.4. Institucinė analizė Airijoje.....	59
3. GMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ: LIETUVOS IR AIRIJOS ATVEJIS	62

3.1. GMO politikos įgyvendinimo ypatumai Lietuvoje ir Airijoje.....	62
3.2. GMO politikos įgyvendinimas pagal Direktyvą 2001/18/EB Lietuvoje ir Airijoje	63
3.3. GMO įgyvendinimas pagal Direktyvą 2009/41/EB Airijoje ir Lietuvoje	66
3.4. Institucinė analizė įgyvendinant Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB Airijoje ir Lietuvoje.....	67
IŠVADOS.....	69
REKOMENDACIJOS.....	71
ANOTACIJA.....	72
ANNOTATION.....	72
SANTRAUKA	73
SUMMARY	74
NAUDOTA LITERATŪRA	75

LENTELĖS

Lentelė. Biotechnologinių pasėlių auginimo plotai pagal šalis 2010-2011.....17

PAVEIKSLAI

1 pav. Gyventojų požiūris į biotechnologijas ir genetinę inžineriją proc.....	20
2 pav. Gyventojų požiūris į GM maistą proc.....	21

SANTRUMPOS

Bt – Bacillus thuringiensis toksinas;

ES – Europos Sąjunga;

GM – genetiškai modifikuotas;

GMM – genetiškai modifikuotas mikroorganizmas;

GMO – genetiškai modifikuotas organizmas;

GMO – genetiškai modifikuotas produktas;

Komisija – Europos Komisija;

Protokolas – Biologinės įvairovės konvencijos Kartachenos biosaugos protokolas;

Sekretoriatas – Biologinės įvairovės konvencijos Kartachenos biosaugos protokolo Sekretoriatas.

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Biotechnologijoms sparčiai tobulėjant ir pradedant jas taikyti daugelyje sričių, genetiškai modifikuoti organizmai (GMO) ir jų poveikis, bei teigiamos ir neigiamos savybės aptarinėjami plačiai jau daugelį metų.

Pastaraisiais metais ši tema tampa vis aktualesnė ir analizuojama tiek paprastų gyventojų, kurie yra maisto pramonės, farmacijos, žemdirbystės ir kitų sričių vartotojai, tiek politikų, kurie atstovauja įstatymų leidėjus.

GMO atveria didžiules galimybes įvairioms sritims, bet kartu su galimybėmis kelia didžiules baimes ir diskusijas. Vienas iš aktualiausių ir svarbiausių GMO naudojimo privalumų, tai galimybė GM augalus auginti ne tokiose palankiose vietovėse, bei padidinti užauginamos produkcijos kiekį. Tai padėtų sumažinti maisto produktų kainas, bei užtikrinti galimybę išmaitinti vis didėjantį žmonių skaičių pasaulyje. GMO teikiama nauda ir galimybės skatina vystytis įvairias mokslo sritis.

Į GMO visuomenė ir mokslininkai žvelgia ne tik iš teigiamos pozicijos. Išlieka įvairios baimės dėl galimai keliamų grėsmių sveikatai ir aplinkai, dėl GMO naujumo ir dėl visiško neištirtumo. Kaip nurodo „GMO kompasas“, nauji produktai prieš patekdami į rinką su gyvūnais testuojami 90 dienų.¹ Sąlyginai trumpas tyrimų laikotarpis skatina kitus mokslininkus imtis tyrinėjimų patiems. Leidinys „Maisto ir chemijos toksikologija“ pateikė Prancūzijos mokslininkų atliktų tyrimų išvadas, kuriose nurodoma, jog dvejus metus trukę tyrimai su žiurkėmis, kurių metu žiurkės buvo maitinamos GM kukurūzais pateikė šokiruojančius rezultatus: iki 50 % patinėlių ir iki 70 % patelių mirė per anksti, 50-80 % patelių išsivystė augliai, net iki 3 auglių vienoje žiurkėje ir kt.²

Europos Sąjungos politiką formuojančios 27 valstybės narės skirtingai nusiteikusios GMO atžvilgiu. Kaip nurodo Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, ypač aktyviai už GMO pasisako Nyderlandai, Jungtinė Karalystė, Švedija, Ispanija, Portugalija ir Čekija, o prieš GMO pasisako Austrija, Vengrija, Italija, Graikija, Lenkija, Latvija. Kitos valstybės aiškių pozicijų GMO klausimu neišreiškia.³

Europos Komisijos 2010 m. liepos 13 d. paskelbtame pranešime žiniasklaidai, nurodoma, jog bus suteikta galimybė pačioms ES valstybėms narėms spręsti ar jos savo žemėse nori auginti

¹ GMO compass,
<http://www.gmcompass.org/eng/safety/human_health/41.evaluation_safety_gm_food_major_undertaking.html>
[žiūrėta 2013-03-09]

² Food and Chemical Toxicology, „Long term toxicity of a Roundup herbicide and Roundup tolerant genetically modified maize“ 50, 2012, p. 4221-4231

³ Europos ekonominių ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl GMO Europos Sąjungoje (2012/C 68/11) [2012] OL C 68/56.

GMO.⁴ ES valstybėms narėms suteikta galimybė rinktis dėl GM produktų auginimo neapsaugo nuo tokios produkcijos įvežimo iš kitoje valstybėje narėje išaugintų GM produktų, kurie atitinka visas ES nustatytas sąlygas.

Siekiant suderinti visų valstybių narių interesus labai svarbi bendra ES politika ir teisinės bazės sistema, kuri numatytų ir apsaugotų valstybių narių gyventojus ir aplinką nuo galimų ar numatomų GMO padarinių. ES GMO politika formuojama daugelį metų, tačiau teisės, kaip ir kokiomis priemonėmis ją įgyvendinti, suteikiamos kiekvienai valstybei narei. Akivaizdu, jog čia tampa svarbi ne tik Europos Sąjungos, bet ir pačios valstybės narės pozicija į GMO. Teigiamas ar neigiamas požiūris į GMO formuoja arba nuosaikesnę arba griežtesnę valstybės GMO politikos formavimą ir įgyvendinimą. GMO politikos įgyvendinime taip pat ypač svarbią vietą užima už GMO politikos įgyvendinimą paskirtos institucijos, kurios reguliuoja, įgyvendina ir kontroliuoja teisės aktais numatytas nuostatas.

Šiame darbe yra nagrinėjami Lietuvos ir Airijos atvejai ir atliekama lyginamoji šių šalių teisės aktų analizė. Pasirinkimą lėmė panašus valstybių dydis ir gyventojų skaičius. Airija yra senoji ES narė, kuri nuo pat pradžių, kartu su kitomis valstybėmis narėmis, formuoja ES GMO politiką ir ją įgyvendina vis tobulindama esamus ir priimdama naujus teisės aktus. Lietuva, palyginti, nauja valstybė ES ir turėjo galimybę kurti savo GMO teisinę bazę, remdamasi jau esama valstybių narių patirtimi ir pavyzdžiu. Lietuva GMO politikos pradžia pradėjo formuoti pati dar iki įstojimo į ES, o įstojusi jau turimą teisinę bazę pritaikė ir papildė ES teisės aktuose numatytais reikalavimais. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, norima palyginti, kaip skiriasi įgyvendinama GMO politika senojoje ir naujojoje valstybėse narėse.

Tyrimo objektas – GMO politikos įgyvendinimas ES.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti GMO politikos įgyvendinimą ES: Lietuvos ir Airijos atvejai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti GMO reikšmę, auginimo tendencijas ir visuomenės požiūrį į GMO.
2. Išnagrinėti pagrindinius Europos Sąjungos GMO reglamentuojančius teisės aktus bei Lietuvos ir Airijos teisės aktus, skirtus įgyvendinti Direktyvas 2001/18/EB ir 2009/41/EB. Apžvelgti šių šalių GMO politiką įgyvendinančias institucijas ir jų funkcijas.
3. Atlikti Lietuvos ir Airijos GMO politikos įgyvendinimo lyginamąją analizę.

Tyrimo metodai:

- Literatūros šaltinių analizė;
- Teisės aktų analizė;
- Lyginamoji analizė;

⁴ Komisijos pranešimas spaudai, 2010 m. liepos 13 d.

<http://ec.europa.eu/lietuva/ziniasklaidai/13072010_gmo_politika_lt.htm> [žiūrėta 2013-03-09]

- Antrinių statistikos duomenų analizė.

Darbo naujumas ir tyrimo šaltiniai. Genetiškai modifikuotų organizmų tema plačiai analizuojama tiek Lietuvos, tiek užsienio žiniasklaidoje. Pateikiamos įvairios nuomonės, susijusios su GMO privalumais ir keliamomis grėsmėmis, dėstomos įvairios pozicijos GMO klausimais. Vilniaus gamtos apsaugos draugijos parengtame leidinyje „Genetiškai modifikuoti organizmai gamtoje ir mūsų gyvenime“ trumpai užsimenama apie GMO politiką Europos Sąjungoje, nurodomi pagrindiniai galiojantys įstatymai, bei trumpai apžvelgiama Lietuvos GMO teisinė bazė.⁵

Autoriai analizuoja ir GMO politikos reguliavimą ES, JAV ir kt. Vienas iš tokių darbų „GMO reguliavimas Europoje ir JAV: šiuolaikinio Europinio politikos reguliavimo atvejo analizė“, kuri parengė Diahanna Lynch ir David Vogel, aptaria istorinius kontekstus, analizuoja JAV ir ES GMO reguliavimą ir atsakingas institucijas.⁶

Leidinyje „Nacionalinė biosaugumo sistema Lietuvoje“ parengtame Daniaus Lygio ir kitų, plačiau analizuojamas Lietuvos nacionalinės biosaugos teisinis reguliavimas, aptariami pagrindiniai teisės aktai, atsakingų už įgyvendinimą institucijų funkcijos.⁷

Lina Kučinskaitė savo straipsnyje „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų ribotas naudojimas Lietuvoje“ trumpai aptaria leidimo išdavimo šiai veiklai vykdyti Lietuvoje procesą.⁸ Prieinamoje literatūroje nepavyko rasti darbo, analizuojančio GMO politikos įgyvendinimą ES.

Šiame darbe analizuojami pagrindiniai GMO įgyvendinimą ES reglamentuojantys teisės aktai. Analizuojami Lietuvoje ir Airijoje sukurti teisės aktai, skirti įgyvendinti Direktyvas 2001/18/EB ir 2009/41/EB, siekiant palyginti abiejų valstybių GMO politikos įgyvendinimo ypatumus ir skirtumus.

Atliekat tyrimą buvo naudota Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra, Europos Sąjungos direktyvos ir reglamentai, Lietuvos Respublikos įstatymai, Airijos įstatymai ir nutarimai bei kiti teisės aktai.

⁵ Vilniaus gamtos apsaugos draugija, *Genetiškai modifikuoti organizmai gamtoje ir mūsų gyvenime*, 2002, <http://www.gmo-free-regions.org/fileadmin/files/gmo-free-regions/Lithuania/GMO_Lithuanian.pdf> [žiūrėta 2013-01-15].

⁶ Lynch D., Vogel D., *The Regulation of GMOs in Europe and the United States: A Case-Study of Contemporary European Regulatory Politics*, *Council on Foreign Relations*, 2001. <http://www.cfr.org/genetically-modified-organisms/regulation-gmos-europe-united-states-case-study-contemporary-european-regulatory-politics/p8688> [žiūrėta 2013-03-10].

⁷ Lygis D. ir kt., *Nacionalinė biosaugumo sistema Lietuvoje*, Vilnius: Inforastras, 2004.

⁸ Kučinskaitė L. „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų ribotas naudojimas Lietuvoje“ *Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje*, 2009, p. 55.

1. TEORINĖ DALIS

1.1. Genetiškai modifikuoti organizmai ir jų atsiradimas

Teisinė genetiškai modifikuotų organizmų sąvoka, kurią apibrėžia Lietuvos Respublikos Genetiškai modifikuotų organizmų įstatymas, nurodo jog tai „organizmas, išskyrus žmogų, kuriame genetinė medžiaga pakeista tokiu būdu, kuris paprastai nepasitaiko poruojantis ir (arba) natūralios rekombinacijos būdu.“⁹ Šiek tiek platesnį apibrėžimą pateikia „Medicinos žodynas“, kuriame nurodoma jog tai organizmas, kurio genetinės savybės buvo dirbtinai pakeistos įterpiant modifikuotą geną arba geną iš kito organizmo, pasitelkiant genų inžinerijos technologijas.¹⁰

GMO sąvoką aiškina ir Pasaulio sveikatos organizacija, teigdama: „genetiškai modifikuoti organizmai, tai organizmai, kuriuose genetinė medžiaga (DNR) yra pakeista taip, kaip natūraliame pasaulyje nepasitaiko. Technologija yra dažnai vadinama „modernia biotechnologija“, arba „genų technologija“, kartais taip pat „rekombinantinė DNR technologija“ arba „genų inžinerija“. Ji leidžia pasirinktus atskirus genus perkelti iš vieno organizmo į kitą, taip pat tarp negiminingų rūšių.“¹¹

Genetinė modifikacija neįvyksta taikant tam tikrus metodus, kaip nurodo Algimantas Paulauskas, „[...] naudojami metodai nesukelia genetinių modifikacijų su sąlyga, kad juos taikant nėra naudojamos rekombinuotos DNR molekulės ar genetiškai modifikuoti organizmai. Tai - 1) apvaisinimas in vitro; 2) konjugacija, transdukcija, transformacija ar koks kitas natūralus procesas; 3) poliploidinis įjungimas (indukcija). Taip pat laikoma, kad genetiškai modifikuoti organizmai nesukuriami ir kitais genetinio modifikavimo metodais su sąlyga, kad juos taikant genetiškai modifikuotos medžiagos nėra naudojamos kaip recipientai ar motininiai organizmai [...]“¹²

Analizuojant GMO sąvoką svarbi tampa ir genų inžinerijos sąvoka, kurią Vilniaus gamtos apsaugos draugija apibūdina kaip, „[...] vieno arba keleto genų perkėlimas iš vieno organizmo į kitą. Taip sukuriama transgeniniai organizmai su svetimais genais. Dažniausiai jie yra vadinami genetiškai modifikuotais.“¹³

Genų inžinerijos apibrėžimą aiškindami Michael J. Reiss ir Roger Straughan teigia, jog visi organizmai nuo bakterijos iki žmogaus turi savyje genus. Genai tarsi užkoduota žinutė, kuri mūsų organizmą informuoja apie tai, kokius cheminius junginius turi pagaminti organizmas, kad galėtų

⁹ Genetiškai modifikuotų organizmų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr.77-2967

¹⁰ *Medical Dictionary*, <<http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/genetically+modified+organism>> [žiūrėta 2012-12-01]

¹¹ *World health organization (WHO)*, <<http://www.who.int/foodsafety/publications/biotech/20questions/en/>> [žiūrėta 2012-12-01]

¹² Paulauskas A., *Genetiškai modifikuoti organizmai*, Vilnius: UAB „Petro ofsetas“, 2004, p. 8

¹³ Ten pat kaip 5, p.7

palaikyti gyvybiškai svarbias funkcijas.¹⁴ Panaudojus genų inžinerijos metodus ir, kaip teigia Vilniaus gamtos apsaugos draugija, perkeltas genas į kitą organizmą siunčia tokius pat signalus, kokie buvo siunčiami pirmajame, ir taip atsiranda iki tol organizmui nebūdingos savybės.¹⁵

Praktinį paaiškinimą apie genų inžineriją pateikia Pennie Stoyles et al. teigdami, jog braškių auginimui labiausiai tinka vėsus klimatas, tačiau per šaltas oras gali pakenkti braškėms. Daugelis žuvų gali gyventi šaltame vandenyje dėl savo ypatingo kraujo. Norint jog braškės taptų atsparios žemesnėje temperatūroje genų inžinerijos pagalba įterpiamas atitinkamas žuvies genas į braškės genus ir braškės vėsiam klimatui tampa atsparios.¹⁶

Aušros Ražanskienės teigimu, žmonės selekcijos būdu siekia pagerinti svarbius jiems augalus bei kuria veisles daugybę metų. Pasitelkus genetinį modifikavimą viskas vyksta žymiai greičiau.¹⁷

1.2. Genų inžinerijos ištakos

Genų inžinerija dar labai nauja mokslo sritis. Jos atsiradimą lėmė, kaip nurodo Vilniaus gamtos apsaugos draugija, „1953 m. du mokslininkai, James Watson ir Francis Crick, pateikė pasauliui sensaciją – išaiškino DNR sandarą. Svanley Cohen ir Herbert Boyer, panaudoję sukauptą molekulinės biologijos informaciją ir pritaikę genų inžineriją, 1973 m. augalų bei gyvūnų genus įterpė į žarnyno lazdelę *E. coli*.“¹⁸

Šis mokslininkų laimėjimas genų inžinerijoje skatino tolimesnius tyrinėjimus bei bandymus ir, kaip teigia Vilniaus gamtos apsaugos draugija, 1982 m. pradėta prekiauti genetiškai modifikuotu insulinu, interferonu ir vakcina gyvūnų diarejai gydyti. Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje labai suaktyvėjo domėjimasis genetiškai modifikuotais augalais. Buvo siekta sukurti augalus, kurie būtų derlingesni net juos mažiau tręšiant ir prižiūrint. 1995 m. JAV buvo užauginti GM kukurūzai ir GM sojos.¹⁹

Pasak Kęstučio Sasnausko, mokslininkų atradimai paskatino tolimesnę raidą. Naujai atrasti metodai suteikė didžiules galimybes ir buvo praktiškai įgyvendinami įvairiose mokslo šakose.²⁰

¹⁴ Reiss J. M., Straughan R., *Improving Nature? The science and ethics of genetic engineering*, 1996, p. 1, <<http://books.google.lt/books?id=SqEObv4UBqkC&printsec=frontcover&dq=scientific+about+genetic+engineering&hl=en&sa=X&ei=gf3jUPGrEoT74QSw74GABg&ved=0CDUQ6AEwAA#v=onepage&q=scientific%20about%20genetic%20engineering&f=false>> [žiūrėta 2012-12-01]

¹⁵ Ten pat kaip 5, p. 7

¹⁶ Stoyles P., Pentland P., Demant D., *Genetic engineering*, 2003, p. 4, <<http://books.google.lt/books?id=XKdUUN6MWpsC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>> [žiūrėta 2012-12-01]

¹⁷ Ražanskienė A., „Transgeninių augalų konstravimas ir saugus jų panaudojimas“, *Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje*, 2009, p.12

¹⁸ Ten pat kaip 5, p. 8

¹⁹ Ten pat kaip 5, p. 8

²⁰ Sasnauskas K., „XXI amžiaus iššūkiai ir biotechnologijos vystymo programa Lietuvoje“, *Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje*, 2009, p.10

1.3. GMO panaudojimo sritys

Genetiškai modifikuoti organizmai gali būti skirstomi, kaip teigia A. Paulauskas, „pagal priklausomybę taksominei grupei (karalystei). Genetiškai modifikuoti organizmai klasifikuojami į:

- genetiškai modifikuoti mikroorganizmai;
- genetiškai modifikuoti augalai;
- genetiškai modifikuoti gyvūnai²¹

GMO gali būti naudojami įvairiose srityse, pavyzdžiui: pasak Gintarės Blažauskienės ir kt. „žemės ūkyje, maisto gamybos, pramonės, aplinkosaugos, medicinos, farmacijos srityse ir net karo pramonėje.“²²

Šiomis sritimis GMO naudojimas neapsiriboja. GMO naudojimo sričių sąrašą papildo Vilniaus gamtos apsaugos draugija: tai „lengvoji pramonė, miškininkystė, dekoratyvinė gėlininkystė ir sodininkystė.“²³

Remiantis išvardytomis sritimis, galima daryti išvadą, jog GMO naudojami ir gali būti pritaikomi daugelyje sričių, nuo kasdienės mus supančios aplinkos gražinimo iki medicinos. Taip pat galima teigti, jog GMO sparčiai užima vis naujas pozicijas kasdieniame mūsų gyvenime.

1.4. GMO teikiamos galimybės šiuolaikiniame pasaulyje

Kaip teigia K. Sasnauskas, genomų tyrimai ir juose saugoma informacija suteikė naujas galimybes diagnostikoje, vaistų kūrime, naudojime, galimybes pertvarkant mikroorganizmų metabolizmą, kuriant augalų ir gyvūnų veisles bei t.t.²⁴

Pasak Vlado A. Bumelio, pasitelkiant genų inžinerijos metodus, organizmai, atliekamų modifikacijų dėka gali gaminti svarbius produktus, kurių kitais būdais pagamintas kiekis nedidelis arba nėra galimybės pagaminti.²⁵

GMO reikšmė žemės ūkiui, gyvulininkystei ir maisto pramonei. Kaip nurodo K. Sasnauskas, GM augalų kūrimo tikslas - naujos veislės, kurių savybės būtų geresnės.²⁶

Anot Theresa Phillips, žemės ūkio augalai vieni iš dažniausiai įvardijamų GMO pavyzdžių. Genų inžinerijos dėka didėja pasėlių derlingumas, mažėja produkcijos auginimo sąnaudos, mažėja pesticidų naudojimas. Žemės ūkio produkcija tapo geresnės maistinės sudėties, pagerėjo jos

²¹ Ten pat kaip 12, p. 32.

²² Blažauskienė G. ir kt., *Genetiškai modifikuoti organizmai. Kas tai?*, 2008, p. 6.

²³ Ten pat kaip 5, p. 10.

²⁴ Ten pat kaip 20, p. 10.

²⁵ Bumelis A. V., „Saugaus biofarmacijos vystymo perspektyvos Lietuvoje“, *Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje*, 2009, p. 14.

²⁶ Sasnauskas K., „GMO kūrimas jų panaudojimo galimybės ir perspektyvos“, *Genetiškai modifikuoti organizmai ir produktai bei jų panaudojimo perspektyvos Lietuvoje*, 2004, p. 4.

kokybė. Augalai tapo atsparesni ligoms ir kenkėjams, o tai leidžia aprūpinti daugiau žmonių maistu vis didėjant gyventojų skaičiui žemėje.²⁷

Gyvulininkystei genetinės modifikacijos taip pat labai aktualios. Dažniausiai gyvūnai yra genetiškai modifikuojami, pasak G. Blažauskienės ir kt., siekiant sukurti atsparesnius ligoms, labiau prisitaikančius prie ne tokių tinkamų sąlygų ir norint paspartinti augimo procesą.²⁸

K. Sasnauskas teigia, jog gyvūnų modifikavimo tikslai gali būti labai skirtingi. Sukuriami gyvūnai, kurie įgauna jiems nebūdingų savybių. Gyvūnai kuriami ir tyrinėjimų tikslais.²⁹

Maisto pramonei genetinė modifikacija taip pat labai svarbi. Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų fermentai, G. Blažauskienės ir kt. teigimu, naudojami maisto pramonėje norint pagaminti rūgimo ir kt. procesų reikalaujančius gaminius.³⁰

GMO reikšmė farmacijoje ir medicinoje. Farmacijos pramonėje GMO buvo panaudoti anksčiausiai. Joje GMO buvo pritaikyti vaistų gamyboje.

Julia M. Diaz ir Judith L. Fridovich-Keil teigia, jog genetiškai modifikuoti mikrobai, augalai ir gyvūnai yra naudojami farmacijoje ir tai suteikia galimybę pagaminti pigesnes ir saugesnes vakcinas ir vaistus. Gaminami įvairūs vaistai: rekombinantinės hepatito b vakcinos, injekcinis insulinas (diabetikams), VIII krešėjimo faktorius (hemofilikams), audinių plasminogeno aktyvatorius (širdies smūgio ir insulto pacientams).³¹

Nurodoma ir GMO svarba medicinai. Anot J. M. Diaz ir J. L. Fridovich-Keil, genų terapija yra taikoma įvairių ligų gydymui. Tarp jų ir medžiagų apykaitos sutrikimams bei vėžio gydymui.³²

GMO reikšmė aplinkosaugai. Genų inžinerijos pagalba, kaip teigia Ania Wieczorek, sumažėjo pesticidų naudojimas. Todėl mažiau pesticidų likučių lieka maiste bei sumažėja pesticidų patekimas į gruntinius vandenius.³³

Kitas svarbus dalykas, kaip teigia Deborah B. Whitman, daugelis pasaulio šalių susiduria su gruntinio vandens tarša. Genetiškai modifikuoti augalai, šiuo atveju tuopų medžiai, gali išvalyti tam tikrus sunkiuosius metalus.³⁴

²⁷ Phillips T., „Genetically Modified Organisms (GMOs) Transgenic Crops and Recombinant DNA Technology“, *Scitable by nature education, 2008* < <http://www.nature.com/scitable/topicpage/genetically-modified-organisms-gmos-transgenic-crops-and-732> > [žiūrėta 2012-12-01].

²⁸ Ten pat kaip 22, p. 7.

²⁹ Ten pat kaip 26, p. 4.

³⁰ Ten pat kaip 20, p. 8.

³¹ Diaz M. J., Fridovich-Keil L. J., „GMOs in medicine and research“, *Encyclopedia Britannica* < <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/897705/genetically-modified-organism-GMO/279978/GMOs-in-medicine-and-research> > [žiūrėta 2012-12-01].

³² Ten pat kaip 31.

³³ Wieczorek A., „Use of Biotechnology in Agriculture – Benefits and Risks“, *Biotechnology Bio-3, 2003*, p. 3 < <http://www.ctahr.hawaii.edu/oc/freepubs/pdf/BIO-3.pdf> > [žiūrėta 2012-12-06]

³⁴ Whitman B. D., „Genetically Modified Foods: Harmful or Helpful?“, *Proquest, 2000*, <<http://www.csa.com/discoveryguides/gmfood/overview.php>> [žiūrėta 2012-12-06]

Genetiškai modifikuoti mikroorganizmai prisideda prie vandens ir grunto užteršto naftos produktais valymo. Tai daroma, pasak Sauliaus Grigiškio, pasitelkiant bioploviklį ir specialius mikroorganizmus. Per metus gali būti išvalomas nemažas kiekis užteršto grunto.³⁵

GMO reikšmė miškininkystei. Sigutė Kuusienė teigia, esminė miškininkystės užduotis yra pasirūpinti pastoviu ir nenutrūkstamčiu miško produkcijos naudojimu. Dėl šios priežasties medelynai turi atitikti naudingumo, kokybės ir atsparumo neigiamiems veiksniams kriterijus. Prastėjant natūraliems miškams, o medienos paklausai didėjant, būtina tobulinti medžių rūšis.³⁶ Šiam tikslui pasiekti, kaip teigia A. Paulauskas, atliekamos medžių modifikacijos, siekiant paspartinti augimą bei koreguoti medžio pavidaļą.³⁷

Vilniaus gamtos apsaugos draugijos teigimu, siekiama sukurti naujas medžių rūšis, kurios sparčiau augtų, taptų atsparesnės įvairioms ligoms ir kenkėjams. Siekiama, kad medžiai turėtų reikiamų savybių.³⁸

1.5. GMO keliamos grėsmės šiuolaikiniame pasaulyje

A. Paulausko teigimu, šiuolaikinės biotechnologijos vystymasis labai spartus ir yra neatsiejamas nuo ekonomikos kilimo. Tai reiškia, jog GMO yra ir bus pritaikomi daugelyje sričių.³⁹

Kaip teigia A. Paulauskas, kol kas nėra galutinai išnagrinėtos GMO naudojimo keliamos rizikos, jų atsiradimas ir dydis. Dėl šios priežasties riziką reikia nagrinėti visais atvejais.⁴⁰

GMO grėsmės žmonių sveikatai. GMO teikia ne tik naudą žmonėms, tačiau ir, kaip įvardija autoriai, kelia įvairias grėsmes. Dažniausiai įvardijamos grėsmės žmonių sveikatai pateikiamos žemiau.

Mae-Wan Ho ir Lim Li Ching. nurodo šias GMO keliamas rizikas:

- padidėjęs herbicidų naudojimas. Kenkia sveikatai, nes jie yra toksiški ir kenkia nervų, respiratorinei, virškinimo sistemoms, kraujui, galimi apsigimimai;
- ligų sukėlėjai virusai ir bakterijos gali tapti biologiniu ginklu. Genų inžinerijos metodų pagalba galima sukurti virusų, kurių niekada iki tol pasaulyje nebuvo;
- infekcijų gydymas gali tapti sudėtingesnis. Augalo transgeninė DNR gali pereiti į dirvožemį ar žmogaus žarnyno bakterijas, o ji yra atspari antibiotikams;

³⁵ Grigiškis S., „Biotechnologijos panaudojimas, pašalinant taršalus iš aplinkos“, *Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje*, 2009, p. 30.

³⁶ Kuusienė S., „Augalų biotechnologija-Lietuvos Populus genties medžių tyrimuose“, *Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje*, 2009, p.53

³⁷ Zambryski Z. //Ten pat kaip 12, p. 50.

³⁸ Ten pat kaip 5, p.10.

³⁹ Ten pat kaip 12, p. 68.

⁴⁰ Ten pat kaip 12, p. 68.

- didina riziką susirgti vėžiu. Transgeninė DNR nėra suskaidoma virškinimo metu ir gali pereiti į žinduolių ląstelių genomą. Taip pat galimas variantas, jog gyvūnų maitinimas GM produktais, gali kelti pavojų ne tik jiems, bet ir žmonėms, valgantiems jų produktus.⁴¹

D. B. Whitman nurodo šias grėsmes žmonių sveikatai:

- alergijos. Genetiškai modifikuojant augalus, gali atsirasti nauji alergenai, kurie žmonėms sukeltų alergines reakcijas;
- neišaiškinta įtaka žmonių sveikatai. Kelia nerimą, jog GMO gali turėti dar neįvardytą neigiamą poveikį sveikatai.⁴²

Michael Antoniou et al. nurodo šias grėsmes žmogaus sveikatai:

- nauji toksinai, alergenai, mutageniniai efektai. Tai sukelti gali genų keitimo procesas.
- bt toksinas (insekticidas). Genetiškai modifikuotuose javuose jis gali būti toksiškas ar sukeliantis alergijas.⁴³

GMO grėsmės aplinkai. Autoriai įvardija ir GMO keliamas grėsmes gamtai. Charles M. Benbrook, atlikęs naujausius tyrimus, nurodo:

- per pirmus kelerius metus GM augalai, atsparūs herbicidams veikė puikiai, tačiau ilgainiui piktžolės tapo atsparios ir ūkininkai pradėjo dažninti purškimus. Kiekvienais metais herbicidų kiekio suvartojimas vis didėja.⁴⁴

Ho W. M. ir Ching L.L. nurodo šią grėsmę:

- transgeninę taršą. Ją sukelia genetiškai modifikuotų augalų žiedadulkės, kurias vėjas išnešioja ir jos gali paveikti kitus ne genetiškai modifikuotus pasėlius.⁴⁵

M. Antoniou et al., nurodo, jog žala gamtai:

- toksinų liekanos. Didėjantis javų užteršimas herbicidais yra herbicidams atsparių genetiškai modifikuotų sėklų naudojimo pasekmė.⁴⁶

1.6. Biotechnologinių pasėlių auginimas pasaulyje

Tarptautinės agro - biotechnologijų priemonių įsigijimo tarnybos (ISAAA) duomenimis, 2011 m. biotechnologinių pasėlių buvo pasodinta 160 mln. hektarų.⁴⁷

⁴¹ Ho W. M., Ching L. L., *The Case For A GM-Free Sustainable World*, London: Jutaprint, 2003, p. 11-12.

⁴² Ten pat kaip 34.

⁴³ Arvanitoyannis A. D., Antoniou M. et al., *GMO Myths and Truths*, United Kingdom, 2012, p. 37. <http://earthopensource.org/files/pdfs/GMO_Myths_and_Truths/GMO_Myths_and_Truths_1.3b.pdf> [žiūrėta 2012-12-18]

⁴⁴ Benbrook M. Ch., „Impacts of genetically engineered crops on pesticide use in the U.S. – the first sixteen years” by Charles M. Benbrook, *Summary of Major Findings and Definitions of Important Terms*, 2012, <http://news.cahnrs.wsu.edu/files/2012/10/Benbrook-paper_major-findings-2012-09b.pdf> [žiūrėta 2013-01-12].

⁴⁵ Ten pat kaip 41, p. 10

⁴⁶ Ten pat kaip 43, p. 37.

ISAAA duomenimis, daugiausiai buvo auginama GM soja - 75,4 mln. hektarų. Ją augino JAV, Argentinoje, Brazilijoje, Paragvajuje, Kanadoje, Urugvajuje, Bolivijoje, Pietų Afrikoje, Meksikoje, Čilėje ir Kosta Rikoje. GM kukurūzai buvo auginami 37,3 mln. hektarų žemės plote. Juos augino JAV, Brazilijoje, Argentinoje, P. Afrikoje, Kanadoje, Filipinuose, Urugvajuje, Hondūre ir Čilėje. GM medvilnė buvo pasodinta daugiau nei 17,9 mln. hektarų plote, ji buvo auginama Indijoje, Kinijoje, Pakistane, Mianmaryje, Burkina Faso, Brazilijoje, JAV, Argentinoje, Australijoje, Kolumbijoje ir Kosta Rikoje. Kiti auginami biotechnologiniai pasėliai buvo rapsai, cukriniai runkeliai, liucerna ir kt.⁴⁸

Analizuojant lentelėje pateiktus duomenis, didžiausios biotechnologinių pasėlių augintojos buvo JAV, Brazilija, Argentina, Indija ir Kanada.

Daugiausiai biotechnologinių pasėlių auginama JAV. 2011 m. buvo pasodinta 69,0 mln. hektarų. Po to seka Brazilija, kurioje 2011 m. buvo pasodinta 30,3 mln. hektarų. Trečioji didžiausią GM pasėlių kiekį auginanti šalis yra Argentina, kuri 2011 m. augino 23,7 mln. hektarų pasėlių. Indija 2011 m. augino 10,6 mln. hektarų. Kanada padidino savo auginamus pasėlius iki 10,4 mln. hektarų.

Daugiausiai biotechnologinių pasėlių auginimo plotai padidėjo Meksikoje, kuri padvigubino savo auginamus biotechnologinius pasėlius, palyginus su 2010 m.. Filipinuose plotas padidėjo 20 %. Per metus 19,3 % padidėjo auginamų pasėlių plotas Brazilijoje. Urugvajuje ir Kanadoje plotas padidėjo 18,2 %. Indijoje plotas padidėjo 12,8 %, o Kinijoje - 11,4 %. Biotechnologinių pasėlių auginimo plotai didėjo JAV, Argentinoje, Paragvajuje, Pakistane, P. Afrikoje. Stabilų kiekį pasėlių apsodina Ispanija, Burkina Faso, Mianmaras, Australija, Bolivija. Per 2011 m. auginimo plotai išliko nepakitę. Mažiausiai biotechnologinių pasėlių auginama Kolumbijoje, Čilėje, Hondūre, Portugalijoje, Čekijos Respublikoje, Lenkijoje, Egipte, Slovakijoje, Rumunijoje, Švedijoje, Kosta Rikoje, Vokietijoje ir šių šalių pasėlių kiekis per metus išlieka stabilus, neviršijantis 0,1 mln. hektarų.

Lentelė. Biotechnologinių pasėlių auginimo plotai pagal šalis 2010-2011 (milijonais hektarų*)

Valstybė	2010	2011	Padidėjimas (%)
JAV	66,8	69,0	3,3
Brazilija	25,4	30,3	19,3
Argentina	22,9	23,7	3,5

lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁴⁷ *Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops in 2011*, p.1

<<http://www.isaaa.org/resources/publications/pocketk/document/Doc-Pocket%20K16.pdf>> [žiūrėta 2013-01-12]

⁴⁸ Ten pat, p. 5.

Valstybė	2010	2011	Padidėjimas (%)
Indija	9,4	10,6	12,8
Kanada	8,8	10,4	18,2
Kinija	3,5	3,9	11,4
Paragvajus	2,6	2,8	7,7
Pakistanas	2,4	2,6	8,3
P. Afrika	2,2	2,3	4,6
Urugvajus	1,1	1,3	18,2
Bolivija	0,9	0,9	0
Australija	0,7	0,7	0
Filipinai	0,5	0,6	20
Mianmaras	0,3	0,3	0
Burkina Faso	0,3	0,3	0
Meksika	0,1	0,2	100
Ispanija	0,1	0,1	0
Kolumbija	< 0,1	< 0,1	0
Čilė	< 0,1	< 0,1	0
Hondūras	< 0,1	< 0,1	0
Portugalija	< 0,1	< 0,1	0
Čekijos	< 0,1	< 0,1	0
Lenkija	< 0,1	< 0,1	0
Egiptas	< 0,1	< 0,1	0
Slovakija	< 0,1	< 0,1	0
Rumunija	< 0,1	< 0,1	0
Švedija	< 0,1	< 0,1	0
Kosta Rika	< 0,1	< 0,1	0
Vokietija	< 0,1	< 0,1	0
*- suapvalinta iki artimiausio 100 000			

Šaltinis: parengta autorės pagal C. James, 2011 duomenis.⁴⁹

Apibendrinant galima teigti, jog biotechnologinių pasėlių plotai kasmet vis didėja, nors ir nedideliais kiekiais. Tačiau sekant šia tendencija, po dešimties metų turėsime dar didesnę kiekį pasėlių, kuriuose bus auginamos biotechnologijomis patobulintos augalų kultūros.

Nors ir daug svarstoma apie galimą GMO žalą tiek žmonių sveikatai, tiek aplinkosaugai, akivaizdu, jog tai nėra pagrindinis faktorius, kuris skatintų biotechnologijomis patobulintų pasėlių mažėjimo tendencijas pasaulyje.

⁴⁹ James C., 2011//ten pat kaip 47, p. 4.

Tarp 29 aukščiau minėtų šalių yra net 8 ES šalys narės: Ispanija, Portugalija, Čekija, Lenkija, Slovakija, Rumunija, Vokietija bei Švedija. Pagal lentelės duomenis nei vienoje iš minėtų šalių auginamų biotechnologinių pasėlių plotas neviršija 0,1 mln. hektarų.

1.7. Biotechnologinių pasėlių auginimas Europos Sąjungoje

Kaip nurodo ISAAA, 2011 m. duomenimis 6 Europos Sąjungos valstybėse (Ispanijoje, Portugalijoje, Čekijoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Rumunijoje) buvo pasodinta 114,49 hektarų biotechnologinių kukurūzų, tai yra 26 % daugiau nei 2010 m. Ispanija augina 85 % visų ES biotechnologinių pasėlių kiekio. Švedija ir Vokietija pasodino 17 hektarų „Amflora“ bulvių sėkloms, kai visoje ES jų buvo pasodinta 114,507 hektarų.

Kukurūzų auginimo kiekis padidėjo Ispanijoje, Portugalijoje ir Čekijoje. Toks pat liko Lenkijoje, tačiau daugiausiai sumažėjo Rumunijoje ir Slovakijoje, kurios augino mažiau nei 1000 hektarų.

2014 m. planuojama išleisti naują bulvių veislę „Fortūna“, kuri bus atspari amarui. Ši bulvių rūšis gali būti svarbus produktas, kuris atitiks ES politiką ir aplinkos apsaugos poreikius sumažinti fungicidų naudojimą ir patiriamus gamybinius nuostolius.⁵⁰

1.8. ES gyventojų požiūris į biotechnologijas, genų inžineriją bei GM maistą

„Eurobarometer“ 2010 m. atliko tyrimus 27 ES valstybėse bei Kroatijoje, Turkijoje, Šveicarijoje, Islandijoje ir Norvegijoje. Respondentams buvo pateikti tokie pat klausimai, siekiant nustatyti žmonių požiūrį į biotechnologijas ir jų įtaką žmonių gyvenimui.⁵¹

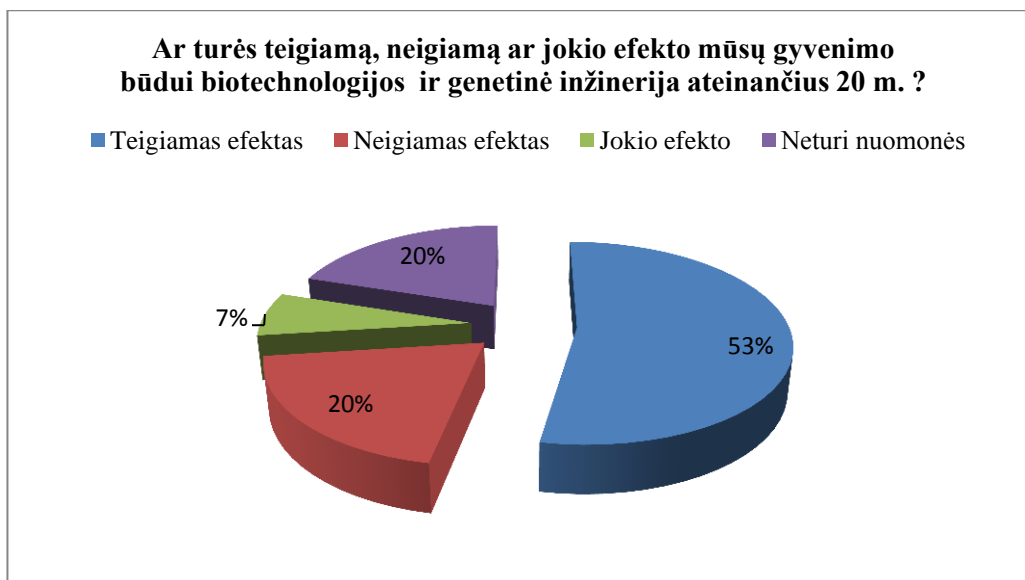
Vienas iš klausimų buvo: ar biotechnologijos ir genetinė inžinerija turės teigiamą, neigiamą ar jokio efekto mūsų gyvenimo būdui ateinantiems 20 m. Atsakymai pateikti 1 paveiksle nurodo, jog daugiau nei pusė apklaustųjų t.y. 53 % tikisi teigiamo efekto iš biotechnologijų ir genetinės inžinerijos, 20 % procentų mano, jog turės neigiamą efektą, 7 procentai nurodė, jog neturės jokio efekto, o likusieji 20 % neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

⁵⁰ *Inertmanional service for the Acquisition of agri-biotec applications*

<<http://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/43/executivesummary/default.asp>> [žiūrėta 2013-01-15].

⁵¹ Special Eurobarometer, *Biotechnology* Nr. 341, 2010, p. 6.

<ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_341_en.pdf> [žiūrėta 2013-01-15]

Šaltinis: parengta autorės, pagal „Eurobarometer“ duomenis.⁵²

1 pav. Gyventojų požiūris į biotechnologijas ir genetinę inžineriją proc.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima daryti išvadą, jog daugiau nei pusė gyventojų turi teigiamą požiūrį į biotechnologijas ir genetinę inžineriją. Tačiau sekantys klausimai parodo, jog biotechnologijomis patobulinti maisto produktai, kitaip tariant GM produktai, teigiamų emocijų respondentams nesukelia.

Sekantys tyrimo klausimai buvo konkretizuoti. Juose klausama susiję su genetiškai modifikuotu maistu, tai yra biotechnologijų ir genetinės inžinerijos kuriamus produktus. Buvo pateikiami trumpi teiginiai su informacija apie GM maistą. Respondentai turėjo į teiginį atsakyti: sutinku, nesutinku arba nežinau.

Atsakymai pateikiami 2 paveiksle, kuris vaizduoja kaip pasiskirstė respondentų atsakymai. Pateikus teiginį, jog GM maistas vieniems teikia naudą kitiems riziką, su šiuo teiginiu sutiko daugiau nei pusė apklaustųjų net 57%, su juo nesutiko 25 %, o 10 % respondentų atsakė, jog nežino.

Su teiginiu, jog „GM maistas padeda žmonėms besivystančiose šalyse“ sutiko 43 %, nesutiko 37 %, ir nežinojo 20 % respondentų. Teiginys, jog “GM maistas naudingas ekonomikai” sulaukė 50 % nesutinkančių su tuo apklaustųjų, 31 % pasisakė, jog sutinka, 20 % nežinojo. Teiginys ar “GM maistas nekenkia aplinkai” susilaukė 53 % nesutinkančiųjų su tokiu teiginiu, 23 % sutiko su juo, o 24 % nežinojo. Teiginys ar “GM maistas saugus tavo ir tavo šeimos sveikatai” sulaukė 59 % nesutinkančiųjų su tuo, 22 % palaikančių šį teiginį ir sutinkančių su juo ir 19 % nežinojo. Ar “GM

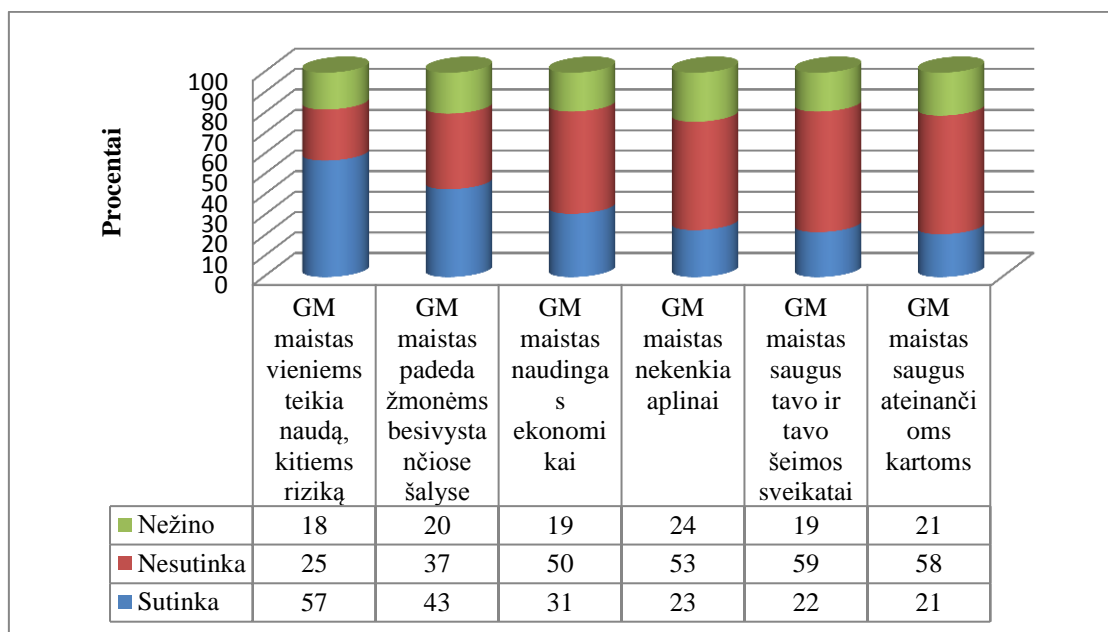
⁵² Ten pat kaip 51, p. 9.

maistas Saugus ateinančioms kartoms” su teiginiu nesutiko net 58 %, o sutiko tik 21 %, nežinojo taip pat 21 %.

Apibendrinant 2 paveiksle pateiktus duomenis, galima teigti, jog daugiausiai neigiamos nuomonės susilaukė, persverdami 50 % ribą, šie teiginiai: „GM maistas saugus tavo ir tavo šeimos sveikatai“ ir „GM maistas saugus ateinančioms kartoms“, bei „GM maistas nekenkia aplinkai“. Dauguma apklaustųjų nesutinka su šiais teiginiais, manydami, jog GM maistas gali kenkti ne tik jiems, ar kitoms kartoms, bet ir aplinkai.

Daugiausiai palaikymo susilaukė teiginys „GM maistas vieniems teikia naudą kitiems riziką“. Apklaustieji daugiausiai pateikė atsakymą – nežinau, pateikus teiginius „GM maistas nekenkia aplinkai“ ir „GM maistas saugus ateinančioms kartoms“.

Galima teigti, jog GM maistas nėra palankiai vertinamas ES gyventojų. Dauguma turi susidariusią neigiamą nuomonę ir mano, jog GM maistas gali kenkti. Nemažai respondentų nežinojo kaip atsakyti į teiginį ir ar jie sutinka su juo ar ne. Tai rodo, jog nemažai žmonių neturi nuomonės šiais klausimais arba turi per mažai žinių šia tema.

Šaltinis: parengta autorės, pagal „Eurobarometer“ duomenis.⁵³

2 pav. Gyventojų požiūris į GM maistą proc.

⁵³ Ten pat kaip 51, p. 18

2. GMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS ES

2.1. Europos Sąjungos GMO teisės aktų analizė

Oficialioje Europos Sąjungos svetainėje nurodoma, jog visi Europos Sąjungos veiksmai remiasi Sutartimis, kurias yra pasirašiusios visos ES valstybės narės. Sutartys yra būtinas ES valstybių narių susitarimas. Jose yra numatomi ES tikslai, taisyklės ES institucijoms, sprendimų priėmimo tvarka bei tarpusavio santykiai tarp ES ir valstybių narių.⁵⁴

GMO politika taip pat nėra išimtis. Visi ES priimami teisės aktai GMO politikos srityje remiasi ES Sutartimis, kuriose numatoma kokių tikslų turi būti siekiama.

ES GMO teisinę bazę sudaro daugybė priimtų teisės aktų, tačiau, kaip nurodo Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, GMO teisinės bazės kūrimas prasidėjo 1990 m., o svarbiausi yra šie teisės aktai:

- Direktyva 2001/18/EB dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką;
- Reglamentas (EB) Nr. 1829/2003 dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų;
- Reglamentas (EB) Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklinimo;
- Reglamentas (EB) Nr. 1946/2003 dėl GMO tarpvalstybinio judėjimo;
- Direktyva 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo.⁵⁵

Reglamentuose nurodyti reikalavimai turi būti įgyvendinami taip kaip numatyta visa jo apimtimi ir tiesiogiai visose ES valstybėse narėse, be papildomų nacionalinių institucijų įsikišimo.

Direktyva yra numatomas tik tikslas, kuris turi būti pasiektas kiekvienos ES valstybės narės. Direktyvos kiekvienoje ES valstybėje narėje gali būti įgyvendinamos skirtingomis priemonėmis, kurias pasirenka pati valstybė narė. Minėti reglamentai ir direktyvos skirti GMO politikos įgyvendinimui Europos Sąjungoje yra parengti atsižvelgiant į Europos bendrijos steigimo sutarties atitinkamus straipsnius.

Direktyva 2001/18/EB dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką buvo parengta atsižvelgiant į Europos bendrijos steigimo sutartį, ypač 95 straipsnį, kuriame rašoma apie priemonių nustatymą siekiant suderinti valstybių narių teises bazines, kurios reikalingos vidaus rinkos sukūrimui ir veikimui. Teikiant pasiūlymus dėl sveikatos, saugos, aplinkos ir vartotojų apsaugos ypač akcentuojama aukšto lygio apsauga, bei atsižvelgiama į naujoves, pagrįstas mokslo.

⁵⁴ Europos Sąjungos internetinė svetainė http://europa.eu/eu-law/treaties/index_lt.htm [žiūrėta 2013-01-23]

⁵⁵ Ten pat kaip 3.

Nurodoma kaip valstybė turėtų elgtis, jei nesutinka su tam tikromis priimtomis priemonėmis, bei Komisijos veiksmai tuo atveju.⁵⁶

Reglamentas (EB) Nr. 1829/2003 dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų parengtas atsižvelgiant į Europos bendrijos steigimo sutartį, ypač 37, 95 straipsnius ir 152 straipsnio 4 dalies b punktą. 37 straipsnyje nurodoma, jog norint numatyti bendras žemės ūkio politikos gaires, būtina palyginti šalių narių žemės ūkio politikas ir nustatyti išteklius ir poreikius. O tuomet teikti pasiūlymus bendram žemės ūkio politikos kūrimui. Nurodoma, kad turi būti atsižvelgiama rengiant pasiūlymus, bei nurodoma, jog Tarybos sprendimai priimami kvalifikuota dauguma numatytais sąlygomis gali nacionalines rinkos organizavimo formas pakeisti bendra organizavimo forma.⁵⁷ 95 straipsnis jau buvo aptartas, tad 152 straipsnio 4 dalies b punktas nurodo, jog Taryba turi imtis priemonių veterinarijos bei fitosanitarijos srityse, siekiant apsaugoti žmonių sveikatą.⁵⁸

Reglamentas (EB) Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklavimo, parengtas atsižvelgiant į Europos bendrijos steigimo sutartį, ypač atsižvelgiant į jos 95 straipsnio 1 dalį, kurioje rašoma apie priemones siekiant suderinti valstybių narių teisinės bazes, kurios reikalingos vidaus rinkos sukūrimui ir veikimui.⁵⁹

Reglamentas (EB) Nr. 1946/2003 dėl GMO tarpvalstybinio judėjimo, parengtas atsižvelgiant į Europos bendrijos steigimo sutartį, ypač atsižvelgiant į 175 straipsnio 1 dalį, kurioje rašoma, jog Taryba numatyta tvarka, pasikonsultavusi, nusprendžia kokių imtis veiksmų siekiant įgyvendinti numatytus tikslus pagal 174 straipsnį, kurie yra:

- „išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę;
- saugoti žmonių sveikatą;
- apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius;
- remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti.“⁶⁰

Direktyva 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo parengta atsižvelgiant į Europos bendrijos steigimo sutartį, ypač 175 straipsnio 1 dalį, kuri jau buvo aptarta.

⁵⁶ Europos Bendrijos steigimo sutartis

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Ten pat.

2.1.1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/18/EB, dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/220/EEB analizė

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/220/EEB (toliau Naujoji direktyva). Naujoji direktyva buvo priimta 2001 m. kovo 12 d. Jos tikslas išdėstytas A dalyje 1 straipsnyje: „[...] derinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus bei apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką tada, kai:

- bet kokiais tikslais, išskyrus pateikimo į rinką Bendrijos teritorijoje, į aplinką apgalvotai išleidžiami genetiškai modifikuoti organizmai,
- Bendrijoje į rinką pateikiami genetiškai modifikuoti organizmai kaip atskiri produktai ar esantys kituose produktuose.“⁶¹

Taigi pagrindinis tikslas yra saugoti ES piliečius ir aplinką nuo galimo neigiamo GMO poveikio, sureguliuojant įstatymines valstybių bazes.

Naujojoje direktyvoje pagrindinės naudojamos sąvokos apibrėžiamos 2 straipsnyje. Bene svarbiausios Naujojoje direktyvoje vartojamos sąvokos GMO ir apgalvotas išleidimas į aplinką. 2 straipsnio 2 dalis pateikia tokį GMO apibrėžimą, tai “organizmas, išskyrus žmones, kuriame genetinė medžiaga yra pakeista tokiu būdu, kuris paprastai nepasitaiko poruojantis ir (arba) natūralios rekombinacijos atveju.“⁶² Apibendrinant galima teigti, jog GMO tai organizmas, apart žmogaus, kurio DNR pakeista, taip, kaip natūraliais būdais negalėtų pakisti. Kita svarbi vartojama sąvoka - apgalvotas išleidimas į aplinką, kurią apibrėžia 3 dalis, tai „genetiškai modifikuoto organizmo arba šių organizmų kombinacijos sąmoningas perkėlimas į aplinką netaikant jokių specifinių jų apribojimo priemonių, kurios ribotų jų sąlytį su gyventojais ir aplinka bei užtikrintų aukštą gyventojų ir aplinkos apsaugos lygį“⁶³ Apgalvoto išleidimo į aplinką sąvoką galima būtų apibūdinti kaip GMO išleidimą be jokių kontrolės mechanizmų, kurie neleistų tiesiogiai veikti žmonių ir aplinkos bei išlaikytų reikiamos apsaugos reikalavimus.

Naujosios direktyvos 3 straipsnis nurodo taikymo išimtis, kurios remiantis 1 dalimi netaikomos, jei genetiškai modifikuojant organizmus nebuvo naudojama rekombinacinės nukleino rūgšties molekulės arba/ir buvo taikomi Naujojoje direktyvoje numatyti metodai.⁶⁴ Remiantis 2 dalimi Direktyva netaikoma, kai GMO yra transportuojami, nepaisant transportavimo priemonės.⁶⁵

⁶¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. kovo 12 d. direktyva 2001/18/EB, dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/220/EEB. [2001] OL 106/1

⁶² Ten pat.

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Ten pat.

„Bendrieji įsipareigojimai“ 4 straipsnyje nurodo, jog valstybės narės privalo daryti visa kas įmanoma, jog nekiltų žmonių sveikatai ir aplinkai nepageidaujamų pasekmių dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką arba patekimo į rinką. GMO gali būti realizuotas tik laikantis nuostatų. Dėmesys ypatingai sutelkiamas į GMO, kurių genai atsparūs antibiotikams, kai atliekamas rizikos vertinimas aplinkai. Taip pat valstybės narės bei, esant reikalui, Komisija patvirtina, jog bus visais atvejais vertinamos galimos nepageidaujamos pasekmės žmonių sveikatai ir aplinkai dėl genų įterpimo iš GMO kitiems organizmams. Valstybės narės Naujosios direktyvos įgyvendinimą turi pavesti kompetentingai institucijai ar institucijoms, kurias paskiria pačios. Paskirtoji institucija užtikrina Naujojoje direktyvoje numatytų reikalavimų įgyvendinimą, analizuoja gautus pranešimus bei sutikrina ar tinkamai padarytas reikalaujamas įvertinimas. ES valstybės įsipareigoja, jog kompetentinga institucija vykdys tikrinimus bei, esant reikalui, imsis kitų priemonių. GMO patekus į aplinką ar rinką be leidimo, valstybė narė privalo užkirsti kelią jo plitimui ir numatytais atvejais informuoti tos valstybės žmones, Komisiją ir kitas valstybes nares.⁶⁶

Apibendrinat 4 straipsnį, galima teigti, jog ypač svarbų vaidmenį GMO įgyvendinime turi ES valstybės, kurios ir privalo su atitinkamų savo šalies institucijų pagalba ir kontrole užtikrinti GMO naudojimą nekenkiant nei žmonių sveikatai nei aplinkai. Komisijos funkcijos apibrėžiamos rizikos vertinimo srityse, kurias kartu su ES valstybėmis ji dalinasi pagal numatytus Naujojoje direktyvoje straipsnius.

Naujosios direktyvos B dalis, „Apgalvotas GMO išleidimo į aplinką kitais nei patekimo į rinką tikslais“, 6 straipsnis nurodo, jog norint apgalvotai išleisti į aplinką GMO ar GMO kombinaciją privaloma pateikti pranešimą tos vietovės, kur bus vykdomas išleidimas, kompetentingai institucijai. Pranešime pateikiami visi reikiami dokumentai, kuriuos numato 2 dalis. 5 dalis nurodo, jog kompetentinga institucija užfiksuoja pranešimo pateikimo datą ir įvertinus pastabas, gautas iš kitų valstybių narių, 90 dienų laikotarpyje suteikia atsakymą: a dalimi, jog atsakymas yra teigiamas ir, b dalimi jog neigiamas. Kaip numato 8 dalis išleisti GMO galima su kompetentingos institucijos raštišku sutikimu, bei laikantis numatytų sąlygų. 9 dalis nurodo, jog valstybės narės pasirūpina, jog kas yra skirta apgalvotam išleidimui į aplinką, nepatektų į rinką.⁶⁷

Naujosios direktyvos 7 straipsnis numato, jog kuomet jau yra praktikos išleidžiant į aplinką kai kuriuos GMO atitinkamose ekosistemose, kompetentinga institucija gali Komisijai įteikti pagrįstą pasiūlymą, jog tų rūšių GMO išleidimas remtųsi diferencijuota tvarka.⁶⁸ Tuomet vyksta šiek tiek kitokia procedūra, nei GMO išleidimo į aplinką kitais nei patekimo į rinką tikslais leidimų išdavimo tvarka.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Ten pat.

Diferencijuotos tvarkos procesas numatytas 2 dalyje „Savo iniciatyva arba ne vėliau kaip per 30 dienų nuo kompetentingos institucijos pasiūlymo gavimo dienos, Komisija:

a) nusiunčia tą pasiūlymą kompetentingoms institucijoms, kurios per 60 dienų gali pateikti savo pastabas ir tuo pačiu metu;

b) leidžia su pasiūlymu susipažinti visuomenei, kuri per 60 dienų gali pateikti savo pastabas; ir

c) konsultuojasi su atitinkamu (-ais) moksliniu (-iais) komitetu (-ais), kuris (-ie) per 60 dienų gali pareikšti savo nuomonę.⁶⁹

Numatyta proceso eiga leidžia išreikšti savo nuomonę ne tik kompetentingom institucijoms, bet įtraukia ir mokslinį komitetą, o svarbiausia labiausiai pažeidžiamą grupę – visuomenę, t.y. gyventojus, kurie gali išdėstyti savo pozicijas į numatomą GMO išleidimą diferencijuota tvarka.

Remiantis 4 dalimi numatoma, jog sprendimas bus priimamas 90 dienų laikotarpyje. Ir kaip numato 5 dalis, GMO išleidimo į aplinką vykdymo pradžia galima tik su raštišku kompetentingos institucijos sutikimu ir laikantis jame numatytų sąlygų⁷⁰

Naujosios direktyvos 8 straipsnis nurodo, jog kompetentingai institucijai išdavus sutikimą ir tuomet darant ar atsiradus nenumatytiems pasikeitimams, kurie gali kenkti žmonių sveikatai ar aplinkai, tai pat jei tokia informacija gaunama kuomet pranešimą nagrinėja valstybės narės kompetentinga institucija, pranešėjas neatidėliodamas imasi veiksmų siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką, praneša kompetentingai institucijai apie pakeitimus ir pakartotinai išnagrinėja pranešime pateiktas priemones.⁷¹

Naujosios direktyvos 9 straipsnyje nurodoma, jog dėl siūlomo GMO išleidimo į aplinką, turi būti vykdomos konsultacijos su visuomene. Kaip bus vykdomos konsultacijos sprendžia valstybės narės. Taip pat numatoma, jog nepažeidžiant konfidencialumo, gyventojams yra prieinama informacija apie GMO išleidimo į aplinką atvejus pagal B dalį. Gyventojams prieinama informacija, kuria keičiamasi pagal keitimosi informacija sistemą.⁷²

Naujosios direktyvos 10 straipsnyje numatoma, jog Pranešėjas užbaigęs išleidimą į aplinką, ir po to pagal nurodymus sutikime, kompetentingai institucijai pateikinėja išleidimo į aplinką rezultatus.⁷³

Naujosios direktyvos C dalis „GMO kaip atskirų produktų ar esančių kituose produktuose pateikimą į rinką“ 12 straipsnis numato, jog ši dalis neapima tų GMO kaip atskirų produktų ar

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Ten pat.

⁷² Ten pat.

⁷³ Ten pat.

esančių kituose produktuose, kurie leidžiami pagal ES teisės aktus, bei pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 2309/93.⁷⁴

Naujosios direktyvos 13 straipsnio 1 dalis nurodo, jog „prieš išleidžiant į rinką GMO ar tokių organizmų kombinaciją kaip atskirus produktus ar esančius kituose produktuose, valstybės narės, kurioje toks GMO bus pateiktas į rinką pirmą kartą, kompetentingai institucijai pateikiamas pranešimas.“⁷⁵ Tuomet patvirtinamas pranešimo gavimas ir dokumentų santrauka persiunčiama valstybių narių kompetentingoms institucijoms, o taip pat Komisijai. Kompetentinga institucija patikrina ar pranešimas parengtas pagal reikalavimus, esant reikalui gali paprašyti pas pranešėją papildomos informacijos. Atitikusio reikalavimus pranešimo kopija pateikiama Komisijai, kuri ją išplatina kitoms valstybėms narėms. Naujosios direktyvos 13 straipsnio 2 dalis nurodo, kokia informacija turi būti pateikiama pranešime⁷⁶

Naujosios direktyvos 14 straipsnis nurodo, jog kompetentinga institucija per 90 dienų nuo pranešimo gavimo, turi paruošti įvertinimo ataskaitą ir persiųsti ją pranešėjui, jei ataskaita teigiama siunčia ir Komisijai kartu su visa informacija kuria naudojosi ruošdama ataskaitą. Tuomet Komisija per 30 dienų informaciją išplatina kitoms valstybių narių kompetentingoms institucijoms. Esant neigiamai ataskaitai ne anksčiau kaip po 15 dienų nuo įvertinimo ataskaitos persiuntimo pranešėjui, bet ne vėliau kaip po 105 dienų nuo pranešimo gavimo, ataskaita siunčiama Komisijai su visa informacija, kuri buvo naudojama ruošiant ataskaitą, ir Komisija per 30 dienų informaciją išplatina kitoms valstybių narių kompetentingoms institucijoms. Įvertinimo ataskaitoje rašoma, jog GMO gali būti teikiamas į rinką bei sąlygos, arba negali būti teikiamas į rinką.⁷⁷

Naujosios direktyvos 15 straipsnyje numatoma, jog įvertinimo ataskaitoje pateikus išvadą kompetentinga institucija ar Komisija turi teisę per 60 dienų nuo įvertinimo ataskaitos gavimo, prašyti informacijos, teikti pastebėjimus, išreikšti neigiamą poziciją dėl GMO teikimo į rinką. Visa ši informacija perduodama Komisijai, o ji pateikia informaciją kitoms kompetentingoms institucijoms. Visus kilusius neaiškumus kompetentingos institucijos ir Komisija gali išsiaiškinti per 105 dienas nuo ataskaitos išsiuntinėjimo. Pranešimas netenkinamas, jei ataskaitą paruošusi kompetentinga institucija nesutinka su GMO teikimu rinkai, jos sprendime pateikiamos priežastys. Kompetentingai institucijai pritariant dėl produkto teikimo į rinką ir jei ES valstybės arba Komisija per 60 dienų nuo ataskaitos išsiuntinėjimo nenurodo jokių prieštaravimų arba kilę neaiškumai išaiškinami per 105 dienų laikotarpį, ataskaitos rengėjas pateikia pranešėjui raštišką sutikimą dėl

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Ten pat.

produkto patekimo į rinką. Apie sutikimą per 30 dienų pranešama valstybėms narėms bei Komisijai. Sutikimas galioja ne daugiau nei 10 metų.⁷⁸

Naujosios direktyvos 17 straipsnis nurodo, jog sutikimas gali būti atnaujinamas likus 9 mėnesiams iki jo galiojimo pabaigos pateikus pranešimą kompetentingai institucijai, kuri išdavė sutikimą. Pranešimas turi būti parengtas pagal nurodytus reikalavimus. Gavusi pranešimą kompetentinga institucija patvirtina pranešimo gavimą, ir jam atitinkant reikalavimus, pranešimo kopija bei įvertinimo ataskaita persiunčiama Komisijai, kuri per 30 dienų išplatina dokumentus kitoms valstybių narių kompetentingoms institucijoms. Įvertinimo ataskaitą gauna ir pranešėjas. Ataskaitoje nurodoma, ar GMO gali likti rinkoje su tam tikromis sąlygomis arba neturėtų likti. 60 dienų laikotarpyje nuo ataskaitos išsiuntinėjimo, Komisija ar kompetentingos institucijos gali pareikalauti kitos informacijos, nurodyti pastabas ir pan. Visa tokia informacija išplatinama per Komisiją kitoms kompetentingoms institucijoms. Jei įvertinimo ataskaitoje pateikiamas teigiamas vertinimas ir per 60 dienų nesulaukiama jokių prieštaravimų, paruošiamas sprendimas raštu pranešėjui bei per 30 dienų pranešama Komisijai ir valstybėms narėms. Neišspręstus klausimus išspręsdus per 75 dienas, sprendimas raštu perduodamas pranešėjui ir per 30 dienų pranešama Komisijai ir valstybėms narėms.⁷⁹

Naujosios direktyvos 21 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog „valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad GMO, kurie į rinką patiekiami kaip atskiri produktai ar esantys kituose produktuose, visuose pateikimo į rinką etapuose būtų ženklinami ir pakuojami pagal tam tikrus reikalavimus, nurodytus raštiškame sutikime [...]“⁸⁰

Ženklinimas yra labai svarbi GMO išleidimo į rinką informacinė priemonė, kuri padeda atskirti produktus, kuriuose yra GMO ir nėra GMO. Taip leidžiama vartotojams pasirinkti kokios prekės jis nori, bei atsižvelgiant į savo asmenines pozicijas dėl galimos GMO žalos ar naudos, teisingai išsirinkti norimą produkciją.

Naujosios direktyvos 21 straipsnio 2 dalis numato, jog tam tikrais atvejais, jei GMO likutis produkcijoje nesiekia nustatytos minimalios ribos, leidžiama produkcijos nežymėti.⁸¹ 3 dalis numato, jog ženklinti nereikia, jei GMO likutis ne daugiau nei 0,9 %.⁸²

Naujosios direktyvos 22 straipsnis „Laisva apyvarta“ nurodo, jog jei produkcija su GMO leidžiama pagal direktyvą, ES valstybės negali niekaip jos buvimo rinkoje apriboti.⁸³

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Ten pat.

⁸² Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. reglamentas 1829/2003. dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų. [2003] OL L 268/1.

⁸³ Ten pat kaip 61.

Naujosios direktyvos 24 straipsnis numato, jog Komisija suteikia galimybę visuomenei paanalizuoti santrauką, teigiamą išleidimui įvertinimo ataskaitą ir 30 dienų laikotarpyje visuomenei suteikiama galimybė nurodyti savo pastebėjimus Komisijai. Komisija persiunčia pastabas kompetentingoms institucijoms. 2 dalis numato, jog, „[...] visuomenei leidžiama susipažinti su visų GMO, kuriuos pateikti į rinką kaip atskirus produktus ar esančius kituose produktuose buvo duotas raštiškas sutikimas arba dėl kurių pateikimo į rinką pateikti prašymai buvo atmesti pagal šią direktyvą, įvertinimo ataskaitomis ir mokslinių komitetų, su kuriais buvo konsultuojamasi, nuomone (-ėmis). Aiškiai nurodoma kiekviename produkte esantis (-ys) GMO ir jo (jų) paskirtis ar paskirtys.“⁸⁴

Kaip ir direktyvos B dalyje, taip ir C dalyje yra numatomas visuomenės informavimas, kuris suteikia galimybę sužinoti naujausius patekusius į rinką GMO kaip atskirus produktus ar esančius kituose produktuose, o tai labai aktualu tiems vartotojams, kurie aktyviai domisi ir turi savo poziciją GMO klausimu. Atsižvelgiant į tai, jog visuomenės suformuluoti pastebėjimai nelieka neišklausyti, juos apsarsto kompetentingos institucijos, ir tai suteikia teisę dalyvauti GMO politikos įgyvendinime ir sprendimų priėmime.

Direktyvos D dalyje „Baigiamosios nuostatos“ nurodoma, kokias sritis apima konfidencialumo sąvoka šioje direktyvoje, konsultavimosi procedūras su atitinkamais komitetais ir kitus dalykus. Naujosios direktyvos 33 straipsnis numato nuobaudas, kurios turi būti skiriamos, jei pritaikyta Direktyva nacionalinėje teisėje buvo pažeista.⁸⁵

Visi numatyti ir direktyvoje keliami tikslai privalo būti įgyvendinti kiekvienoje valstybėje narėje. Priemonės tiems tikslams pasiekti leidžiama pasirinkti pačioms valstybėms.

2.1.2. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1829/2003 dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų analizė

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1829/2003 dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų priimtas 2003 m. rugsėjo 22 d. (toliau Reglamentas).

Reglamento 1 straipsnis numato Reglamento tikslą, kuris yra, „a) parengti bazę, leidžiančią užtikrinti aukštą žmonių gyvenimo ir sveikatos, gyvūnų sveikatos ir gerovės, aplinkos ir vartotojų interesų apsaugos lygį genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų atžvilgiu, tuo pačiu užtikrinant veiksmingą vidaus rinkos darbą;

b) nustatyti Bendrijos leidimų išdavimo genetiškai modifikuotam maistui ir pašarams ir priežiūros tvarką;

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Ten pat.

c) nustatyti genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų ženklavimo nuostatas.⁸⁶

Apibendrinant aukščiau išdėstytas nuostatas, galima teigti, kad Reglamento tikslas yra sureguliuoti teisinės bazes, kurios padėtų išlaikyti kokybišką maistą ir pašarus, kurie sąlygotų gerą sveikatos būklę ir gyvenimą tiek žmonėms, tiek gyvūnams; apsaugoti aplinką ir visuomenę; suteiktų teisę rinktis ar vartoti GM maistą ir pašarus bei leistų toliau sėkmingai funkcionuoti vidaus rinkai. Tai įgyvendinti numatoma per nustatytą bendrą leidimų išdavimo tvarką GM maistui ir pašarams bei ženklavimo taisykles.

Nagrinėjant Reglamentą svarbios tampa šios sąvokos, kurias aiškina 2 straipsnio 6 dalis, „genetiškai modifikuotas maistas – tai maistas, kurio sudėtyje yra, kuris susideda arba yra pagamintas iš GMO.“⁸⁷ Kitaip tariant tai tiesiog maistas, kuriame galima aptikti GMO. Svarbi sąvoka ir ta, kurią apibrėžia 7 dalis „genetiškai modifikuoti pašarai – tai pašarai, kurių sudėtyje yra, kurie susideda arba yra pagaminti iš GMO“⁸⁸ Kitaip apibūdinant tai pašarai, kuriuose galima aptikti GMO.

Antrasis Reglamento skyrius „Genetiškai modifikuotas maistas“ reglamentuoja su maistu susijusias sritis. Reglamento 3 straipsnio 1 dalis numato, jog ši dalis taikoma, visam maistui, kurio sudėtyje galima aptikti GMO ir GMO, kurie yra skirti maistui.⁸⁹

Kaip numato 4 straipsnio 1 dalis, remiantis 3 straipsnio 1 dalimi minėtas maistas negali:

- „a) turėti neigiamo poveikio žmonių ir gyvūnų sveikatai arba aplinkai;
- b) klaidinti vartotojo;

c) skirtis nuo maisto, kurį ketinama pakeisti tiek, kad jo įprastas vartojimas maistingumo atžvilgiu būtų nenaudingas vartotojui.⁹⁰ GM maistas turi būti saugus ir nekenksmingas nei žmonėms, nei gyvūnams nei aplinkai. Straipsnio 2 dalis nurodo, jog maistas nurodytas 3 straipsnio 1 dalyje negali patekti į rinką, jei nėra jam išduotas reikiamas leidimas bei nesilaikoma numatytų sąlygų.⁹¹

Reglamento 4 straipsnio 4 dalis nurodo, jog leidimai išduodami:

„a) GMO ir maisto produktams, kurių sudėtyje yra arba kurie susideda iš to GMO, bei maisto produktams, kurie pagaminti išminėto GMO arba kurių sudėtyje yra iš jo pagamintų ingredientų;

b) iš GMO pagamintam maistui ir maisto produktams, kurie pagaminti arba kurių sudėtyje yra to maisto;

c) iš GMO pagamintam ingredientui ir maistui, kurio sudėtyje yra to ingrediento“⁹²

⁸⁶ Ten pat kaip 82.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Ten pat.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Ten pat.

⁹² Ten pat.

Galima teigti, jog leidimai reikalingi, jei nors vienoje iš maisto gaminimo stadijų buvo naudojami GMO ar kaip sudėtinė dalis, ar kaip ingredientas, ar kaip produktas, kuriame yra GMO panaudotas to produkto gamyboje. Apibendrinant, galima teigti jei produkte galima aptikti GMO, didesnę kiekį nei yra leidžiamas, jam reikalingas leidimas.

Norint gauti leidimą, reikia vadovautis 5 straipsnyje numatytais reikalavimais. Visų pirma parengiamas prašymas pagal reikalavimus, tuomet jis pateikiamas valstybės narės nacionalinei kompetentingai institucijai. Gavus prašymą per 14 dienų apie gavimą raštu informuojamas pareiškėjas, pranešama Europos maisto saugos tarnybai (toliau – Tarnyba). Tarnybai perduodamas prašymas ir visa informacija. Tuomet Tarnyba praneša kitoms ES valstybėms, bei Komisijai ir perduoda joms visą turimą informaciją. Atitinkama informacija pateikiama ir visuomenei.⁹³

Reglamento 6 straipsnio 6 dalis nurodo, jog Tarybos pateikiama nuomonė bei ataskaita su konkrečiai išdėstytais apsisprendimą lėmusiais faktais, teikiama Komisijai, valstybėms narėms ir pareiškėjui. Tarybos nuomonė skelbiama ir viešai, ištrynus slaptą informaciją. Visuomenė gali pareikšti savo pastebėjimus Komisijai per 30 dienų.⁹⁴

Reglamento 7 straipsnis „Leidimų išdavimas“ nurodo, kuomet Komisija turėdama Tarybos nuomonę 3 mėnesių laikotarpyje, atitinkamam Komitetui įteikia sprendimo projektą, remdamasi visais numatomais dokumentais. Esant nuomonių skirtumams tarp Tarybos ir Komisijos, Komisija išaiškina skirtumus. 4 dalis numato, jog Komisija informuoja pranešėją apie sprendimą ir skelbia apie sprendimą Europos Bendrijos oficialiame leidinyje. Leidimas remiantis 5 dalimi suteikiamas 10 metų, bet gali būti pratęstas. Maistas įtraukiamas į registrą.⁹⁵

Reglamento 9 straipsnis numato, jog leidimo gavėjas privalo vadovautis numatytais sąlygomis, taip pat atlikti kitus numatytus veiksmus bei pagal nustatytus terminus teikti Komisijai ataskaitas. Monitoringo ataskaitos skelbiamos viešai panaikinus slaptą informaciją.⁹⁶

Reglamento 11 straipsnis numato, jog leidimas gali būti pratęstas numatyta tvarka dar 10 metų.⁹⁷

Reglamento 2 skirsnio „Ženklėjimas“, 12 straipsnis nurodo, jog jis skirtas, „maisto produktams, kurie pristatomi Bendrijos galutiniam vartotojui arba viešojo maitinimo įstaigoms ir:

- a) kurių sudėtyje yra arba kurie susideda iš GMO; arba
- b) kurie yra pagaminti arba kurių sudėtyje yra iš GMO pagamintų ingredientų.“⁹⁸

Visi tokie Reglamente minimi produktai, kurių vienokioje ar kitokioje gaminimo stadijoje įdedama GMO, ar jų produktų turi būti taikomas ženklėjimas.

⁹³ Ten pat.

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Ten pat.

⁹⁸ Ten pat.

Reglamento 13 straipsnyje nurodyti reikalavimai, kuriais remiantis privaloma žymėti maisto produktus ir, kuriems taikomas šis straipsnis. Straipsnyje nurodoma, jog žymima nurodant ingredientų sąrašę, sąrašo išnašose ar ant etiketės kas juose genetiškai modifikuota ar koks organizmas, įeinantis į jo sudėtį, yra genetiškai modifikuotas. Žymėjimas privalomas net esant labai mažam įpakavimui, tuomet informacija pateikiama vitrinoje.⁹⁹

Trečiajame Reglamento skyriuje reglamentuojama „Genetiškai modifikuoti pašarai“. Remiantis 15 straipsnio 1 dalimi jis taikomas:

- „a) GMO, kurie naudojami kaip pašarai;
- b) pašarams, kurių sudėtyje yra arba kurie susideda iš GMO;
- c) pašarams, pagamintiems iš GMO.“¹⁰⁰

Kitaip tariant, šis skyrius reguliuoja pašarus, kurių sudėtyje galima identifikuoti GMO.

Reglamento 16 straipsnis numato reikalavimus, kuriuos turi atitikti pašarai aptarti 15 straipsnio 1 dalyje:

- „a) turėti neigiamo poveikio žmonių ir gyvūnų sveikatai arba aplinkai;
- b) klaidinti vartotojo;
- c) kenkti vartotojui arba jį klaidinti pablogindami gyvūniniams produktams būdingas savybes;
- d) skirtis nuo pašaro, kurį ketinama pakeisti tiek, kad jo įprastas vartojimas gyvūnams arba žmonėms būtų maistingumo atžvilgiu būtų nenaudingas.“¹⁰¹

Pašarams taikomi reikalavimai labai panašūs kaip ir maistui, tik „c“ dalyje labiau sukonkretinta ir pritaikoma būtent šiai sričiai, o „d“ dalyje maistas pakeistas žodžiu pašaras.

Reglamento 16 straipsnio 2 dalis numato, jog neturint leidimo 15 straipsnio 1 dalyje įvardytiems produktams ir nesilaikant sąlygų, pateikti jų į rinką negalima.¹⁰² 4 dalis nurodo, jog leidimai gali būti išduodami:

- „a) GMO ir pašarams, kurių sudėtyje yra arba kurie susideda iš to GMO, bei iš minėto GMO pagamintiems pašarams; arba
- b) iš GMO pagamintam pašarui ir pašarams, kurie pagaminti arba kurių sudėtyje yra to pašaro.“¹⁰³

Leidimai reikalingi visiems pašarams, kuriuose galima aptikti GMO kaip sudedamosios dalies ar gaminimo procese įdėjus GMO ar produkto su GMO.

Reglamento 17 straipsnio numatoma leidimų išdavimo procedūra tokia pati kaip ir genetiškai modifikuoto maisto leidimų išdavimo tvarka. Tik šiame procese nedalyvauja Europos maisto saugos tarnyba. Taip pat kaip ir maistui, pašarams taikomas 19 straipsnio 5 dalyje numatytas 10

⁹⁹ Ten pat.

¹⁰⁰ Ten pat.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ Ten pat.

metų leidimo galiojimas su galimybe pratęsti. Pašaras taip pat yra įtraukiamas į registrą.¹⁰⁴ Reglamento 21 straipsnio 1 dalimi numatoma, jog privalu laikytis numatytų sąlygų esančių leidime bei prižiūrėti, jog į rinką nepatektų produktai neturintys leidimo. Taip pat numatomas ataskaitų teikimas pagal nurodytus terminus. Monitoringo ataskaitos skelbiamos viešai panaikinus slapą informaciją¹⁰⁵

Ženklimas privalomas remiantis 25 straipsniu, kuris numato, jog 15 straipsnio 1 dalyje išvardyti pašarai turi būti ženklinami. Negalima pateikti į rinką pašarų, kurie būtų neženklinti nurodytose vietose, ženklinama prie pašaro pavadinimo arba pašarų sąrašo išnašoje nurodant kas jame genetiškai modifikuota.¹⁰⁶

Reglamento 45 straipsnis numato, jog nevykdant Reglamento ar neteisingai jį vykdant turi būti numatytos baudos. Taisyklės nustato pačios ES valstybės.¹⁰⁷

Reglamentas nustato griežtus reikalavimus GM maistui ir pašarams, kurių turi laikytis visos ES valstybės, kurios privalo jį taikyti visa apimtimi.

2.1.3. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklavimo analizė

Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklavimo ir iš dalies pakeičiantis Direktyvą 2001/18/EB buvo priimtas 2003 m. rugsėjo 22 d. (toliau – Reglamentas), pagrindinį jo tikslą numato 1 straipsnis „[...] reglamentas sudaro pagrindą iš genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) sudarytų arba jų turinčių produktų, iš GMO pagaminto maisto ir pašarų susekamumui, siekiant palengvinti teisingą ženklavimą, poveikio aplinkai ir, kai taikytina, sveikatai, stebėseną ir reikiamų rizikos valdymo priemonių, įskaitant, jei reikia, produktų išėmimą iš rinkos, įgyvendinimą.“¹⁰⁸

Apibendrinat Reglamento tikslą galima teigti, jog pagrindinis tikslas yra susekti produkte esantį GMO ir supaprastinti jo ženklavimą. Tai padės atlikti stebėseną, kaip produktas veikia sveikatą ar aplinką, o esant reikalui, supaprastina išėmimą iš rinkos.

Šio Reglamento taikymo sritis numatyta 2 straipsnio 1 dalyje: “Šis reglamentas visais teikimo į rinką etapais taikomas:

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. reglamentas Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklavimo. [2003] OL L 268/24

a) iš GMO sudarytiems arba jų turintiems produktams, teikiamiems į rinką pagal Bendrijos teisės aktus;

b) iš GMO pagamintam maistui, teikiamam į rinką pagal Bendrijos teisės aktus;

c) iš GMO pagamintiems pašarams, teikiamiems į rinką pagal Bendrijos teisės aktus.¹⁰⁹

Reglamentas taikomas visiems produktams, paruoštam maistui, bei pašarams esantiems Bendrijoje ir kuriuose galima aptikti GMO.

Kaip numato 2 straipsnio 2 dalis Reglamentas neapima žmonių bei veterinarijos medicinos gaminių.¹¹⁰

Nagrinėjant reglamentą svarbu paaiškinti keletą pagrindinių daugiausiai vartojamų sąvokų. 3 straipsnio 2 dalyje esanti sąvoka „pagamintas iš GMO – tai visiškai ar iš dalies gautas iš GMO, tačiau neturintis ir nesudarytas iš GMO.“¹¹¹ Kita svarbi sąvoka, kurią numato 3 straipsnio 3 dalis „susekamumas – tai galimybė atsekti GMO ir iš GMO pagamintus produktus visais jų teikimo į rinką etapais per jų gamybos ir platinimo grandines.“¹¹² Susekamumas leidžia nustatyti visose produkto patekimo į rinką grandyse ar buvo naudoti GMO ir ar produktai buvo pagaminti iš GMO. Tai užkerta kelią tam, kad į rinką nepatektų nustatyta tvarka nepažymėti produktai, kuriuos gaminant kažkuriame iš etapų buvo naudojami GMO ar jau iš GMO pagaminti produktai.

Kita sąvoka, apibrėžiama 5 dalyje: „operatorius – tai fizinis arba juridinis asmuo, kuris pateikia produktą į rinką arba gauna produktą, kuris buvo pateiktas į rinką Bendrijoje iš valstybės narės arba trečiosios šalies bet kuriuo gamybos ir platinimo grandinės etapu, tačiau nėra galutinis vartotojas“¹¹³ Taip pat kita svarbi sąvoka, kurią apibrėžia straipsnio 6 dalis: „galutinis vartotojas – tai galutinis vartotojas, kuris nenaudoja produkto jokioje verslo operacijoje arba veikloje.“¹¹⁴ Kitaip tiesiog vartotojas nusipirkęs prekę asmeniniam suvartojimui.

Reglamento 4 straipsnio „Iš GMO sudarytų arba jų turinčių produktų susekamumo ir ženklavimo reikalavimai“ A dalyje nustatoma, jei produktas sudarytas ar turi GMO, arba turi unikalų identifikatorių, operatorius privalo raštiškai pateikti šią informaciją gaunančiam operatoriui, nuo pirmos teikimo rinkai stadijos.¹¹⁵ Remiantis 2 punktu, už nurodytos informacijos perdavimus tolimesnėje eigoje atsakingi operatoriai.¹¹⁶ Kaip nustato 4 punktas, minėta informacija po kiekvieno perdavimo turi būti saugoma 5 metus, joje turi išlikti perduota informacija, bei pateikęs ir gavęs informaciją operatorius.¹¹⁷

¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Ten pat.

¹¹³ Ten pat.

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Ten pat.

¹¹⁷ Ten pat.

Reglamento B dalies 6 punktas numato, jog jei produktai yra sudaryti arba juose yra GMO ženklėjimas privalomas tiek supakuotiems produktams tiek nesupakuotiems, nurodant straipsnyje numatytas frazes, o informaciją pateikiant arba ant prekės etiketės arba šalia jos, tai įgyvendina operatoriai.¹¹⁸

Reglamento C dalis „Išimty“ nurodo, jog susekamumo ir ženklėjimo reikalavimai netaikomi, jei aptinkami GMO likučiai, bet jie sudaro ne daugiau nei 0,9 % kiekvienos atskiros sudėtinės dalies, ir jie yra neesminiai ar dėl techninio neišvengiamumo.¹¹⁹

5 straipsnis „Iš GMO pagamintų maisto ir pašarų produktų susekimo reikalavimai“ numato, jog operatoriai teikdami į rinką produktus raštiškai perduoda informaciją kitam operatoriui:

„a) kiekvienos maisto sudėtinės dalies, kuri yra pagaminta iš GMO, nuoroda;

b) kiekvienos pašarų medžiagos ar priedų, kurie yra pagaminti iš GMO, nuoroda;

c) jei produkto sudėtinių dalių sąrašo nėra, nuoroda, kad tas produktas yra pagamintas iš GMO.“¹²⁰

Reglamento 5 straipsnio 2 dalis numato, jog informacija apie perdavimus ir gaunančius bei perduodančius operatorius turi būti saugoma 5 metus.¹²¹ 4 dalis numato, jog informacijos perdavimas nebūtinai, jei aptinkami GMO likučiai, bet jie sudaro ne daugiau nei 0,9 % kiekvienos atskiros sudėtinės dalies, ir jei likučiai neesminiai arba techniškai neišvengiami.¹²²

Reglamento 6 straipsnis nurodo, jog atitinkamais atvejais, kai Bendrijos teisiniuose dokumentuose nurodytos specialios nustatymo sistemos, atitinkami su informacijos perdavimu raštu anksčiau minėti straipsniai gali būti netaikomi, tačiau informacija sistemoje laikoma 5 metus. Straipsnis negalioja, jei produktas pateikiamas pirmojoje stadijoje į rinką, gamybai ar perpakavimui.¹²³

Reglamento 9 straipsnio 1 dalis nurodo, jog siekiant įgyvendinti Reglamentą, būtina vykdyti inspektavimo bei kontrolės priemones bei kitas numatytas priemones, tuo pasirūpina valstybės narės.¹²⁴ 11 straipsnis numato, jog pažeidus Reglamentą turi būti taikomos nuobaudos. Taisyklės dėl jų nustato pačios ES valstybės.¹²⁵

Apibendrinant gali teigti, kad Reglamentas nustato griežtas taisykles dėl GMO ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumui ir ženklėjimui, kurių privalo laikytis ir vykdyti reikalavimus visos ES valstybės narės.

¹¹⁸ Ten pat.

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Ten pat.

¹²¹ Ten pat.

¹²² Ten pat.

¹²³ Ten pat.

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Ten pat.

2.1.4. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1946/2003 dėl GMO tarpvalstybinio judėjimo analizė

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1946/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų tarpvalstybinio judėjimo (toliau – Reglamentas) buvo priimtas 2003 m. liepos 15 d.

Pagrindinis Reglamento tikslas numatytas 1 straipsnyje, „Laikantis atsargumo principo ir nepažeidžiant Direktyvos 2001/18/EB nuostatų, šio reglamento tikslai yra nustatyti bendrą pranešimo ir informavimo apie genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) tarpvalstybinį judėjimą sistemą bei užtikrinti, kad Bendrija nuosekliai įgyvendintų Protokolo nuostatas, siekdama prisidėti, kad būtų užtikrintas tinkamas apsaugos laipsnis, saugiai perduodant, tvarkant ir naudojant GMO, kurie gali turėti neigiamą poveikį biologinės įvairovės apsaugai ir subalansuotam naudojimui, taip pat atsižvelgiant į riziką žmonių sveikatai.“¹²⁶ Kitaip tariant sukurti bendrą sistemą GMO tarpvalstybiniam judėjimui, garantuoti Protokolo vykdymą, bei prisidėti prie atitinkamo apsaugos lygio išlaikymo visame GMO realizavimo procese, tiems GMO, kurie gali neigiamai veikti.

Reglamento 2 straipsnyje nurodoma, jog Reglamentas taikomas, „[...] visų GMO, kurie gali turėti neigiamą poveikį biologinės įvairovės apsaugai ir subalansuotam naudojimui, taip pat atsižvelgiant į riziką žmonių sveikatai, tarpvalstybiniam judėjimui.“¹²⁷ 2 dalis nurodo, jog Reglamentas neapima žmonėms skirtų vaistinių preparatų, jie reglamentuojami kitais teisės aktais.¹²⁸

Reglamento 1 skirsnio „Apgalvotam išleidimui į aplinką skirti GMO“ 4 straipsnyje nurodoma, jog norint vykdyti GMO tarpvalstybinį judėjimą privalomas raštiškas pranešimas importo šalies kompetentingai institucijai. Pranešime pateikiama Reglamente nustatyta informacija.¹²⁹ Reglamento 5 straipsnis nurodo, jog kol nėra importo šalies patvirtinimo dėl pranešimo gavimo ar raštiško sutikimo, tol negali vykti tarpvalstybinis judėjimas. Importo šaliai per 270 dienų neatsakius į pranešimą, išsiunčiamas raštiškas priminimas, atsakyti turi per ne daugiau nei 60 dienų, jo kopija persiunčiama eksporto valstybei narei bei Komisijai. Tarpvalstybinis judėjimas negali vykti, jei eksportuotojas nevykdo importo šalies reikalavimų. Prieš tai minėti veiksmai neatliekami, jei tokiam transportavimui numatyta supaprastinta tvarka arba pagal sudarytas atskiras sutartis. Norėdamos imtis veiksmų dėl sprendimo ar Protokolo vykdymo Komisija ir valstybės narės turi konsultuotis su Sekretoriatu.¹³⁰

¹²⁶ Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. liepos 15 d. reglamentas 1946/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų tarpvalstybinio judėjimo. [2003] OL L 287/1.

¹²⁷ Ten pat.

¹²⁸ Ten pat.

¹²⁹ Ten pat.

¹³⁰ Ten pat.

Reglamento 6 straipsnis numato, jog Eksportuotojas turi turėti įrašus apie pranešimą ir gavimo patvirtinimą ne mažiau nei 5 metus. Numatytais atvejais ir sprendimą ir dokumentų kopiją persiunčia GMO eksportuotojo valstybės kompetentingai institucijai bei Komisijai. Laikantis konfidencialumo, Komisija suteikia teisę visuomenei susipažinti su tais dokumentais.¹³¹

Reglamento 2 skirsnio „Tiesiogiai naudoti maistui ar pašarui arba perdirbti skirti GMO“ 9 straipsnis numato, jog apie visus sprendimus dėl GMO perduoda Komisija ar atitinkamais atvejais pati valstybė narė per Biosaugos informacijos rinkimo, apdorojimo ir skleidimo centrą, kuris apie tai informuoja kitas šalis. Jis informaciją turi gauti per 15 dienų nuo sprendimo priėmimo. Prašymus dėl papildomos informacijos pateikimo sprendžia Komisija ar valstybė narė priėmusi sprendimą. Jei šalis yra nurodžiusi Sekretariatui, jog neturi priėjimo prie Biosaugos informacijos rinkimo, apdorojimo ir skleidimo centro, minėtos informacijos kopiją Komisija arba valstybė narė tiesiogiai nusiunčia šalies koordinavimo centrui.¹³²

Reglamento 4 skirsnio „Bendrosios nuostatos“ 12 straipsnyje nurodyta, jog privaloma informacija turi būti GMO lydraščiuose ir ji yra perduodama gavėjui, už tai atsako eksportuotojas. Taip pat perduodama ir papildoma eksportuotojo deklaracija, kurioje patvirtinama kam skirti GMO ir nurodoma, jog jie nėra skirti apgalvotam išleidimui į aplinką, bei nurodomas kontaktas dėl papildomos informacijos.¹³³

Reglamento 17 straipsnis „Kompetentingos institucijos ir koordinavimo centrai“ numato, jog Bendrijos koordinavimo centrą skiria Komisija, o valstybės paskiria po vieną koordinavimo centrą bei vieną arba keletą kompetentingų institucijų. Abejas funkcijas gali vykdyti ta pati institucija. Apie tokias institucijas, jų pavadinimus, adresus, bei kompetencijas informuojamas Sekretariatas. Esant pasikeitimams būtina informuoti Sekretariatą.¹³⁴

Reglamento 18 straipsnyje numatoma, jog nevykdantys šio Reglamento nuostatų turi būti baudžiami pagal valstybės nustatytą tvarką.¹³⁵

Reglamento 19 straipsnyje nurodoma, jog valstybės atitinkamais laikotarpiais privalo parengti Reglamento įgyvendinimo ataskaitą Komisijai, kuri pagal gautą informaciją paruošia ataskaitą Konvencijos šalių Konferencijai.¹³⁶

Reglamento nuostatų privalo laikytis visos ES valstybės narės.

¹³¹ Ten pat.

¹³² Ten pat.

¹³³ Ten pat.

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Ten pat.

¹³⁶ Ten pat.

2.1.5. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo analizė

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo (toliau – Direktyva) buvo priimta 2009 m. gegužės 6 d.

Direktyvos 1 straipsnis nurodo, jog Direktyva „[...] siekdama apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką, nustato bendras genetiškai modifikuotų mikroorganizmų riboto naudojimo priemonės.“¹³⁷ Apibendrinat galima teigti, jog Direktyvos tikslas sukurti atitinkamas priemonės, kurios apsaugotų žmonių sveikatą ir aplinką.

Direktyvoje svarbios naudojamos sąvokos, kurias nurodo 2 straipsnio a dalis „mikroorganizmas – bet koks mikrobiologinis vienetas, ląstelinis ar neląstelinis, kuris gali dauginis ar perduoti genetinę medžiagą, įskaitant virusus, viroidus ir gyvulines bei augalines kultūros ląsteles“.¹³⁸ Direktyvos 2 straipsnio c dalis nurodo, jog „ribotas naudojimas – tai bet kokia veikla, kai mikroorganizmai genetiškai modifikuojami arba kai tokie GMM auginami, saugomi, transportuojami, naikinami, šalinami ar kitaip naudojami, ir kai naudojamos specialios ribojimo priemonės, siekiant riboti mikroorganizmų sąlytį su gyventojais ir aplinka bei suteikti aukšto lygio apsaugą“.¹³⁹ Kitaip tariant, tai visos veiklos susijusios su genetiškai modifikuotais mikroorganizmais, kai joms yra taikomos specialios priemonės, kurios padėtų išvengti mikroorganizmų kontakto su žmonėmis ir aplinka.

Direktyvos 4 straipsnis nurodo, jog valstybės turi pasirūpinti, jog esant reikalui bus imtasi priemonių, kurios padės apsaugoti nuo riboto GMM naudojimo galimo neigiamo poveikio žmonių sveikatai ir aplinkai. Dėl šios priežasties naudotojas, turi įvertinti GMM riboto naudojimo riziką pagal keliamas grėsmes žmonių sveikatai ir aplinkai. Pagal įvertinimą, GMM ribotas naudojimas suklasifikuojamas į keturias klases, pagal kurias bus taikomas reikiamas apribojimo lygis. Tiksliai nežinant, kuriai klasei priskirti ribotą naudojimą, reikia priskirti prie griežtesnės apsaugos reikalaujančių, tačiau jei yra duomenų kuriems pritaria kompetentinga institucija, jog nereikia griežtesnių priemonių, tuomet taikomos ne tokios griežtos priemonės.¹⁴⁰

Kaip nurodo 6 straipsnis, naudotojas turi pateikti pranešimą su nurodyta informacija kompetentingoms institucijoms, prieš pirmąjį riboto naudojimo atlikimą atitinkamose patalpose.¹⁴¹

¹³⁷ Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. gegužės 6 d. direktyva 2009/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų organizmų naudojimo. [2009] OL L 125/75.

¹³⁸ Ten pat.

¹³⁹ Ten pat.

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Ten pat.

Direktyvos 7 straipsnyje nurodyta, jog užtenka pateikto pranešimo norint vykdyti 1 klasės ribotą naudojimą, visi vertinimai turi būti aprašyti, esant reikalui pateikiami kompetentingai institucija.¹⁴²

Kaip numato Direktyva, ribotam naudojimui vykdymui atsižvelgiant į klases taikomas skirtingos informacijos pateikimas bei tvarka. Tačiau pranešimus apie numatomą vykdymą kompetentingai institucijai privaloma teikti kaip ir gauti jos sutikimus dėl vykdymo.¹⁴³

Direktyvos 10 straipsnis nurodo, jog valstybės pačios išrenka atsakingas institucijas už Direktyvos įgyvendinimą. Kompetentingos institucijos tikrina, ar pateiktas pranešimas, informacija ir kiti duomenys numatyti direktyvos yra teisingi ir ar atitinka direktyvos reikalavimus. Kompetentinga institucija turi teisę reikalauti papildomos informacijos, pakeisti sąlygas, klasę, stabdyti pradėtą naudojimą arba neleisti jo pradėti, atsižvelgdama į turimus duomenis. Taip pat nustatyti naudojimo laiką ar kitas sąlygas.¹⁴⁴

Direktyvos 13 straipsnis numato, jog kompetentinga institucija, dar prieš pradėdant ribotą naudojimą, pasirūpina, jog jei kiltų pavojus, nesuveikus ribojimo priemonėms, būtų paruoštas avarinis planas. Visa su nelaimingo atsitikimo padarinių šalinimu susijusi informacija ir avariniai planai teikiami visoms potencialiai nuketėti galinčioms įstaigoms. Informacija vis atnaujinama ir yra viešai prieinama. Visa informacija perduodama ir tam tikroms kitoms valstybėms narėms.¹⁴⁵

Direktyvos 14 straipsnyje nurodoma, jog valstybė privalo pasirūpinti, jog įvykus nelaimingam atsitikimui, naudotojas informuotų kompetentingą instituciją nurodydamas numatytą straipsnyje informaciją. Tuo atveju valstybės turi imtis priemonių ir informuoti kitas valstybes, kurioms gresia nelaimingo atsitikimo padariniai. Esant galimybei, paruošti informaciją įvykio analizei, esant reikalui, numatyti prevencines priemones.¹⁴⁶

Direktyvos 15 straipsnis nurodo, jog valstybės narės turi konsultuotis dėl avarinių planų, su tomis valstybėmis, kurias nelaimingas atsitikimas gali paveikti. O nelaimingo atsitikimo atveju privalo informuoti Komisiją ir nurodyti atitinkamą su įvykiu susijusią informaciją. Kaip bus keičiamasi informacija, sprendžia Komisija pasitarusi su valstybėmis narėmis, bei rengia nelaimingų atsitikimų registrą, kuriame aprašyta kas sukėlė atsitikimą, kaip buvo išspręsti atsitikimo padariniai ir pan.¹⁴⁷

Direktyvos 16 straipsnyje nurodyta, jog valstybės narės įsipareigoja, jog kompetentingos institucijos vykdytis patikrinimus ir kitas priemones, jog būtų laikomasi Direktyvos.¹⁴⁸

¹⁴² Ten pat.

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Ten pat.

¹⁴⁵ Ten pat.

¹⁴⁶ Ten pat.

¹⁴⁷ Ten pat.

¹⁴⁸ Ten pat.

Direktyvos 17 straipsnyje nurodyta, jog numatytais periodais valstybės narės privalo Komisijai teikti atitinkamas ataskaitas dėl riboto naudojimo, Komisija paruošia suvestinę.¹⁴⁹ Direktyva skirta visoms ES valstybėms narėms, tačiau priemonės šiai direktyvai įgyvendinti kiekviena valstybė gali pasirinkti savarankiškai.

2.2. GMO politikos įgyvendinimas pagal Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB Lietuvoje ir Airijoje

2.2.1. Lietuvos teisės aktų analizė

Lietuva GMO politikos ir įgyvendinimo kūrimą pradėjo priėmusi LR Genetiškai modifikuotų organizmų įstatymą (toliau – Įstatymas), jis buvo priimtas 2001 m. birželio 12 d. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą Įstatymas buvo koreguojamas, siekiant, jog jis įgyvendintų ES teisės aktų numatytus reikalavimus. Paskutinė šio įstatymo korekcija buvo atlikta 2006 m. birželio 22 d.¹⁵⁰

Įstatymo 1 straipsnis nurodo, jog šis įstatymas apima visas veiklos sritis, susijusias su GM organizmais, mikroorganizmais bei GM produktais, jų valstybinį valdymą ir reguliavimą. Įstatymas nustato teises, pareigas ir atsakomybę tiems, kurių veikla susijusi su GM organizmų (GMO), mikroorganizmų (GMM) ar GM produktų (GMP) naudojimu, tiekimu ir pan. Įstatymas privalomas ir taikomas visiems, kurie susiję su naudojimu, taikymu, tiekimu ar kitaip naudojamais GMO, GMM ir GMP. Įstatymas netaikomas nustatant saugos reikalavimus vežimui bet kokia transporto priemone per Lietuvos teritoriją. Netaikomas kai genetinei modifikacijai nenaudojama rekombinantinių nukleino rūgščių molekulės bei tiems organizmams ar mikroorganizmams, kurie atsiranda natūraliu būdu.¹⁵¹

Įstatymo 3 straipsnis numato, jog Aplinkos ministerija atsakinga už su GMO susijusių veiklų valdymą Lietuvoje.¹⁵²

Įstatymo 9 straipsnyje nurodoma, jog tik gavus leidimą iš Aplinkos ministerijos galima užsiimti veikla, kurioje gali būti apgalvotai išleidžiami į aplinką ne tiekimo rinkai tikslais ar/ir ribotai naudojami GMO ar GMM. Tiekimo rinkai tikslais GMO, jei jie neįteisinti ES, gali būti išleidžiami tik gavus sutikimą. Leidimus ir sutikimus išduoda Aplinkos ministerija pagal patvirtintą tvarką. Aplinkos ministerija atsižvelgdama į naujus duomenis ir galimas rizikas gali apriboti ar uždrausti GMO kaip atskirą produktą ar esantį kitame produkte, kurio naudojimas leistinas ES,

¹⁴⁹ Ten pat.

¹⁵⁰ Genetiškai modifikuotų organizmų įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2967.

¹⁵¹ Ten pat.

¹⁵² Ten pat.

naudojimą ar prekybą Lietuvoje. Tuomet ji privalo informuoti Europos Komisiją, valstybes nares ir visuomenę, pagrįsdama apsisprendimą rizikos aplinkai įvertinimu.¹⁵³

Įstatymo 10 straipsnis numato, jog gali būti naudojami tie GMO, kaip produktai ar esantys kituose produktuose, kurie leidžiami ES, bei su sąlyga, kad jų pardavimas neapribotas ar jie neuždrausti Lietuvos teritorijoje. Pateikiant rinkai produktą, reikia taikyti konkrečias naudojimo sąlygas bei naudoti numatytoje aplinkoje bei ar valstybės teritorijoje. Visi asmenys turi teisę gauti nustatytą informaciją iš paskirtų institucijų apie GMO, GMM, taip pat ir apie jų naudojimą. Naudojantys GMM bei/ir GMO, turi laikytis visų nurodytų leidime bei/ arba sutikime reikalavimų. Nelaimingo atsitikimo atveju privalu informuoti Aplinkos ministeriją ir numatyta tvarka šalinti padarinius. Numatyta informacija apie GMM ar GMO naudojimą turi būti teikiama Aplinkos ministerijai nustatyta tvarka. Naudotojai pagal numatytą tvarką vertina GMO riziką aplinkai ir žmonių sveikatai bei daro GMP saugos ekspertizę. Teikiant rinkai GMO, reikia laikytis numatytų ženklavimo ir susekamumo reikalavimų.¹⁵⁴

Įstatymo 12 straipsnis nurodo, jog numatyta tvarka visuomenė turi galimybę dalyvauti sprendžiant GMO ar GMP naudojimo klausimus bei gauti informaciją.¹⁵⁵

Įstatymo 13 straipsnis nurodo, jog nesilaikant Įstatymo nurodymų atsakoma už tai Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.¹⁵⁶

Žalos atlyginimas nurodomas 14 straipsnyje, jei naudojant GMO ar GMP buvo padaryta žala, ją privalu atlyginti įstatymų nustatyta tvarka.¹⁵⁷

Apibendrinant galima teigti, jog įstatymas apima visas veiklas kuriose naudojami GMO, GMM ar GMP ir numato, jog šiai veiklai vykdyti privalomi leidimai. Apibrėžia atsakingų institucijų funkcijas bei pareigas, pagrindinius GMO aspektus dėl atsakomybės ir naudotojo pareigų. Numato visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus dėl GMO bei GMP.

Siekiant įgyvendinti Direktyvos 2001/18/EB dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką (toliau - Direktyva 2001/18/EB) ir Direktyvos 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų (toliau - Direktyva 2009/41/EB) naudojimo keliamus tikslus, Lietuvoje yra priimta nemažai tvarkų, taisyklių, metodikų siekiant, kad GMO, GMP ir GMM būtų naudojami ir kontroliuojami pagal nustatytus reikalavimus. Pagrindiniai teisės aktai pateikiami ir analizuojami toliau.

2004 m. balandžio 29 d. buvo patvirtintas „Genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką, tiekimo rinkai tvarkos aprašas“ (toliau – Tvarka) parengta įgyvendinant Direktyvą 2001/18/EB.

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Ten pat.

¹⁵⁵ Ten pat.

¹⁵⁶ Ten pat.

¹⁵⁷ Ten pat.

Tvarkos trečioji dalis nurodo, jog pranešėjas, prieš imdamasis veiksmų gauti Aplinkos ministerijos leidimą dėl GMO išleidimo į aplinką ar sutikimą dėl GMO tiekimo rinkai, turi įvertinti riziką aplinkai pagal nustatytus reikalavimus.¹⁵⁸

Ketvirtoji dalis nurodo, jog pranešėjas norėdamas apgalvotai išleisti į aplinką GMO kitais nei teikimo rinkai tikslais arba tiekti rinkai GMO privalo pateikti paraišką Aplinkos ministerijai ir gauti jos leidimą ar raštišką sutikimą. Paraiška pildoma pagal numatytą formą ir teikiama kartu su pranešimu rašytine ir elektronine formomis. Pranešimą bet kada galima atsiimti, tuomet stabdomas jo nagrinėjimas.¹⁵⁹

Penktoji dalis nurodo, jei pranešėjas pateikia informaciją, kurios pavišinimas galėtų įtakoti jo konkurencingumui, ir dėl to ji turi būti konfidenciali. Pranešėjas turi tai pagrįsti įrodančiais dokumentais. Tvarkoje išaiškinama kas nėra laikoma konfidencialia informacija. Sprendimą dėl konfidencialumo priima Aplinkos ministerija konsultuodamasi su pranešėju, o priėmusi sprendimą raštu informuoja pranešėją. Pranešėjui atsiėmus pranešimą, visos pagal kompetenciją su konfidencialia informacija susipažinusios institucijos turi išsaugoti jo konfidencialumą.¹⁶⁰

Šeštoje dalyje „Apgalvotas GMO išleidimas į aplinką kitais nei tiekimo rinkai tikslais“ pirmajame skirsnyje nurodoma, jog pirmą kartą norint išleisti į aplinką GMO reikia pateikti Aplinkos ministerijai paraišką ir pranešimą, kuriame nurodoma visa pagal Tvarkos reikalavimus parengta informacija.¹⁶¹

Antrajame skirsnyje nurodoma, jog Aplinkos ministerijai gavus paraišką ir pranešimą užregistruojama jų gavimo data, patikrinama ar paraiška ir pranešimas atitinka Tvarkoje esančius reikalavimus. Atradus trūkumų prašoma pateikti papildymus. Prašant pateikti papildomą informaciją, būtina pagrįsti priežastis. Paraiška ir pranešimas pateikiamas Priežiūros komitetui ir Suinteresuotoms institucijoms, kurios pateikia išvadas. Pranešimas taip pat pateikiamas Ekspertų komitetui, kuris irgi parengia išvadas. Aplinkos ministerija išanalizavusi gautas išvadas iš minėtų institucijų ir kitų ES valstybių narių, per 90 dienų nuo pranešimo gavimo praneša raštu pranešėjui, jog pranešimas atitinka reikalavimus ir gali būti vykdomas GMO išleidimas į aplinką, išduodamas leidimas. Kitu atveju nurodoma, jog išleidimas negali būti vykdomas ir pateikiamos priežastys bei informuojama Komisija. Tvarka nustato, jog pranešėjas turi informuoti visuomenę apie paraiškos ir pranešimo teikimą Aplinkos ministerijai, minėtų dokumentų nagrinėjimą ir leidimo išdavimą vadovaudamasis Visuomenės informavimo ir dalyvavimo išduodant leidimus naudoti genetiškai modifikuotus organizmus tvarka, o GMO išleidimą vykdyti tik su leidimu ir laikantis jame

¹⁵⁸ LR aplinkos ministro 2004 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. D1-225 „Dėl genetiškai modifikuotų organizmo apgalvoto išleidimo į aplinką, tiekimo rinkai tvarkos aprašo patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 71-2487, p. 4.

¹⁵⁹ Ten pat, p. 4-5.

¹⁶⁰ Ten pat, p. 5.

¹⁶¹ Ten pat, p. 5-6.

numatytų sąlygų. Pranešėjas turi garantuoti, jog tai kas skirta apgalvotam išleidimui į aplinką kitais nei tiekimo rinkai tikslais, nepatektų į rinką.¹⁶²

Trečiajame skirsnyje nurodoma, jog pranešimo nagrinėjimo proceso metu ar patvirtinus leidimą, pranešėjui gavus naujos informacijos ar jei numatomos veiklos vykdyme arba leistoje veikloje atsiranda pakitimų galinčių daryti neigiamą poveikį žmonių sveikatai ar aplinkai, pranešėjas turi imtis veiksmų apsaugančių žmonių sveikatą ir aplinką. Apie pakitimus informuojama Aplinkos ministerija bei patikslinamas pranešimas. Aplinkos ministerija sužinojusi apie galimą poveikį žmonių sveikatai ar aplinkai bei pranešėjui pateikus naują informaciją, ją įvertina ir informuoja visuomenę nustatyta tvarka. Tuomet atsiranda galimybė pakeisti sąlygas, sustabdyti arba nutraukti apgalvotą išleidimą į aplinką.¹⁶³

Septintoje dalyje „GMO tiekimas rinkai“ pirmajame skirsnyje nurodoma, jog norint tiekti rinkai GMO, reikia pateikti Aplinkos ministerijai paraišką ir pranešimą, kuriame pateikiama visa pagal Tvarkos reikalavimus parengta informacija.¹⁶⁴

Antrajame skirsnyje nurodoma, kad Aplinkos ministerijai priėmus pateiktą paraišką ir pranešimą užregistruojama jų gavimo data, patikrinama ar paraiška ir pranešimas atitinka Tvarkoje numatytus reikalavimus, atradus trūkumų prašoma pateikti papildymus. Galima paprašyti pateikti papildomą informaciją, bet būtina pagrįsti priežastis. Paraiška ir pranešimas pateikiamas Priežiūros komitetui, Suinteresuotoms institucijoms ir Ekspertų komitetui, kurie pateikia išvadas. Aplinkos ministerija išanalizavusi gautas išvadas iš minėtų institucijų per 90 dienų nuo pranešimo gavimo paruošia įvertinimo ataskaitą, kurioje nurodoma ar GMO gali būti tiekiamas rinkai. Ataskaita nusiunčiama pranešėjui. ES valstybių narių kompetentingoms institucijoms bei Komisijai nusiunčiamos pranešimo ir kitų dokumentų santrauka. Jei nustatoma, kad GMO gali būti tiekiamas rinkai, Aplinkos ministerija persiunčia Komisijai ataskaitą su visa informacija, kuria naudojamosi ją ruošiant. Jei GMO negali būti tiekiamas rinkai, po 15 dienų nuo ataskaitos išsiuntimo pranešėjui bei ne vėliau kaip po 105 dienų nuo pranešimo gavimo, Aplinkos ministerija persiunčia Komisijai ataskaitą su visa informacija, kuria naudojamosi ją ruošiant. Esant neigiamam įvertinimui turi būti nurodytos priežastys.

Sutikimas išduodamas Aplinkos ministerijos sprendimu su sąlyga, kad per 60 dienų nuo ataskaitos išplatavimo nebuvo gauta jokių prieštaravimų iš ES valstybių narių ir Komisijos ar kilę klausimai išsprendžiami per 105 dienas. Sutikimas perduodamas pranešėjui ir per 30 dienų informuojamos ES valstybės narės bei Komisija. Pranešėjas nustatyta tvarka turi informuoti

¹⁶² Ten pat, p. 6-7.

¹⁶³ Ten pat, p. 7.

¹⁶⁴ Ten pat, p. 7.

visuomenę apie paraiškos ir pranešimo teikimą, minėtų dokumentų nagrinėjimą ir sutikimo gavimą.
165

Ketvirtajame skirsnyje nurodoma, jog pranešimą nagrinėjant ar jau gavus sutikimą, pranešėjui gavus informacijos dėl galimo poveikio žmonių sveikatai ar aplinkai, privaloma imtis veiksmų, kurie apsaugotų žmonių sveikatą ir aplinką. Informacija skubiai pateikiama Aplinkos ministerijai bei patikslinamas pranešimas. Informaciją gavus nagrinėjimo metu, Aplinkos ministerija turi skubiai informuoti Komisiją bei ES valstybių narių kompetentingas institucijas, pateikiant gautą informaciją, papildomą informaciją bei pagrįstus prieštaravimus. Informaciją gavus po sutikimo išdavimo, Aplinkos ministerija nusiunčia Komisijai įvertinimo ataskaitą nurodant ar reikia keisti sutikimo sąlygas bei kaip arba siūloma sutikimą nutraukti. Nekilus jokiems prieštaravimams iš ES valstybių narių ir Komisijos arba kilusius klausimus išsprendus per 75 dienas, pakeičiamas sutikimas pagal pasiūlymus bei perduodamas pranešėjui, o per 30 dienų informuojamos ES valstybės narės ir Komisija.¹⁶⁶

Penktajame skirsnyje nurodoma, jog Aplinkos ministerija turi teisę laikinai apriboti arba sustabdyti GMO naudojimą bei/ar prekybą Lietuvoje, jei yra rimtų priežasčių, jog produktas gali kelti riziką žmonių sveikatai ir aplinkai. Kilus didelei rizikai sutikimas gali būti sustabdytas ar nutrauktas, bei turi būti informuota visuomenė. Apie tokius veiksmus skubiai informuojama Komisija ir ES valstybės narės bei pagrindžiamas toks sprendimas rizikos aplinkai vertinimo apžvalga.¹⁶⁷

Dešimtas skirsnis numato, jog pranešėjas yra atsakingas už informacijos, kuri buvo pateikta paraiškoje, tikslumą. Pranešėjas turi pateikti atitinkamas metines ataskaitas apgalvotai išleidžiant GMO į aplinką bei tiekiant GMO rinkai. Įvykus žalai dėl GMO naudojimo, padariniai likviduojami atlyginant įstatymų ir kitų teisės aktų nurodyta tvarka. Nesilaikant ar pažeidus šią Tvarką atsakoma įstatymų ar kitų teisės aktų numatyta tvarka.¹⁶⁸

Tvarkoje nėra aptariamoms įmokoms ar mokesčiams, tad Tvarkoje nurodytoms Aplinkos ministerijos teikiamoms paslaugoms ar funkcijoms išduodant leidimus ar sutikimus ar juos atnaujinant bei kitaip vykdant Tvarkoje numatytas funkcijas nėra numatyti jokie mokesčiai, tad Tvarkoje numatytos Aplinkos ministerijos paslaugos yra nemokamos.

2010 m. spalio 4 d., buvo išleistas nauja redakcija „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų, genetiškai modifikuotų organizmų arba jų, kaip atskirų produktų ar esančių kituose produktuose, rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai vertinimo tvarkos aprašas“ (toliau – Tvarka), parengtas siekiant įgyvendinti Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB.

¹⁶⁵ Ten pat, p. 8-9.

¹⁶⁶ Ten pat, p. 10.

¹⁶⁷ Ten pat, p. 11.

¹⁶⁸ Ten pat, p. 13-14.

Tvarkos 6 punkto 1 dalyje nurodoma, jog svarbiausia vertinat riziką žmonių sveikatai ir aplinkai keliami šie tikslai „kiekvienam konkrečiam atveju nustatyti ir įvertinti galimą neigiamą GMO poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai, kuris gali būti tiesioginis arba netiesioginis, greitas arba uždelstas ir kuris gali pasireikšti dėl apgalvoto genetiškai modifikuotų organizmų išleidimo į aplinką arba jų tiekimo rinkai“¹⁶⁹ bei, kaip nurodoma Tvarkos 6 punkto 2 ir 3 dalyse, įvertinti poreikį valdyti riziką, atlikti stebėseną, pasirinkti reikiamus rizikos valdymo metodus, įvertinti ar reikalinga teikti papildomus nurodymus vertinant atsparių antibiotikams genų naudojimo riziką.¹⁷⁰ Tvarkoje nurodoma kaip ir kokiais etapais turi būti atliekamas vertinimas, kokie reikalavimai keliami GMO rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai įvertinimui ir išvadoms, taip pat koks procesas vyksta įvertinimus ir išvadas pateikus Aplinkos ministerijai. Tvarkoje numatoma, jog už duomenų tikslumą atsako pranešėjas. Pažeidus šios Tvarkos reikalavimus atsakoma įstatymų nustatyta tvarka.¹⁷¹

2012 m. rugsėjo 10 d. priimta nauja redakcija „Visuomenės informavimo ir dalyvavimo priimant sprendimus dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir tiekimo rinkai tvarkos aprašas“ (toliau – Tvarka), kuri buvo parengta siekiant įgyvendinti Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB.

Tvarkos tikslas nurodytas 2 punkte - užtikrinti visuomenės informavimą ir dalyvavimą priimant sprendimus leidimų ar sutikimų išdavimui dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką bei tiekimo rinkai, taip visuomenei suteikiant galimybę pareikšti savo nuomonę.¹⁷²

Visų pirma, kaip numato 4 punktas, Aplinkos ministerija rengia laisvai prieinamą informaciją apie GMM ir GMO pateikimą GMO informacinėje sistemoje.¹⁷³

Visų antra, kaip numato 5 punktas, visuomenė gali gauti rašytinę informaciją apie GMO pateikusi rašytinį prašymą.¹⁷⁴

Tvarkos 10 punktas nurodo, jog pranešėjui pateikus Aplinkos ministerijai pranešimą, jis turi parengti ir prieinamose visuomenės informavimo priemonėse paskelbti kur, kada bei iki kada bus galima susipažinti su numatoma veikla bei teikti Aplinkos ministerijai pasiūlymus.¹⁷⁵ 11 punktas nurodo, jog visuomenė gali laisvai prieiti prie GMO informacinėje sistemoje esančio pranešimo, santraukos bei vertinimo ataskaitos, jei taikoma. 12 punktas numato, jog visi asmenys gali teikti

¹⁶⁹ LR aplinkos ministro, LR sveikatos apsaugos ministro, LR žemės ūkio ministro, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. D1-841/V-869/3D-894/B1-348 „Dėl Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų, genetiškai modifikuotų organizmų arba jų, kaip atskirų produktų ar esančių kituose produktuose, rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 120-6151.

¹⁷⁰ Ten pat.

¹⁷¹ Ten pat.

¹⁷² LR aplinkos ministro 2012 m. rugsėjo 10 d. įsakymas Nr. D1-726 „Dėl visuomenės informavimo ir dalyvavimo priimant sprendimus dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir tiekimo rinkai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Valstybės žinios*. 2012, Nr.107-5438.

¹⁷³ Ten pat.

¹⁷⁴ Ten pat.

¹⁷⁵ Ten pat.

pasiūlymus raštu arba elektronine forma per 30 dienų nuo paskelbimo dienos. Pasiūlymai yra registruojami ir informuojamas pranešėjas. Aplinkos ministerijai priimant sprendimą pasiūlymai vertinami, atsižvelgiant į jų pagrįstumą.¹⁷⁶

Tvarkos trečiosios dalies 13 punktas numato, jog pranešėjas gavęs pasiūlymus turi rengti viešą svarstymą su suinteresuota visuomene, kurios teritorijoje numatoma veikla. Aplinkos ministerija ir visi asmenys raštu pateikę pasiūlymus, raštu informuojami kur ir kada vyks susirinkimas. 14 punktas nurodo, jog pranešėjas ar jo paskirtas asmuo susirinkimo metu pristato numatomą veiklą, atsako į klausimus bei į raštu gautus pasiūlymus. Pranešėjas per 5 dienas po susitikimo paruošia svarstymo protokolą, jo kopija pateikiama Aplinkos ministerijai.¹⁷⁷

Ketvirtosios Tvarkos dalies 15 straipsnyje įvardijama, kokia informacija pateikiama GMO informacinėje sistemoje:

1. priimti sprendimai dėl GMM bei/arba GMO riboto naudojimo pagal nustatytą tvarką bei duomenys apie avarinio reagavimo planą, įvykus nelaimingam atsitikimui numatytas saugumo priemonės;
2. priimti sprendimai dėl apgalvoto GMO išleidimo į aplinką tiekimo, netaikoma tiekimo rinkai atvejais, pagal nustatytą tvarką kartu su sąlygomis arba pranešimo atmetimo priežastimis;
3. priimti sprendimai dėl apgalvoto GMO išleidimo į aplinką tiekimo rinkai, nustatyta tvarka kartu su sąlygomis arba pranešimo atmetimo priežastimis;
4. gavus naujos informacijos apie galimą neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai, pateikiami sprendimai su priežastimis dėl laikino apribojimo arba uždraudimo, konsultacijų nuomonės, pagrįsti prieštaravimai, atnaujinti sprendimai, GMO tiekimo rinkai veiklos stabdymas ar nutraukimas, stebėsenos rezultatai bei kita informacija numatyta GMO informacinės sistemos nuostatuose.¹⁷⁸

2010 m. kovo 25 d. nauja redakcija išdėstytos „Patiektų rinkai genetiškai modifikuotų organizmų ar jų produktų stebėsenos plano rengimo taisyklės“ (toliau Taisyklės), paskutiniai pataisymai buvo įvykdyti 2010 m. rugsėjo 23 d. Aplinkos ministro įsakymu D1-802. Parengtos siekiant įgyvendinti Direktyvą 2001/18/EB.

Taisyklių 1 punktas nurodo, jog Taisyklės numato patiektų rinkai Lietuvoje GMO ar jų produktų stebėsenos plano reikalavimus, ataskaitų formas bei atsakomybę¹⁷⁹ Taisyklių 2 punktas

¹⁷⁶ Ten pat.

¹⁷⁷ Ten pat.

¹⁷⁸ Ten pat.

¹⁷⁹ LR aplinkos ministro 2010 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. D1-236 „Dėl patiektų rinkai genetiškai modifikuotų organizmų ar jų produktų stebėsenos plano rengimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.36-1740.

nurodo, jog stebėsenos planas privalomas ir teikiamas kartu su pranešimu dėl GMO tiekimo rinkai Aplinkos ministerijai.¹⁸⁰

Taisyklės yra skirtos vykdyti pateiktų rinkai GMO ar jų produktų stebėseną, siekiant apsaugoti nuo galimo neigiamo poveikio aplinką. Stebėseną turi padėti atskleisti ar teisingai buvo nustatyti neigiami GMO ir jų vartojimą sukeliantis poveikis, kuriuos nustatoma atliekant rizikos aplinkai vertinimą bei stebint atrasti, kurie GMO yra neigiami ir kokį nenustatytą poveikį gali sukelti žmonių sveikatai ir aplinkai, kurie nėra įvertinti rizikos aplinkai vertinime.¹⁸¹

2003 m. rugpjūčio 4 d. priimtas „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų riboto naudojimo Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašas“ (toliau – Tvarka). Tvarka buvo parengta siekiant įgyvendinti direktyvą 2009/41/EB.

Pirmosios Tvarkos dalies 2 punktą nurodo, jog Tvarkos tikslas „[...] reglamentuoti GMM riboto naudojimo reikalavimus Lietuvos Respublikoje bei sudaryti sąlygas GMM genetinei modifikacijai, GMM naudotojams dalyvauti pasaulio rinkoje, užtikrinti biosaugumą bei informacijos, susijusios su GMM ribotu naudojimu, kaupimą ir teikimą visuomenei.“¹⁸² Tvarka turi vadovautis visi, kurie nori Lietuvoje užsiimti veiklomis siejamomis su GMM ribotu naudojimu. Tvarka netaikoma, kai genetinė modifikacija atlikta pagal Tvarkoje nurodytas technikas ar metodus, bei kuomet GMM saugomi, dauginami, transportuojami, sunaikinami ar kuomet susijusi veikla yra reglamentuojama kitais teisės aktais. Netaikoma ir tuomet, kai ribotas naudojimas atliekamas su nekenkiančiomis ir atitinkančiomis Komisijos numatytais reikalavimus GMM rūšimis.¹⁸³

Tvarkos trečiojoje dalyje nurodoma, jog prieš teikiant pranešimą ar paraišką dėl leidimo suteikimo Aplinkos ministerijai dėl GMM riboto naudojimo atitinkamose patalpose, naudotojas turi įvertinti riziką žmonių sveikatai ir aplinkai pagal numatytus kriterijus. GMM klasifikuojami į klases, atsižvelgiant į jų pavojingumą nuo 1 klasės, kuri yra pati nekenksmingiausia, iki 4 klasės, kuri laikoma pačia rizikingiausia. Nežinant kurią klasę parinkti ir neturint patikimos informacijos su kuria sutiktų Aplinkos ministerija, parenkama aukštesnė klasė.¹⁸⁴

Penktoje dalyje nurodoma, jog GMM ribotai naudojami tik Aplinkos ministerijai išdavus leidimą. Leidimas nereikalingas tik 1 klasės ribotam naudojimui. Leidimui gauti reikia teikti Aplinkos ministerijai paraišką ir pranešimą, norint užsiimti 1 klasės riboto naudojimo veikla reikia pateikti pranešimą. Vykdam 1 klasės GMM riboto naudojimo veiklos pakitimus, reikia raštu pranešti Aplinkos ministerijai, o norint vykdyti ribotą naudojimą su aukštesne klase reikia pateikti paraišką ir pranešimą Aplinkos ministerijai. 2 klasės riboto naudojimo pratęsimui reikia pateikti

¹⁸⁰ Ten pat.

¹⁸¹ Ten pat.

¹⁸² LR aplinkos ministro 2003 m. rugpjūčio 4 d. įsakymu Nr. 413 „Dėl Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų riboto naudojimo Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2003, Nr.80-3671, po naujos redakcijos. *Valstybės žinios* 2011, Nr. 16-755.

¹⁸³ Ten pat, p. 2.

¹⁸⁴ Ten pat, p. 3-4.

pranešimą Aplinkos ministerijai, o norint pratęsti aukštesnės klasės ribotą naudojimą reikia iš naujo gauti leidimą. Aplinkos ministerija turėdama svarbios informacijos gali reikalauti, jog būtų pakeistos naudojimo sąlygos, sustabdyta arba nutraukta su ribotu naudojimu susijusi veikla.¹⁸⁵

Šeštoje dalyje nurodoma, jog sprendimą dėl konfidencialios informacijos pripažinimo priima Aplinkos ministerija. Naudotojas turi pagrįsti priežastis, kodėl informacija turi būti laikoma konfidencialia. Tvarkoje nurodoma, kokia informacija negali būti laikoma konfidencialia. Jau pateiktas pranešimas gali būti atsiimtas bet kada. Atsiėmus pranešimą, visos institucijos susipažinusios su konfidencialia informacija ir po atsiėmimo ją turi laikyti konfidencialia.¹⁸⁶

Septintoje dalyje „Leidimų išdavimo procedūra“ nurodoma, jog sprendimas dėl leidimo 2 klasės ribotom naudojimui priimamas per 45 dienas, o dėl 3 ar 4 klasės riboto naudojimo priimamas per 90 dienų, jau turėjus leidimą ir tenkinus reikalavimus - per 45 dienas. Aplinkos ministerija priimtą paraišką perduoda Priežiūros komitetui, suinteresuotoms valstybės institucijoms, kurios per 10 dienų nurodo pastabas. Aplinkos ministerija išanalizuoja pranešimą ir jo atitikimą visiems keliamiems reikalavimams. Ji gali reikalauti papildomos informacijos, keisti sąlygas, pakeisti klasę, o taip pat sustabdyti, nutraukti, apriboti ar nustatyti specialias sąlygas ribotam naudojimui.

Naudotojui gavus reikšmingos informacijos ar vykdant atitinkamus pakeitimus ribotame naudojime, privaloma informuoti Aplinkos ministeriją bei papildyt pranešimą. Aplinkos ministerijai gavus atitinkamos informacijos dėl riboto naudojimo, galima nurodyti pakoreguoti naudojimo sąlygas, sustabdyti bei nutraukti jį.¹⁸⁷

Aštuntoje dalyje nurodoma, jog veiklos dar nepradėjus reikia parengti avarinį planą, kuris nelaimingam atsitikimui įvykus bei kitais atvejais padėtų apsaugoti žmones ir aplinką. Naudotojas įvykus nelaimingam atsitikimui turi informuoti Aplinkos ministeriją nurodydamas visas su įvykiu susijusias detales, aplinkybes ir priemones kurių buvo imtasi. Tokiu atveju Aplinkos ministerija pateikia numatytą informaciją GMO duomenų bazėje, konsultuojasi su potencialiai nukentėti dėl įvykio galinčiomis valstybėmis bei praneša Komisijai apie įvykį ir su juo susijusias aplinkybes, detales, taikomas priemones, analizę ir t.t.¹⁸⁸

Devintame skyriuje nurodoma, jog už padarytus nuostolius dėl GMM naudojimo atsakoma įstatymų nustatyta tvarka. Naudotojas prisiima atsakomybę už GMM riboto naudojimo saugumą bei privalomų dokumentų saugojimą, o esant Aplinkos ministerijos reikalavimui, jų pateikimą. Nesilaikant numatytų reikalavimų ar juos pažeidus traukiama atsakomybė.¹⁸⁹

2004 m. gruodžio 28 d. priimti „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų klasifikavimo kriterijai“ (toliau – Kriterijai). Kriterijai parengti siekiant įgyvendinti direktyvą 2009/41/EB.

¹⁸⁵ Ten pat, p. 5.

¹⁸⁶ Ten pat, p. 5-6.

¹⁸⁷ Ten pat, p. 6-7.

¹⁸⁸ Ten pat, p. 7-8.

¹⁸⁹ Ten pat, p. 8.

Kriterijų 1 punktą nurodo, jog „klasifikuojant GMM įvertinama: 1. recipientas; 2. donoro organizmas; 3. įterpta seka; 4. vektorius; 5. gautas GMM.“¹⁹⁰ Kriterijų tikslas yra kiekvienam iš paminėtųjų punktų priskirti atskirus vertinimo kriterijus.¹⁹¹

2.2.2. Institucinė analizė Lietuvoje

Lietuvoje pagal LR Genetiškai modifikuotų organizmų įstatymo (toliau – Įstatymas) 3 straipsnį, Aplinkos ministerija atsakinga už su GMO susijusių veiklų valdymą Lietuvoje, tačiau jai dar padeda pagal savo kompetencijas Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, GMO ekspertų komitetas.¹⁹²

Visos išvardintos institucijos pagal Įstatymo straipsnius bei kitus teisės aktus vykdo numatytas funkcijas ir prisiima numatytą atsakomybę už GMO politikos įgyvendinimą pagal savo kompetenciją.

Aplinkos apsaugos ministerija vykdydama įstatymo pavestą GMO valstybinį valdymą vykdo daugybę jai įstatymo pavestų funkcijų, kurios apibrėžiamos 4 straipsnyje:

- parengia pranešimų teikimo tvarką dėl GMO ir GMP;
- drauge su Sveikatos apsaugos ministerija, Žemės ūkio ministerija, Valstybine maisto ir veterinarijos tarnyba parengia GMO bei GMP rizikos aplinkai ir žmonių, o taip pat gyvūnų sveikatai įvertinimo tvarką ir rizikos vertinimui reikiamus duomenis;
- priiminėja pranešimus gautus dėl GMO ir GMP;
- suteikia leidimus bei sutikimus, veikloms susijusioms GMM, GMO, esant reikalui turi teisę juos nutraukti, sustabdyti, pratęsti, apriboti, panaikinti, taip pat keisti numatytas sąlygas;
- pagal nustatytą tvarką skelbimu informuoja visus, kuriems aktuali informacija apie išduotus, sustabdytus ir nutrauktus leidimus, bei apie nelaimingus atsitikimus;
- organizuoja GMO išleidimo į aplinką stebėseną (monitoringą);
- drauge su Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybine maisto ir veterinarijos tarnyba numato klasifikavimo kriterijus GMM;
- prižiūri ir administruoja GMO bei GMP duomenų bazę;
- organizuoja GMO valdymo priežiūros komiteto bei GMO ekspertų komiteto darbus;
- nurodo kuriais modifikacijos metodais įvyksta genetinė modifikacija kuriais neįvyksta.

¹⁹⁰ LR aplinkos ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2004 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr.D1-693/V-954/B1-1107 „Dėl genetiškai modifikuotų mikroorganizmų klasifikavimo kriterijų“ *Valstybės žinios*. 2004, Nr.188-7041.

¹⁹¹ Ten pat.

¹⁹² Ten pat, kaip 150.

- vykdo viską kas numatyta šiuo įstatymu bei kitais teisės aktais.¹⁹³

Apibendrinant Aplinkos ministerijos įstatymu numatytas funkcijas, galima teigti, jog ji yra pagrindinė institucija Lietuvoje, kitaip tariant nacionalinė kompetentinga institucija, kuri vykdo labai svarbią GMO politikos įgyvendinimo funkciją – leidimų išdavimą dėl GMM ir GMO. Tai institucija bendra visoms sritims ir įstatymo numatyta tvarka reguliuoja visų sričių, kuriose gali būti panaudojami, kuriami, perdirbami ar kitaip naudojami GMO ar GMM. Dėl šios priežasties ji nustato tvarkas koku būdu ir priemonėmis turi būti teikiami pranešimai, priėmusi prašymą jį nagrinėti, konsultuojasi, teikia numatytus dokumentus kitoms institucijomis bei vykdo kitas svarbias funkcijas.

Kaip numato Įstatymo 5 straipsnis Sveikatos ministerija atsakinga už numatytas funkcijas įgyvendinant GMO politiką Lietuvoje:

- drauge su Valstybine maisto ir veterinarijos tarnyba numato privalomus reikalavimus maistui, kuriame yra GMO ar susidedančiam iš GMO ar iš GMO pagamintam;
- vykdo GMP maisto saugos ekspertizę;
- rengia ekspertizės tvarką maisto, kuriame yra GMO ar susidedančiam iš GMO ar iš GMO pagamintam;
- drauge su Valstybine maisto ir veterinarijos tarnyba sudaro produktų saugos ekspertizės atlikimo tvarką;
- sudaro medicininių gaminių, vaistų, kuriuose yra GMO ar jie pagaminti iš GMO, priėmimo vartojimui, registravimo ir vartojimo tvarką (į tai neįeina veterinariniai medikamentai);
- vykdo viską kas numatyta šiuo įstatymu bei kitais teisės aktais.¹⁹⁴

Sveikatos ministerijos kompetencija apima maistą ir medicininius gaminius. Ji atsakinga už reikalavimų maistui nustatymą, produktų ekspertizės atlikimo tvarką, tačiau ji šiose srityse kompetencija dalinasi su Valstybine maisto ir veterinarijos tarnyba. Vien tik Sveikatos ministerijos kompetencijai priskiriama maisto saugos ekspertizės vykdymas ir tvarkos parengimas bei įvairių medicininių gaminių registravimo, vartojimo ir t.t. tvarkos nustatymai.

6 straipsnis nurodo, kokios kompetencijos priskiriamos Žemės ūkio ministerijai:

- dalyvauti vykdant GMO bei GMP rizikos žemės ūkiui vertinimą;
- vykdyti viską kas numatyta šiuo įstatymu bei kitais teisės aktais.¹⁹⁵

Žemės ūkio ministerijos kompetencija šiuo straipsniu apsiriboja dalyvavimu vienos srities, t.y. žemės ūkio, priežiūroje, kuomet atliekamas rizikos vertinimas dėl GMO ir GMP.

¹⁹³ Ten pat.

¹⁹⁴ Ten pat.

¹⁹⁵ Ten pat.

Ketvirtoji įstatymu įvardijama institucija yra Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, kurios funkcijos yra įvardijamos įstatymo 7 straipsnyje:

- vykdo GMP saugos ekspertizę;
- sudaro veterinarinių medikamentų, gaminių, įrangos, kuriuose yra GMO ar jie pagaminti iš GMO, priėmimo, registravimo ir vartojimo tvarką;

- vykdo viską kas numatyta šiuo įstatymu bei kitais teisės aktais.¹⁹⁶

Valstybinės maisto ir veterinarijos kompetencija apsiriboja GMP saugos ekspertizės vykdymu ir visa kas apima veterinarinius gaminius, medikamentus, įrangas, numatyti kokia tvarka jie bus priimami, registruojami ir vartojami.

7 straipsnis taip pat nurodo GMO ekspertų komiteto sudėtį ir funkcijas:

- už sudėtį ir nuostatus atsakinga Aplinkos ministerija;
- vykdo organizacines funkcijas GMO ekspertų veikloje Lietuvoje;
- vykdo rizikos aplinkai vertinimą, ruošia išvadas, teikia pasiūlymus dėl GMM ar GMO riboto naudojimo, apgalvoto išleidimo į aplinką taip pat jų, kaip produktų ar esančių kituose produktuose, tiekimo rinkai;

- vykdo kitas teisės aktuose numatytas funkcijas.¹⁹⁷

GMO ekspertų komitetas vienintelė institucija, kuri suburiama Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka vykdyti nuostatuose bei teisės aktuose numatytų funkcijų. Įstatymas apibrėžia, jog jo funkcijos daugiau pagalbinės, t.y. vertinimas, išvadų ir pasiūlymų teikimas.

Genetiškai modifikuotų organizmų ekspertų komiteto nuostatai (toliau –Nuostatai), priimti 2003 m. balandžio 25 d., siekiant įgyvendinti Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB.

Nuostatų pirmoje dalyje nurodoma jog, tai patariamoji institucija, kuri veikia visuomeniniais pagrindais, vadovaudamasi įstatymais, kitais teisės aktais, tarptautinėmis sutartimis, nutarimais ir kitais teisės aktais, o taip pat Nuostatais.¹⁹⁸

GMO ekspertų komitetą sudaro, kaip nurodo 3 punktas: „genetikos, ekologijos, zoologijos, botanikos, sveikatos apsaugos, žemės ūkio, veterinarijos, biochemijos, geochemijos, mikrobiologijos (virusologijos) mokslo ir mokymo institucijų atstovų, dirba visuomeniniais pagrindais ir yra atskaitingas genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) valdymo Priežiūros komitetui.“¹⁹⁹

¹⁹⁶ Ten pat.

¹⁹⁷ Ten pat.

¹⁹⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. balandžio 25 d. įsakymas Nr. 198 „Dėl genetiškai modifikuotų organizmų ekspertų komiteto sudarymo ir jo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.12-351.

¹⁹⁹ Ten pat.

Komisijos nariai turi atitikti numatytus kvalifikacinius reikalavimus. Komiteto pirmininkas yra paskiriamas Aplinkos ministerijos, o komiteto sudėtis patvirtinama aplinkos ministro įsakymu.²⁰⁰

Kaip jau buvo minėta GMO ekspertų komitetas atskaitingas GMO valdymo priežiūros komitetui, kuris LR Genetiškai modifikuotų organizmų įstatyme nebuvo plačiau aptartas, tačiau buvo paminėtas 2 straipsnyje aptariant pagrindines sąvokas, nurodant, jog tai „konsultacinio pobūdžio visuomeniniais pagrindais veikianti institucija, svarstanti genetiškai modifikuotų organizmų politikos klausimus, teikianti pasiūlymus ministerijoms, Vyriausybės įstaigoms, kitoms institucijoms dėl šios srities teisinių dokumentų, programų rengimo ir įgyvendinimo.“²⁰¹

GMO valdymo priežiūros komitetas veikia panašiai kaip GMO ekspertų komitetas, tačiau GMO valdymo priežiūros komitetas yra konsultacinis ir atsakingas už įvairius GMO politikos klausimus bei ruošia pasiūlymus dėl teisės aktų.

Genetiškai modifikuotų organizmų valdymo priežiūros komiteto nuostatai (toliau – Nuostatai) priimti 2001 m. gruodžio 18 d., nauja redakcija nuo 2008 m., siekiant įgyvendinti Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB.

Nuostatų pirmojoje dalyje nurodoma, jog GMO valdymo priežiūros komitetas (toliau – Komitetas) savo veikloje vadovaujasi įstatymais, teisės aktais, tarptautinėmis sutartimis, nutarimais ir kitais teisės aktais bei Nuostatais. Kaip nurodo Nuostatų 3 punktas, „Komitetas sudarytas proporciniu principu bei susideda iš gamybininkų, mokslininkų, valstybės tarnautojų, nevyriausybinių organizacijų atstovų ir yra atskaitingas Aplinkos ministerijai.“²⁰²

Antroji Nuostatų dalis apibrėžia uždavinius ir funkcijas. Kaip nurodoma Nuostatuose, reikšmingiausias Priežiūros komiteto uždavinys yra pagalba Aplinkos ministerijai bei kitoms institucijoms užtikrinant GMO panaudojimą, atsižvelgiant į teisės aktuose numatytų reikalavimų įgyvendinimą²⁰³, bei „inicijuoti ar teikti nuomonę aplinkos apsaugos, sveikatos apsaugos, žemės ūkio strategijų, programų bei teisinės bazės biotechnologijų kūrimo ir plėtros srityje derinimą, siekiant užtikrinti tinkamą genetiškai modifikuotų organizmų valdymą, ekonomikos augimą bei racionalų gamtos išteklių naudojimą. Teikti pasiūlymus, rengiant Lietuvos Respublikos pozicijas dėl Europos Sąjungos valdymo institucijų sprendimų genetiškai modifikuotų organizmų klausimais projektų.“²⁰⁴

²⁰⁰ Ten pat.

²⁰¹ Ten pat, kaip 150.

²⁰² LR aplinkos ministro 2008 m. rugsėjo 12 d. įsakymo Nr. D1-474 „Dėl genetiškai modifikuotų organizmų valdymo priežiūros komiteto sudarymo ir jo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo. *Valstybės žinios*. 2008, Nr.108-4147, p. 2.

²⁰³ Ten pat, p. 2-3.

²⁰⁴ Ten pat, p. 3.

Priežiūros komiteto uždavinys apima ne tik pagalbą Lietuvos institucijoms bei siekius tobulinti GMO teisinę bazę, o taip pat ir GMO valdymą, tačiau ir labai svarbų ir reikšmingą indėlį pateikti siūlymus formuojant Lietuvos pozicijas dėl GMO skirtas Europos Sąjungos institucijoms.

Nuostatų 6 punktas numato, jog Priežiūros komitetas teikia pasiūlymus Aplinkos ministerijai dėl GMO, taip pat dėl įstatymų ir kitų teisės aktų projektų bei bendradarbiauja su kitomis institucijomis dėl GMO.²⁰⁵

Apibendrinant galima teigti, jog Komitetas vykdo svarbias funkcijas GMO politikos įgyvendinime ir formavime Lietuvoje.

2.2.3. Airijos teisės aktų analizė

Aplinkos, bendruomenės ir vietos savivaldos ministerija nurodo, GMO teisės aktai sudaro bendrą sistemą reguliuojant ir kontroliuojant GMO, kuriuos įgyvendina Airija kartu su kitomis Europos Sąjungos narėmis. GMO įstatymai ES pradėti vykdyti nuo 1990 m, siekiant įgyvendinti šiuos tikslus:

- apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką;
- užtikrinti laisvą saugių GMP judėjimą ES.²⁰⁶

Airijoje GMO politikos įgyvendinimui parengti Genetiškai modifikuotų organizmų (apgalvoto išleidimo) nuostatai, 2003 (SI No 500 of 2003), siekiant įgyvendinti ES direktyvą 2001/18/EB dėl GMO apgalvoto išleidimo į ir panaikinti Tarybos direktyvą 90/220/EB.

Antrasis teisės aktas yra Genetiškai modifikuotų organizmų (riboto naudojimo) nuostatai, 2001 (SI No 73 of 2001) parengti įgyvendinant ES direktyvą dėl riboto GMM naudojimo.²⁰⁷

Genetiškai modifikuotų organizmų (apgalvoto išleidimo) nuostatai SI No 500 2003 (toliau - Nuostatai) įsigaliojo 2003 m. lapkričio 1 d.

Pirmojoje Nuostatų dalyje nurodoma, jog vartojama sąvoka Agentūra reiškia Aplinkos apsaugos agentūra. (toliau – Agentūra). Nuostatuose nurodoma, jog visi asmenys, kurie užsiima apgalvotu išleidimu ar pateikimu į rinką, privalo užtikrinti, jog būtų imtasi visų reikiamų priemonių siekiant apsaugoti nuo neigiamo poveikio žmonių sveikatą ir aplinką. Prieš pateikiant pranešimą dėl apgalvoto GMO išleidimo į aplinką ar GMO tiekimo rinkai privalu atlikti rizikos aplinkai vertinimą.

Agentūra turi turėti registrą, kuriame turi būti užfiksuota numatyta informacija. Registras turi būti prieinamas darbo valandomis ir nemokamas. Registre esanti informacija:

²⁰⁵ Ten pat, p. 3.

²⁰⁶ Environment Community and Local Government <<http://www.environ.ie/en/GMO/>> [žiūrėta 2013-01-30].

²⁰⁷ Ten pat.

1. pranešimai, pranešimuose esančios informacijos pakeitimai bei kita informacija gauta iš pranešėjo;
2. papildoma informacija, kurios pareikalavo Agentūra;
3. Agentūros ar Komisijos priimti sprendimai.

Agentūra atsižvelgdama į konfidencialios informacijos apibrėžimą, skelbia informaciją tokia forma, kuri jos nuomone tinkamiausia. Viešai prieinamos informacijos sąrašas nurodytas Nuostatuose. Pranešėjas norėdamas, jog atitinkama pateikta informacija būtų laikoma konfidencialia, privalo pagrįsti priežastis. Tokiu atveju sprendimą dėl konfidencialumo priimama Agentūra, tačiau pasikonsultavusi su pranešėju. Agentūra priimdama sprendimą turi atsižvelgti į visuomenės interesus ir ar visuomenei būtų naudinga sužinoti tą informaciją. Nuostatuose nurodoma, kuri informacija negali būti laikoma konfidencialia. Pranešėjui atsiėmus pranešimą iki sprendimo priėmimo Agentūra turi išlaikyti informacijos konfidencialumą, jei buvo toks pranešėjo prašymas.²⁰⁸

Antroji Nuostatų dalis „Apgalvotas GMO išleidimas į aplinką kitais tikslais nei patekimo į rinką“ nurodo, jog asmuo negali apgalvotai išleisti GMO kitais tikslais, nei patekimo į rinką, nebent turi gavęs raštišką Agentūros sutikimą ir buvo laikomasi sutikime numatytų sąlygų. Norint vykdyti apgalvotą GMO išleidimą į aplinką kitais tikslais nei patekimo į rinką reikia Agentūrai pateikti pranešimą su Nuostatuose nurodyta informacija. Pranešėjas teikdamas pranešimą turi susimokėti nustatytą mokestį. Pranešėjas patekęs pranešimą Agentūrai per 14 dienų turi apie savo ketinimą išleisti GMO paskelbti vietiniame laikraštyje su pavadinimu „Siūlomas GMO apgalvotas išleidimas“. Laikraštyje turi būti paskelbta ir Nuostatuose numatyta informacija. Laikraščio kopija išsiunčiama Agentūrai per 14 dienų. Pranešėjas per 14 dienų nuo pranešimo patekimo Agentūrai turi pateikti paskelbto pranešimo kopiją, vietos kurioje norima vykdyti apgalvotą išleidimą savininkui, jei tai ne tas pats asmuo kaip pranešėjas ir vietinei institucijai, kurios teritorijoje norima vykdyti apgalvotą išleidimą. Bet kuris asmuo ar institucija per 28 dienas nuo pranešimo išleidimo gali pareikšti nusiskundimą dėl planuojamo GMO išleidimo, nusiskundimas teikiamas raštu ir adresuojamas Agentūrai bei turi būti sumokėtas nustatytas mokestis. Agentūra gavusi nusiskundimus turi pranešti apie jų gavimą pranešėjui bei į juos atsižvelgti įvertinat pareiškimą. Agentūrai dar nepriėmus sprendimo, pranešėjui pakeitus pranešimą ar papildžius pranešimą nauja, svarbia informacija, pranešėjas privalo pateikti naują pranešimą Agentūrai. Tuomet pirmojo pranešimo svarstymas stabdomas. Pakeitus pranešimą turi būti sumokėtas nustatytas mokestis. Gautas pakeistas pranešimas turi būti laikomas kaip naujas pranešimas.

²⁰⁸ Genetically Modified Organisms (Deliberate Release) Regulations 2003 (S.I. No. 500 of 2003) < <http://www.epa.ie/downloads/legislation/geneticallymodifiedorganismsgmo/GMO%20Deliberate%20release%20SI%20500%20of%202003.pdf> > [žiūrėta 2013-01-30], p. 7, 9,10

Agentūra gavusi pranešimą raštu informuoja pranešėją apie pranešimo gavimą. Tuomet persiunčia pranešimo santraukos kopiją Komisijai, patikrina ar pranešimas atitinka Nuostatų reikalavimus ir ar aplinkos rizikos įvertinimas atliktas tinkamai. Agentūra turi atsižvelgti į iš šalių narių gautas pastabas bei, esant prašymui, persiusti pranešimo kopiją prašančios šalies narės kompetentingai institucijai. Agentūra turi įvertinti riziką žmonių sveikatai ir aplinkai bei raštu parengti išvadas. Agentūra turi atsakyti į gautą pranešimą per 90 dienų arba tenkindama prašymą, arba netenkindama ir pagrįsdama priežastis. Agentūra turi teisę pareikalauti papildomos informacijos, tačiau turi paaiškinti priežastis. Po raštiško Agentūros sutikimo, pranešėjui gavus reikšmingos informacijos, jis privalo nedelsdamas raštu pateikti informaciją Agentūrai. Teikiant naują informaciją reikia sumokėti nustatytą mokestį. Tuomet Agentūra imasi tokių pat veiksmų kaip ir pateikus informaciją prieš priimant sprendimą. Agentūrai iš naujo nagrinėjant pranešimą, išleidimas į aplinką negali būti vykdomas. Kilus grėsmei dėl galimos rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai pranešėjas privalo imtis priemonių siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką. Agentūra atsižvelgdama į situaciją ar naujus duomenis turi įgaliojimus keisti, sustabdyti ar nutraukti sutikimą.

Agentūra apie priimtą sprendimą turi informuoti raštu visus, kuriems buvo nusiųstos pranešimo kopijos, o taip pat ir asmenis ar institucijas, kurios buvo pateikę nusiskundimus dėl pranešimo. Institucijos ar asmenys taip pat turi būti informuojami, jei buvo pakeistos pranešimo sąlygos, sustabdytas, nutrauktas ar atnaujintas išleidimo į aplinką sutikimas. Pranešėjas pabaigęs apgalvotą GMO išleidimą, sutikime numatytais intervalais turi teikti ataskaitas Agentūrai.²⁰⁹

Trečiosios Nuostatų dalies pirmasis skyrius „Tiekimas rinkai produktų, kurių sudėtyje yra arba susidedančių iš GMO,, nurodo, jog asmuo negali tiekti rinkai produktų, kurių sudėtyje yra arba susidedančių iš GMO be raštiško Agentūros sutikimo. Sutikime turi būti nurodyta GMO tapatybė, kuriai sutikimas buvo išduotas, unikalus GMO identifikatorius, sutikimo galiojimo laikas bei sąlygos, kuriomis produktas gali būti tiekiamas rinkai, naudojamas, tvarkomas ir pakuojamas, taip pat sąlygos skirtos apsaugoti ekosistemas, aplinką ar geografines sritis. Agentūrai paprašius pranešėjas turi duoti mėginius kontrolei atlikti. Nuostatuose nurodyta, jog ant produkto etiketės turi būti užrašyta, kad produkte yra GMO bei asmens atsakingo už tiekimą į rinką pavadinimas ir adresas.

Agentūra turi teisę apriboti ar uždrausti naudojimą ar tiekimą rinkai, kai gaunama naujos arba papildomos, reikšmingos informacijos. Agentūra turėdama rimtą pagrindą gali laikinai apriboti ar uždrausti produkto naudojimą ir tiekimą rinkai valstybėje. Jei Agentūra mano, jog produktas kelia dideles rizikas žmonių sveikatai ar aplinkai, ji gali raštu pranešti pranešėjui ar kitam suinteresuotam asmeniui ir reikalauti imtis priemonių, kurios jos manymu reikalingos, įskaitant sustabdymą ar nutraukimą tiekimo rinkai. Minėtais atvejais sustabdžius ar nutraukus tiekimą rinkai, Agentūra turi

²⁰⁹ Ten pat, p. 13-18.

informuoti Komisiją, šalių narių kompetentingas institucijas ir visuomenę bei pagrįsti savo sprendimą.²¹⁰

Antrasis skyrius nurodo, jog pirmą kartą tiekiant rinkai produktą, kurio sudėtyje yra ar susidedantį iš GMO, reikia sumokėti numatytą mokestį ir per 14 dienų nuo pranešimo įteikimo Agentūrai parengti pranešimą dėl pasiūlymo tiekti rinkai produktą, kurio sudėtyje yra ar susidedantį iš GMO. Pranešimas turi būti paskelbtas valstybėje cirkuliuojančiame laikraštyje. Laikraštyje esančio pranešimo kopija turi būti persiūsta Agentūrai. Pranešimo pavadinimas turėtų būti toks: „Pasiūlymas tiekti į rinką produktą, kurio sudėtyje yra ar susidedantį iš genetiškai modifikuotų organizmų“.

Agentūrai dar nepriėmus sprendimo ir pranešėjui pakeitus pranešimą ar papildžius pranešimą nauja, svarbia informacija, pranešėjas privalo informuoti ir pateikti naują pranešimą Agentūrai. Tuomet pirmojo pranešimo svarstymas stabdomas. Pakeitus pranešimą turi būti sumokėtas nustatytas mokestis. Gautas pakeistas pranešimas turi būti laikomas kaip naujas pranešimas. Gavusi pranešimą Agentūra turi raštu informuoti pranešėją apie pranešimo gavimą, pranešimo santrauką persiūsti šalių narių kompetentingoms institucijoms ir Komisijai, nagrinėti prašymą laikantis nuostatų. Agentūra gali raštu iš pranešėjo paprašyti pateikti daugiau informacijos, nurodydama priežastis. Agentūra turi per 90 dienų nuo pranešimo gavimo paruošti įvertinimo ataskaitą, kurioje turi būti nurodoma ar GMO gali būti tiekiamas rinkai ir kokiomis sąlygomis, ar negali būti tiekiamas. Ataskaitos kopija nusiunčiama pranešėjui. Teigiamu atveju Agentūra, tuo pat metu kai siunčia įvertinimo ataskaitą pranešėjui, siunčia dokumento kopiją Komisijai kartu su visa informacija, kuria rėmėsi rengdama ataskaitą. Neigiamu atveju, ne anksčiau nei po 15 dienų išsiuntus įvertinimo ataskaitą pranešėjui ir ne vėliau nei po 105 dienų kai gavo pranešimą, siunčia įvertinimo ataskaitos kopiją Komisijai kartu su visa informacija, kuria Agentūra rėmėsi rengdama ataskaitą.

Teigiamu atveju Agentūra turi suteikti papildomą informaciją, jei to prašo Komisija ar šalių narių kompetentingos institucijos. Agentūra turi apsvarstyti motyvuotas pastabas dėl produkto tiekimo rinkai gautas iš Komisijos ar šalių narių kompetentingų institucijų.

Agentūra gali išduoti sutikimą, kai nėra jokių motyvuotų prieštaravimų dėl palankaus įvertinimo iš Komisijos ir kompetentingų institucijų bei iškilę klausimai buvo išspręsti, taip pat jei Komisija priėmė teigiamą sprendimą. Apie savo priimtą sprendimą Agentūra turi informuoti kompetentingas institucijas ir Komisiją. Agentūrai priėmus neigiamą įvertinimą ar Komisijai priėmus neigiamą sprendimą, Agentūra turi informuoti pranešėją ir pateikti atmetimo priežastis raštu.²¹¹

²¹⁰ Ten pat, p. 19-20.

²¹¹ Ten pat, p. 21-24.

Ketvirtajame skyriuje nurodoma, jog pranešėjas turi laikytis sąlygų esančių sutikime ar sutikimo atnaujinime bei teikti ataskaitas, kurios nurodytos monitoringo plane Agentūrai, Komisijai, šalių narių kompetentingoms institucijoms. Esant naujai informacijai, kuri gali įtakoti žmonių sveikatą ir aplinką, pranešėjas privalo imtis priemonių žmonių sveikatai ir aplinkai apsaugoti, informuoti Agentūrą bei nurodyti kokių veiksmų ėmėsi ar siūlo imtis pats pranešėjas.

Tokiu atveju Agentūra turi skubiai informuoti Komisiją, kompetentingas institucijas bei paruošti vertinimo ataskaitą, kurioje turi būti nurodoma ar GMO turi likti rinkoje ir kokiomis sąlygomis, ar neturi likti rinkoje. Ataskaitos kopija persiunčiama Komisijai ir pranešėjui. Jei Agentūros įvertinimas teigiamas, ji turi suteikti visą papildomą informaciją, kai jos prašoma, Komisijai ar valstybių narių kompetentingoms institucijoms. Turi apvarstyti visus komentarus ar motyvuotus prieštaravimus dėl vertinimo ataskaitos gautus iš Komisijos ar kompetentingų institucijų. Agentūra turi dalyvauti kiekvienoje diskusijoje, kurią rengia Komisija dėl motyvuotų prieštaravimų siekiant pasiekti susitarimą.

Sprendimas priimamas taip pat kaip ir atnaujinant sutikimą. Agentūrai ar Komisijai -priėmus neigiamą sprendimą, pranešėjas turi sustabdyti prekybą produktu. Apie tai Agentūra pranešėją informuoja raštu.²¹²

Ketvirtojoje Nuostatų dalyje „Įmokos ir mokesčiai“ nurodoma, kokios piniginės įmokos privalomos už pranešimų pateikimus ir pakeitimus. Norint apgalvotai išleisti GMO į aplinką kitu tikslu nei tiekimo rinkai reikia sumokėti 3000 eurų, o tiekti produktą į rinką ir atnaujinti sutikimą kainuoja 30 000 eurų. Pateikiant nusiskundimus reikia sumokėti 10 eurų.

Pranešimo pakeitimas dėl apgalvoto išleidimo kainuoja 1125 eurus, o pranešimo pakeitimas tiekimui produkto į rinką 11 250 eurų. Agentūra gali pareikalauti mokėti periodinius mokesčius už monitoringą bei atliekamus patikrinimus.²¹³

Nuostatuose nurodoma kaip turėtų būti atliekamas rizikos aplinkai įvertinimas, kaip atliekamas monitoringo planas ir kt.

Genetiškai modifikuotų organizmų (riboto naudojimo) nuostatai S.I. No. 73 2001, (toliau - Nuostatai) įsigaliojo 2001 m. kovo 15 d.

Pirmojoje Nuostatų dalyje nurodoma, jog visi užsiimantys veikla susijusia su ribotu naudojimu turi užtikrinti, jog būtų imtasi visų priemonių siekiant išvengti neigiamo poveikio žmonių sveikatai ir aplinkai. Agentūra atsakinga už registro tvarkymą, kuriame pateikiama su GMM ribotu naudojimu susijusi informacija. Registras turi būti prieinamas visiems asmenims darbo valandomis ir nemokamas. Konfidenciali informacija ir jos pripažinimo procesai yra tokie pat

²¹² Ten pat, p. 26-28.

²¹³ Ten pat, p. 31-32.

kaip ir GMO apgalvoto išleidimo. Tik šiuose Nuostatuose vartojama sąvoka vartotojas, o ne pranešėjas, kaip GMO apgalvoto išleidimo Nuostatuose.²¹⁴

Antroje Nuostatų dalyje nurodoma, jog vartotojas prieš pradėdamas ribotą naudojimą privalo atlikti rizikos vertinimą žmonių sveikatai ir aplinkai. Vartotojas atlikdamas vertinimą turi laikytis bent minimalių nurodytų reikalavimų ir ypač atsižvelgti į atliekų pašalinimą atliekant įvertinimą. Parengtą vertinimą vartotojas turi saugoti pas save, o pareikalavus Agentūrai, jai perduoti. Pagal atlikto įvertinimo rezultata ribotas naudojimas turi būti suklasifikuotas pagal pavojingumą į klases nuo 1 klasės iki 4 klasės. Kilus abejonėms dėl pasirenkamos klasės lygio, vartotojas turi pasirinkti aukštesnę klasę, nebent Agentūra raštu sutinka ir yra pakankamai įrodymų, jog užtenka žemesnės klasės.

Pirmą kartą naudojant patalpas veiklai susijusiai su GMM ribotu naudojimu, vartotojas turi teikti pranešimą Agentūrai ir turi gauti jos sutikimą su sąlygomis, jei jos pridėtos prie sutikimo. Agentūra apie savo sprendimą raštu informuoja per 45 dienas. Sutikimas suteiktas pirmą kartą naudoti patalpas tam tikrai klasei suteikia teisę naudoti ir žemesnės klasės ribotą naudojimą, o pirmą kartą naudoti aukštesnę klasę turi būti gautas sutikimas. Pranešimas pateikiamas kartu su apmokėjimu.

Naudotojas turi saugoti kiekvieno įvertinimo ir atlikto riboto naudojimo įrašus. Įrašai turi būti prieinami Agentūrai jai paprašius ir teikiami kalendorinių metų pabaigoje. Toliau Nuostatuose pateikiama informacija, kaip turi būti teikiami pranešimai 2 ir 3, bei 4 klasės naudojimui, laikotarpiai per kuriuos Agentūra turi pranešti apie savo sprendimą bei kita informacija susijusi su 2 ir 3, bei 4 klasėmis.

Agentūra savo nuožiūra gali pareikalauti prieš 2 klasės ribotą naudojimą, jog vartotojas apie tai praneštų pranešimu laikraštyje. Jei Agentūra gavo nusiskundimų, ji turi apie tai pranešti vartotojui. Šiuo atveju panaudojimas negali būti vykdomas, kol nėra priimtas sprendimas. Apie sprendimą turima informuoti raštu per 45 dienas.

Ribotam naudojimui 3 ir 4 klasės, ne vėliau nei po 7 dienų įteikus pranešimą Agentūrai, vartotojas turi įdėti pranešimą į laikraštį. Pranešimas turi būti publikuojamas vietiniame laikraštyje, tos vietos, kur siūloma riboto naudojimo veikla. Pranešimo pavadinimas turėtų skambėti taip: „Siūlymas ribotai naudoti genetiškai modifikuotus mikroorganizmus“. Kartu pateikiama privaloma informacija. Pranešimo kopija pateikiama Agentūrai ir vietinės valdžios institucijai. Kiekvienas asmuo per 4 savaites gali teikti raštiškus nusiskundimus Agentūrai, sumokėjęs numatytą mokestį. Pranešimai neatitinkantys reikalavimų gražinami siuntėjui kartu su apmokėjimu. Agentūra gavusi

²¹⁴ Genetically Modified Organisms (Contained Use) Regulations, 2001 S.I. No. 73/2001 < <http://www.epa.ie/downloads/legislation/geneticallymodifiedorganismsgmo/GMO%20Contained%20Use%20SI%2073%20of%202001.pdf> > [žiūrėta 2013-02-03], p. 9-10.

nusiskundimus turi atsižvelgti į juos priimant sprendimą ir informuoti asmenį ar instituciją, kuri pareiškė prieštaravimus apie priimtą sprendimą.

Agentūra turi teisę prašyti papildomos informacijos arba pakeisti naudojamą klasę. Naudotojas turi vykdyti prašymą ir negali vykdyti riboto naudojimo negavus sutikimo iš Agentūros. Agentūra turi teisę priimti arba atmesti prašymą bei nustatyti sąlygas nurodyta tvarka. Vartotojui gavus naujos informacijos apie naują galimą riziką žmonių sveikatai ir aplinkai, jis turi nutraukti ribotą naudojimą ir informuoti Agentūrą. Vartotojas negali keisti savo veiklos taip, kad būtų pakeista riboto naudojimo klasė į aukštesnę arba kitu būdu, kuris turėtų rimtų pasekmių žmonių sveikatai ir aplinkai. Agentūra gali patikrinti ribotą naudojimą bet kuriuo metu su naudotojo sutikimu arba po ne mažiau nei 3 metų nuo tada, kuomet buvo pradėtas ribotas naudojimas. Agentūra gali bet kuriuo metu patikrinti atsiradus informacijai, jog ribotas naudojimas kelia didelę riziką žmonių sveikatai ar aplinkai. Tuomet Agentūra gali iš dalies pakeisti išduotą sutikimą ar kitaip pareikalauti pakeisti ribotą naudojimą arba pareikalauti sustabdyti ar nutraukti ribotą naudojimą. Nutraukus ribotą naudojimą jis negali būti atnaujintas, nebent Agentūra raštu sutinka ir yra įgyvendintos numatytos sąlygos, jei tokios buvo pateiktos.

Prieš pradėdant ribotą naudojimą atlikus vertinimą, kuris parodė, jog sugedus ribojimo priemonėms gali kilti didelis pavojus, tiesioginis ar uždelstas, žmonėms esantiems ne patalpose ar aplinkai arba kuomet Agentūra to reikalauja, vartotojas konsultuodamasis su atitinkamomis institucijomis turi parengti riboto naudojimo avarinį planą. Avariniame plane turi būti aprašyti veiksmai, kurių imamasi sutrikus ribojimo priemonėms, siekiant apsaugoti galimai paveiktus žmones.²¹⁵

Ketvirtoji dalis nurodo, jog pranešimų pateikimas ar pakeitimas yra apmokestintas, atitinkamai pagal klases. Pirmosios klasės riboto naudojimo pranešimo pateikimas pirmą kartą apmokestinamas 250 eurų, 2 klasės - 1250 eurų, 3 klasės - 3000 eurų, 4 klasės - 15 000 eurų, nusiskundimo pateikimas apmokestinamas 10 eurų. Taip pat aptariamos pinigų grąžinimo sąlygos ir atvejai, kuomet Agentūra gali pareikalauti mokėti periodinius mokesčius už monitoringą bei atliekamus patikrinimus.²¹⁶

2.2.4. Institucinė analizė Airijoje

Aplinkos apsaugos akte 1992, skirsnyje 111 Aplinkos, paveldo ir vietos valdžios ministrui suteiktomis galiomis siekiant užtikrinti aplinkos apsaugą, pavojaus sveikatai ir žalos nuosavybei prevenciją ir ypač siekiant užtikrinti direktyvų įgyvendinimą, konsultuojantis su Pramonės ir

²¹⁵ Ten pat, p. 14-25.

²¹⁶ Ten pat, p. 30-32.

prekybos ministru ar kitu ministru gali nustatyti kontroliavimo, valdymo, reguliavimo, draudimo taisykles bet kuriam procesui ar veiksmui susijusiam su GMO.²¹⁷

Aplinkos, paveldo ir vietos ministerija nurodo, jog nacionalinė kompetentinga institucija yra Aplinkos apsaugos agentūra, kuri yra atsakinga už Europos Sąjungos direktyvų laikymąsi Airijoje.²¹⁸

Kaip nurodo Aplinkos apsaugos agentūra, ji yra atsakinga už GMO politikos įgyvendinimą, susijusį su ribotu naudojimu ir apgalvotu išleidimu į aplinką GMO ir GMM, Airijoje. Ji reguliuoja šias dvi veiklas:

- ribotą naudojimą laboratorijoje ir pramonėje;
- apgalvotą išleidimą į aplinką:
 1. tyrimų ir plėtros tikslais, pvz.: klinikiniai tyrimai,
 2. teikiant GMO produktus į rinką.²¹⁹

Kitaip tariant Agentūra atsakinga už GMO reglamentavimo įgyvendinimą, susijusį su:

- GMO ribotu naudojimu;
- GMO apgalvotu išleidimu į aplinką.²²⁰

Kiekvienas iš teisės aktų aptaria ir nurodo kaip ir kokiomis priemonėmis Agentūra turi įgyvendinti teisės akto pavestas funkcijas. Agentūra nurodo, jog kitos už GMO politiką Airijoje atsakingos institucijos yra šios:

- Sveikatos ir vaikų departamentas - atsakingas už maisto saugos aspektus;
- Žemės ūkio, žuvininkystės ir maisto departamentas, kuris atsakingas už sėklas skirtas auginimui, gyvūnų pašaru, sambūvi, augalų apsaugos produktų naudojimą GMO augalams.²²¹

Airijos maisto saugos institucija nurodo, jog Sveikatos ir vaikų departamento kompetencija apsiriboja politikos klausimais, o ji pati yra Airijos kompetentinga institucija, kuri atsakinga už įstatymų vykdymą. Ji reguliuoja Airijos rinką ir užtikrina, kad tik Europos Sąjungoje leidžiamas maistas būtų rinkoje ir kad jis būtų tinkamai pažymėtas.²²²

Airijos maisto saugos institucija nurodo, jog už GMO panaudojimą medicinoje ir farmacijoje atsakinga Airijos vaistų departamentas.²²³

²¹⁷ Environmental Protection Agency Act, 1992 <<http://www.irishstatutebook.ie/1992/en/act/pub/0007/print.html>> [žiūrėta 2013-02-03].

²¹⁸ Ten pat, kaip 206.

²¹⁹ Enviroment protection agency <<http://www.epa.ie/whatwedo/licensing/gmo/faq/>> [žiūrėta 2013-02-03]

²²⁰ Enviroment protection agency <<http://www.epa.ie/whatwedo/licensing/gmo/>> [žiūrėta 2013-02-05]

²²¹ Ten pat, kaip 218.

²²² Food Safety Authority of Ireland

<http://www.fsai.ie/legislation/food_legislation/gmos/regulating_gmo_food_and_feed_in_ireland.html> [žiūrėta 2013-02-08].

²²³ Ten pat.

Nuostatų SI No 500 2003 ketvirtoji dalis numato GMO patariamąjį komitetą (toliau – Komitetą). Komitetą paskiria Agentūra. Komiteto funkcijos yra konsultacijos įvairiais su GMO susijusiais klausimais. Komitetą sudaro:

1. Aplinkos apsaugos agentūros atstovai;
2. Aplinkos, paveldo ir vietos valdžios ministras;
3. Žemės ūkio ir maisto ministras;
4. Sveikatos ir vaikų ministras;
5. Verslo, prekybos ir užimtumo ministras;
6. Nacionalinės institucijos dėl darbuotojų saugos ir sveikatos;
7. Vartotojų teisių direktorius;
8. atstovai iš biotechnologijų tyrimų arba biotechnologijų pramonės;
9. organizacijos, besirūpinančios aplinkos apsauga;
10. organizacijos, kurios, Agentūros nuomone, yra susijusios su aplinkos apsauga;
11. organizacijos, kurios susijusios su vartotojų teisėmis.

Patariamojo komiteto narių skaičius kartu su pirmininku neturi viršyti 14 narių. Patariamojo komiteto narys paskiriamas ne ilgiau kaip 3 metams ir gali būti paskiras antrai kadencijai. Agentūra paskiria komiteto pirmininką ir pavaduojantį asmenį.²²⁴

Apibendrinant, galima teigti, jog Airijoje GMO politiką įgyvendina visos išvardintos institucijos, kurios atlieka savo pareigas pagal joms pavestas kompetencijas. Kiekviena institucija atlieka svarbias funkcijas GMO politikos reguliavime ar įgyvendinime.

Šiuo atveju ypač svarbios Aplinkos apsaugos agentūros funkcijos. Ji yra nacionalinė kompetentinga institucija Airijoje, kuri yra atsakinga už veiklų susijusių su GMO apgalvotu išleidimu į aplinką ir tiekimu rinkai, GMM ribotu naudojimu leidimų išdavimą, kontrolę ir kitas teisės aktuose numatytas funkcijas.

²²⁴ Ten pat, kaip 208, p. 34-35.

3. GMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ: LIETUVOS IR AIRIJOS ATVEJIS

3.1. GMO politikos įgyvendinimo ypatumai Lietuvoje ir Airijoje

GMO politikos reglamentavimas Lietuvoje buvo pradėtas 2001 m. priėmus GMO įstatymą, kuris apima visas veiklas kuriose naudojami GMO ar GMM ar GMP ir numato, jog šiai veiklai vykdyti privalomi leidimai. Minėtas įstatymas apibrėžia atsakingų institucijų funkcijas, pagrindinius GMO aspektus dėl atsakomybės ir naudotojo pareigų. Įstatymas taip pat numato visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus dėl GMO naudojimo. Po įstatymo priėmimo sekė priimamos tvarkos, kurios papildė įstatymu numatytus reikalavimus.

2004 m. Lietuvai tapus ES nare GMO politikos teisinė bazė buvo koreguojama, siekiant, jog ji atitiktų ES reikalavimus. Buvo koreguojamas pagrindinis įstatymas, atsižvelgiant į ES teisės aktuose numatytus reikalavimus dėl GMO, kuriamos naujos bei koreguojamos senos tvarkos dėl GMO įgyvendinimo Lietuvoje. Atsižvelgiant į Direktyvos 2001/18/EB dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką ir Direktyvos 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo reikalavimus, buvo parengtos arba pakoreguotos priimtose tvarkos. Šiuo metu siekiant įgyvendinti minėtas direktyvas, Lietuvoje yra sukurti šie pagrindiniai teisės aktai:

- „Genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką, tiekimo rinkai tvarkos aprašas“, kuris nustato kaip turėtų vykti GMO apgalvotas išleidimas ir tiekimas rinkai.
- „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų, genetiškai modifikuotų organizmų arba jų, kaip atskirų produktų ar esančių kituose produktuose, rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai vertinimo tvarkos aprašas“, kuris reglamentuoja kaip turi būti atliekamas rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai vertinimas.
- „Visuomenės informavimo ir dalyvavimo išduodant leidimus genetiškai modifikuotų organizmų naudojimui tvarkos aprašas“ nurodo kaip visuomenė gali dalyvauti priimant sprendimus dėl GMO ir kokia informacija jai turi būti prieinama.
- „Patiektų rinkai genetiškai modifikuotų organizmų ar jų produktų stebėsenos plano rengimo taisyklės“, kurių tikslas nurodyti kaip turi būti vykdoma stebėsenos patiektų rinkai GMO ar jų produktų.
- „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų riboto naudojimo Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašas“ nurodo, kaip turi būti vykdomas GMM ribotas naudojimas Lietuvoje.
- „Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų klasifikavimo kriterijai“, kuriuose nurodoma kas turi būti įvertinama klasifikuojant GMM ir kaip tai daroma.

Visais minėtais teisės aktais nurodoma, kaip elgtis norint užsiimti veikla susijusia su GMO ar GMM, kokius dokumentus reikia paruošti ir pateikti, kokios institucijos už tai atsakingos, kokie jų veiksmai ir sprendimų priėmimo procesai, asmens norinčio užsiimti tokia veikla atsakomybė ir t.t.

Airija ES nare tapo 1973 m. Pirmieji Europos Sąjungoje GMO politikos reglamentavimui priimti teisės aktai buvo 1990 m. Galima teigti, jog Airija kartu su kitomis ES valstybėmis narėmis pradėjo kurti ES GMO politiką ir jos teisinę bazę.

Airijos GMO politikos įgyvendinimui sukurta teisinė bazė kiek paprastesnė, nei Lietuvoje. Ją sudaro vos 2 pagrindiniai nutarimai, kuriais remiantis yra įgyvendinamos Direktyvos 2001/18/EB ir 2009/41/EB. Airijos teisės aktuose nebuvo rasta teisinio dokumento panašaus į Lietuvoje esantį GMO įstatymą, kuriame būtų aptarti bendrieji aspektai.

Airijoje minėtoms direktyvoms įgyvendinti priimti šie teisės aktai:

- „Genetiškai modifikuotų organizmų (apgalvoto išleidimo) nuostatai 2003 (SI No 500 2003)“. Nuostatuose nuosekliai išdėstyta kaip turėtų vykti GMO apgalvotas išleidimas į aplinką ar tiekimas rinkai, nurodyti rizikos aplinkai vertinimo aspektai, nurodyta kaip turėtų vykti visuomenės dalyvavimas ir informavimas priimant sprendimus dėl GMO, GMM naudojimo, kaip rengiamas stebėsenos planas ir kt..

- „Genetiškai modifikuotų organizmų (riboto naudojimo) nuostatai 2001 (SI Nr. 73 200.)“, kuriuose nurodoma kaip turėtų būti vykdomas GMM ribotas naudojimas Airijoje. Savo turiniu Airijos teisės aktai labai panašūs savo išdėstymu į pačias ES direktyvas.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos GMO teisinę bazę siekiant įgyvendinti minėtas direktyvas sudaro 6 teisės aktai ir GMO įstatymas, o Airijoje minėtos direktyvos įgyvendinamos vos 2 pagrindiniais teisės aktais.

Galima daryti išvadą, jog Airijos GMO teisinė bazė paprastesnė, dėl galimybės nuo pradžių dalyvauti ES veikloje kuriant GMO politiką ir priemones jai įgyvendinti. Tai įtakojo ir sistemingą Airijos GMO teisinės bazės kūrimą. Lietuva pradėjusi kurti GMO teisinę bazę savarankiškai, o po to įstojusi į ES, privalėjo pakoreguoti ir priimti naujus teisės aktus pagal ES reikalavimus, dėl šios priežasties Lietuvoje GMO reglamentuojančių teisės aktų skaičius žymiai didesnis.

3.2. GMO politikos įgyvendinimas pagal Direktyvą 2001/18/EB Lietuvoje ir Airijoje

Lietuvoje priimtos Tvarkos ir Airijoje priimti Nuostatai, nurodo, jog GMO apgalvotas išleidimas į aplinką ar tiekimas rinkai privalo vykti tik gavus leidimą iš kompetentingų institucijų, t.y. Lietuvoje iš Aplinkos ministerijos, o Airijoje iš Aplinkos apsaugos agentūros. Pastebėti skirtumai tarp Lietuvos ir Airijos įgyvendinimo:

- Lietuvos Tvarkoje nurodoma, jog GMO apgalvotam išleidimui į aplinką reikalingas leidimas, o tiekimui rinkai sutikimas. Airijoje nėra atskiriamas sąvokų vartojimas, Nuostatose nurodyta, jog abiem atvejais reikalingas Agentūros sutikimas.

- Paraiška Lietuvoje teikiama kartu su pranešimu rašytine ir elektronine formomis. Airijoje nenumatyta, jog paraiška ir pranešimas turi būti teikiamas ir rašytine ir elektronine formomis.

- Airijos Nuostatuose numatyta, jog teikiant paraišką ir pranešimą reikia susimokėti mokesį. Lietuvoje nėra nustatyta mokesčio už paraiškos ar pranešimo teikimą.

- Aplinkos ministerija gavusi pranešimą užregistruoja jos gavimo data, o Airijoje Agentūra informuoja pranešėją apie pranešimo gavimą.

- Aplinkos ministerija gavusi paraišką ir pranešimą iš pranešėjo juos pateikia Priežiūros komitetui ir Suinteresuotoms institucijoms bei Ekspertų komitetui, kurie parengia ir pateikia savo išvadas. Išvadas išanalizuoja Aplinkos ministerija prieš priimdama sprendimą dėl leidimo ar sutikimo išdavimo. Airijos Nuostatuose nėra nurodyta, jog Agentūra konsultuojasi priimdama sprendimą su panašiomis institucijomis.

- Airijos Nuostatuose numatyta, jog pasiūlymas apgalvotai išleisti į aplinką kitu tikslu nei tiekimo rinkai pranešimo pateikimas apmokestinamas 3000 eurų, o pasiūlymas tiekti produktą į rinką ir atnaujinti sutikimą kainuoja 30 000 eurų. Pateikiant nusiskundimus reikia sumokėti 10 eurų. Pranešimo pakeitimas dėl apgalvoto išleidimo kainuoja 1125 eurus, o pranešimo pakeitimas tiekimui produkto į rinką 11 250 eurų. Atitinkamais atvejais Agentūra gali pareikalauti mokėti periodinius mokesčius už monitoringą, bei atliekamus patikrinimus. Lietuvos Tvarkoje nėra nurodyta mokesčių už pranešimų teikimus, atnaujinimus ar kitokius veiksmus.

- Visuomenės informavimo ir dalyvavimo priimat sprendimus dėl GMO procese abejojose valstybėse numatyti labai skirtingi būdai.

Lietuvoje pranešėjas pateikęs pranešimą dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką bet kuriam tikslui, išskyrus tiekimą rinkai ir dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką rinkos tikslais Aplinkos ministerijai, turi parengti ir prieinamose visuomenės informavimo priemonėse pateikti kur, kada bei kiek laiko bus galima susipažinti su numatoma pranešėjo veikla, bei pareikšti savo nuomonę, komentarus ar pan. Aplinkos ministerijai. Numatyta, jog visi norintys gali teikti pasiūlymus raštu ar elektronine forma per 30 dienų nuo paskelbimo dienos. Jei pranešėjas gauna pasiūlymų, jis turi surengti viešą svarstymą teritorijoje, kurioje jis nori vykdyti veiklą. Viešame svarstyme dalyvauja visi asmenys, kurie teikė pasiūlymus raštu ir Aplinkos ministerijos atstovai, visi apie svarstymą informuojami raštu. Vykstant susirinkimui pristatoma numatoma veikla, atsakoma į tiesiogiai pateiktus klausimus, raštu gautus pasiūlymus. Po įvykusio susirinkimo per 5 dienas, pranešėjas turi paruošti viešo svarstymo protokolą, o jo kopiją pateikti Aplinkos ministerijai.

Airijos Nuostatuose numatyta, jog pranešėjui perdavus pranešimą Agentūrai, jis turi per 14 dienų paskelbti pranešimą vietiniame laikraštyje su pavadinimu „Siūlomas GMO apgalvotas išleidimas“. Per 14 dienų pranešimo paskelbimo Agentūrai pateikiama paskelbto pranešimo kopija, kopija teikiama ir savininkui vietos, kurioje norima vykdyti apgalvotą išleidimą, jei pranešėjas nėra jos savininkas, bei vietinei institucijai, kurios teritorijoje norima vykdyti apgalvotą išleidimą. Nusiskundimai dėl numatomo vykdyti GMO apgalvoto išleidimo gali būti teikiami 28 dienas nuo pranešimo išleidimo. Jie teikiami Agentūrai, tačiau teikiant nusiskundimą reikia sumokėti 10 eurų. Agentūra priėmusi sprendimą praneša apie tai raštu visiems, kurie pateikė nusiskundimus. Visi pateikę nusiskundimus turi būti informuojami, jei buvo pakeistos pranešimo sąlygos, sustabdytas, nutrauktas ar atnaujintas išleidimo į aplinką sutikimas. Šiek tiek kitokia tvarka taikoma norint tiekti į rinką produktą, kurio sudėtyje yra ar susidedantį iš GMO, reikia paskelbti valstybėje cirkuliuojančiame laikraštyje su pavadinimu „Pasiūlymas tiekti į rinką produktą, kurio sudėtyje yra ar susidedantį iš genetiškai modifikuotų organizmų“. Laikraščio kopija taip pat pateikiama Agentūrai per 14 dienų.

- Airijos Nuostatuose numatyta, jog Agentūra turi turėti registrą, kuriame turi būti nurodyti su GMO susiję įrašai. GMO registrą su nurodytos informacijos sąrašu tvarko Agentūra. Šis registras turi būti prieinamas visiems asmenims darbo valandomis ir nemokamas. Į registrą įvedama informacija apie pranešimus, pakeitimus ar kitokia informacija pateikta pranešėjo bei sprendimas, kurį priėmė Agentūra ar Komisija. Lietuvoje už GMO informacinę sistemą atsakinga Aplinkos ministerija, kuri joje pateikia informaciją apie priimtus sprendimus, avarinius reagavimo planus, saugumo priemones, priimtus sprendimus su sąlygomis arba atmetimo priežastimis, taip pat leidimus ar sutikimus laikinai apriboti ar uždrausti, įvairias nuomones, prieštaravimus ir kt. informaciją.

Apibendrinant galima teigti, jog valstybės labai panašiai įgyvendina direktyvos numatomus tikslus. Šalių lyginamosios analizės metu nustatytas nedidelis procedūrinis skirtumas, jog Lietuvoje Aplinkos ministerija gauna išvadas iš numatytų institucijų ir priimdama sprendimą atsižvelgia į jas, o Airijoje tokia procedūra nėra numatyta. Nustatytas pirmas svarbus skirtumas, jog Airijoje yra numatyti apmokėjimai už pranešimų pateikimus, atnaujinimus ir t.t., tokia priemonė sugriežtina sutikimų išdavimą, nes numatytas apmokėjimas negarantuoja jog pranešimas atitiks keliamus reikalavimus ir bus išduotas sutikimas, o sutikimo negavus gresia finansinis nuostolis. Tokia priemonė turėtų sumažinti norinčiųjų vykdyti veiklas su GMO. Lietuvoje nėra numatyti panašūs mokėjimai. Leidimai ir sutikimai išduodami neatlygintinai.

Antras svarbus skirtumas pastebėtas numatytose procedūrose dėl visuomenės informavimo ir dalyvavimo priimant sprendimus dėl GMO. Lietuvoje nustatyta Tvarka žymiai griežtesnė ir procedūriškai sudėtingesnė, bei brangesnė pranešėjui tiek laiko atžvilgiu tiek finansiškai.

Atsižvelgiant į visuomenės interesus, tokia procedūra palankesnė, nes susirinkimo metu pateikiami atsakymai, išsamiai pristatoma veikla, gali būti tiesiogiai užduodami kilę klausimai dėl planuojamos veiklos, aktyviai diskutuojama ir ginama bei argumentuojama kiekviena pasisakančiųjų pozicija. Tokia procedūra leidžia aktyviau dalyvauti norintiems ir suinteresuotiems asmenims sprendimų dėl apgalvoto GMO išleidimo į aplinką ar tiekimo rinkai priėmimo. Airijoje numatyta procedūra paprastesnė ir pigesnė.

Numatyti terminai, per kuriuos galima reikšti pasiūlymus, Lietuvos atveju ir nusiskundimus Airijos atveju, labai panašūs ir skiriasi vos 2 dienomis. Lietuvoje – 30 dienų, o Airijoje - 28 dienos.

Viešai ir laisvai prieinama informacija susijusi su GMO, GMM numatyta tiek Lietuvos Tvarkoje, tiek Airijos Nuostatuose. Abiejose šalyse numatyta teikti panašią informaciją, tačiau Lietuvos Tvarkoje numatyta, jog informacijos bus teikiama daugiau ir įvairesnės.

3.3. GMO įgyvendinimas pagal Direktyvą 2009/41/EB Airijoje ir Lietuvoje

Įgyvendinant Direktyvą 2009/41/EB didelių skirtumų Lietuvoje ir Airijoje nėra pastebėta. GMM riboto naudojimo Tvarka Lietuvoje ir Nuostatai Airijoje griežtai apibrėžia kaip ribotai turėtų būti naudojami GMM. Bendrosios sąlygos labai panašios ir Lietuvoje, ir Airijoje.

Didžiausi skirtumai tame, jog Airijoje pranešėjas už pranešimą turi susimokėti numatytą mokestį. Pranešimų pateikimas ar pakeitimas yra apmokestintas pagal klases. Pirmosios klasės riboto naudojimo pranešimo pateikimas pirmą kartą apmokestinamas 250 eurų, 2 klasės - 1250 eurų, 3 klasės - 3000 eurų, 4 klasės - 15 000 eurų, nusiskundimo pateikimas apmokestinamas 10 eurų. Atitinkamais atvejais Agentūra gali pareikalauti mokėti periodinius mokesčius už monitoringą, bei atliekamus patikrinimus. Lietuvoje nėra numatyta mokesčių už pranešimų ar pasiūlymų teikimą ar kitokių mokesčių susijusių su GMM ribotu naudojimu.

Kitas svarbus skirtumas numatytas Airijos Nuostatuose, jog Agentūra gali pareikalauti prieš 2 klasės ribotą naudojimą, jog vartotojas įdėtų informacinį pranešimą į laikraštį. Agentūra gavusi nusiskundimų apie tai praneša vartotojui. Kai norima vykdyti 3 ir 4 klasės ribotą naudojimą, ne vėliau nei po 7 dienų pateikus pranešimą Agentūrai, vartotojas turi įdėti pranešimą vietiniame laikraštyje. Pranešimo pavadinimas turi skambėti „Siūlymas ribotai naudoti genetiškai modifikuotus mikroorganizmus“. Pranešimo kopija pateikiama Agentūrai ir vietinės valdžios institucijai. Kiekvienas asmuo per 4 savaites gali raštu pateikti nusiskundimus Agentūrai, susimokėjęs mokestį.

Lietuvos Tvarkoje nėra numatyta, jog norint ribotai naudoti GMM reiktų paskelbti apie tai viešai. Numatyta tik paskelbimas informacinėje sistemoje apie priimtą sprendimą dėl GMM riboto naudojimo leidimo išdavimo.

Apibendrinant galima teigti, jog didžiausi skirtumai pastebėti tame, jog Airijoje numatyti mokesčiai už pranešimų teikimus, o Lietuvos Tvarkoje nėra numatyta mokesčių susijusių su GMM ribotu naudojimu ir pranešimų teikimu. Kitas labai svarbus skirtumas tarp šalių yra tame, jog Airijos Nuostatuose taikomas informavimas apie GMM ribotą naudojimą ir galimybę asmenims pareikšti nuomonę šiuo klausimu. Lietuvos Tvarkoje numatomas tik sprendimo paskelbimas dėl GMM riboto naudojimo GMO informacinėje sistemoje. Šiuo atveju Airijos Nuostatai palankesni norintiems dalyvauti sprendimų priėmimo dėl GMM riboto naudojimo.

3.4. Institucinė analizė įgyvendinant Direktyvą 2001/18/EB ir Direktyvą 2009/41/EB Airijoje ir Lietuvoje

Valstybės narės paskiria, kurios iš institucijų bus atsakingos už tam tikrų politikų įgyvendinimą pačioje valstybėje. Siekiant įgyvendinti Direktyvas 2001/18/EB ir 2009/41/EB Lietuvoje buvo paskirta Aplinkos ministerija, kuri ir yra atsakinga už teisės aktų susijusių su šiomis direktyvomis vykdymą, priežiūrą ir pan. Aplinkos ministerija, kaip jau buvo minėta, išduoda leidimus veikloms susijusioms su GMO ar GMM vykdymu, administruoja GMO informacinę sistemą ir vykdo kitas teisės aktuose numatytas funkcijas. Airijoje už minėtų Direktyvų įgyvendinimą atsakinga Aplinkos apsaugos agentūra, kuri taip pat kaip ir Lietuvoje esanti Aplinkos ministerija, vykdo panašias funkcijas. Skirtumų tarp šių institucijų nėra pastebėta, kiekviena iš jų vykdo vienu atveju pagal Įstatymą bei Tvarkas numatytas funkcijas, kitu atveju Nuostatuose numatytas funkcijas, kurios iš esmės nesiskiria. Svarbiausios jų funkcijos tai leidimų arba sutikimų išdavimas Lietuvos atveju bei sutikimų išdavimas Airijos atveju. Abi institucijos susijusios su teisės aktuose numatytų funkcijų vykdymu.

Lietuvoje už GMO politikos įgyvendinimą priskirtos ir kitos institucijos. Tai Sveikatos ministerija, kurios kompetencija apima maistą ir medicininius gaminius; Žemės ūkio ministerija, kuri dalyvauja vykdant GMO ir GMP žemės ūkiui rizikos vertinimą ir kt.; Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, atsakinga už GMP saugos ekspertizės vykdymą ir veterinarinius gaminius, medikamentus, įrangą, ji numatyto kokia tvarka jie bus priimami, registruojami ir vartojami.

Airijoje atsakingos institucijos: Aplinkos, paveldo ir vietos valdžia turi teisę nustatyti kontroliavimo, valdymo, reguliavimo, draudimo taisykles bet kuriam procesui ar veiksmui susijusiam su GMO; Sveikatos ir vaikų departamentas, kurio veikla susijusi su maisto sauga ir apsiriboja politikos klausimais; už įstatymų vykdymą ir tinkamo maisto buvimą rinkoje ir jo žymėjimą yra atsakingas Airijos maisto saugos institucija; Žemės ūkio, žuvininkystės ir maisto departamentas atsakingas už sėklas, pašarus, sambūvį, apsaugos produktus skirtus GMO augalams; už GMO panaudojimą medicinoje ir farmacijoje atsakingas Airijos vaistų departamentas.

Apibendrinat galima teigti, jog iš esmės Lietuvoje ir Airijoje esančios institucijos atsakingos už GMO politikos įgyvendinimą vykdo panašias funkcijas. Airijoje labiau atskiriamos institucijos atsakingos už politinius klausimus ir vykdančios įstatymais pavestas funkcijas, Lietuvoje tokio suskirstymo nėra.

Lietuvoje yra du komitetai, kurių veikla susijusi su GMO. Tai Ekspertų komitetas ir GMO valdymo priežiūros komitetas. Ekspertų komiteto veikla apsiribota vertinimu, bei išvadų bei pasiūlymų teikimu. Komitetą sudaro įvairių sričių susijusių su GMO specialistai, kurie turi atitikti keliamus kvalifikacinius reikalavimus. Jų darbas apsiriboja visuomeniniais pagrindais. Šis Komitetas yra atskaitingas GMO priežiūros ir valdymo komitetui. GMO priežiūros ir valdymo komiteto veikla apsiriboja konsultacijomis. Nagrinėja GMO politinius klausimus, ruošia pasiūlymus dėl GMO teisinių dokumentų ir t.t. Priežiūros komitetą sudaro įvairių sričių specialistai. Priežiūros komitetas atskaitingas Aplinkos ministerijai.

Airijoje Nuostatuose yra numatytas vienas Patariamasis komitetas. Pagrindinė jo funkcija konsultuoti klausimais susijusiais su GMO. Patariamąjį komitetą sudaro įvairių sričių specialistai su GMO susijusių ministerijų ministrai, atstovai susiję su darbuotojų sauga ir sveikata, vartotojų teisėmis, biotechnologijomis ir aplinkosauga.

Apibendrinant galima teigti, jog Airijoje teisės aktu nurodytas tik Patariamasis komitetas, kurio veikla labai panaši kaip esančio Lietuvoje GMO priežiūros ir valdymo komiteto. Abu jie vykdo konsultacijas dėl GMO. Komitetų sudėtis šiek tiek skiriasi. Lietuvoje komitetą sudaro įvairių sričių specialistai, o Airijoje sudaromas ir su GMO susijusių sričių ir su GMO nesusijusių sričių specialistai. Airijoje panašios institucijos, kaip Lietuvoje esančio Ekspertų komiteto, nagrinėtuose teisės aktuose nebuvo rasta.

IŠVADOS

1. Genetiškai modifikuoti organizmai naudojami ir gali būti pritaikomi daugelyje sričių siekiant jas tobulinti. Dėl GMO didėja pasėlių derlingumas, mažėja auginimo sąnaudos, gerinama produkcijos maistinė kokybė bei išvaizda, atsparumas ligoms bei kenkėjams. GM gyvūnai tampa atsparesni ligoms, greičiau auga, gali turėti jiems nebūdingų savybių. Kuriami vaistai yra pigesni ir saugesni, naudojami gydant įvairias ligas. Medicinoje genų terapija taikoma gydant pavojingas ligas. Pasitelkiant GM augalus valomas užterštas vanduo. Autoriai įžvelgia ir galimas GMO keliamas grėsmes. Dažniausiai įvardijamos grėsmės žmonių sveikatai yra galimos alergijos, herbicidų toksiškumas, didėjanti rizika susirgti vėžiu, bei galimas infekcijų gydymo sudėtingėjimas. Nepaisant galimų GMO keliamų grėsmių pasaulyje biotechnologinių pasėlių auginimo skaičius kasmet didėja. Didžiausios augintojos pasaulyje JAV, Brazilija ir Argentina. Daugiausiai auginama GM soja, GM kukurūzai ir GM medvilnė. 2011 m. duomenimis ES biotechnologinius pasėlius augino: Ispanija, Portugalija, Čekija, Lenkija, Slovakija, Rumunija, Vokietija ir Švedija.. Didžiausia GM produktų augintoja ES yra Ispanija. ES daugiausiai auginami GM kukurūzai. Europoje atlikti tyrimai rodo, jog dauguma žmonių mano, jog biotechnologijos ir genetinė inžinerija turės teigiamą įtaką mūsų ateičiai, tačiau mano, jog GM maistas nėra saugus nei sveikatai, nei aplinkai.

2. Nuo 1990 m. ES pradėjo kurti GMO politikos reglamentavimui skirtus teisės aktus. Svarbiausią vietą užima šie teisės aktai: direktyva 2001/18/EB dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką, reglamentas (EB) Nr. 1829/2003 dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų, reglamentas (EB) Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklavimo, reglamentas (EB) Nr. 1946/2003 dėl GMO tarpvalstybinio judėjimo ir direktyva 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo. Reglamentas turi būti griežtai vykdomas visa apimtimi. Direktyvos nurodydamos, kokių tikslų turi pasiekti valstybė narė, leidžia pačioms valstybėms pasirinkti priemones numatytiems tikslams įgyvendinti.

Lietuva GMO teisinės bazės kūrimą 2001 m. pradėjo savarankiškai, priėmusi LR Genetiškai modifikuotų organizmų įstatymą, o po to kitus teisės aktus. Įstojusi į ES Lietuva koregavo ir pildė GMO teisinę bazę siekdama, jog ji atitiktų ES keliamus reikalavimus.

Airija kartu su kitomis ES valstybėmis narėmis GMO teisinės bazės kūrimą pradėjo 1990 m. Teisės aktai buvo tobulinami ir šiuo metu siekiant įgyvendinti svarbiausių direktyvų keliamus tikslus Airijoje vadovaujasi dviem pagrindiniais teisės aktais.

3. Lietuvos ir Airijos teisinės bazėse, sukurtose siekiant įgyvendinti Direktyvą 2001/18/EB dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką ir Direktyvą 2009/41/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo, nėra nustatyta labai didelių skirtumų. Pagrindiniai ir

svarbiausi skirtumai: Lietuvos teisės aktų skaičius daugiau nei tris kartus viršija teisės aktų skaičių Airijoje. Airijoje yra nustatyti mokesčiai teikiant pranešimą dėl GMO apgalvoto išleidimo į aplinką, tiekimo rinkai ar GMM riboto naudojimo, norint atnaujinti sutikimus, teikiant nusiskundimus, bei numatyta, jog tam tikrais atvejais Agentūra gali pareikalauti mokėti periodinius mokesčius už monitoringą, bei atliekamus patikrinimus. Lietuvoje priimtuose teisės aktuose nėra nustatyta jokių mokesčių.

Kitas svarbus skirtumas yra valstybių pasirinkta konsultavimosi su visuomene procedūra. Lietuvoje siekiant įgyvendinti direktyvą 2001/18/EB procedūra kiek sudėtingesnė ir brangesnė, nes už visus numatomus veiksmus siekiant informuoti visuomenę turi sumokėti pranešėjas. Tačiau galima teigti, jog ji labiau palanki visuomenei. Airijoje procedūra paprastesnė ir pigesnė. Pagal Direktyvą 2009/41/EB Airijos Nuostatuose numatytas konsultavimasis su visuomene ir informavimas, o Lietuvoje tik informavimas apie priimtus sprendimus dėl GMM riboto naudojimo, GMO informacinėje sistemoje.

Ryškių institucinių skirtumų nėra pastebėta, abeiose valstybėse paskirtų institucijų veikla ir funkcijos labai panašios. Skirtumas tik tas, jog Airijoje labiau atskiriama institucijos atsakingos už politinius klausimus ir vykdančios įstatymais pavestas funkcijas, Lietuvoje tokio suskirstymo nėra. Lietuvos teisės aktuose numatytas Ekspertų komitetas, kuris atsakingas išvadų ir pasiūlymų teikimą dėl GMO, GMM. Tokios institucijos Airijos teisės aktuose nebuvo nustatyta.

REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, siūloma:

1. Europos Komisijai:

Siekiant išsklaidyti ES piliečių susirūpinimą dėl galimo GMO neigiamo poveikio jų sveikatai ir aplinkai, bei mokslininkų pateikiamų GMO keliamų grėsmių, rekomenduojama atlikti išsamų ir ilgalaikį tyrimą ir nustatyti GMO keliamas rizikas, taip arba paneigiant jas ir nuraminant vartotojus arba nustačius tam tikras rizikas imtis priemonių siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką.

2. LR Aplinkos ministerijai:

Atsižvelgiant į Airijos pavyzdį, dėl numatytų teisės aktuose mokėjimų teikiant paraiškas, atnaujinimus ir pan., rekomenduojama Lietuvoje nustatyti mokesčius už pranešimų teikimus, atnaujinimus ir papildymus dėl GMO apgalvoto išleidimo, tiekimo rinkai ir GMM riboto naudojimo.

Krutkė R. GMO politikos įgyvendinimas Europos Sąjungoje / Politikos mokslų magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. Vygandas Paulikas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013. – 79 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama GMO politikos įgyvendinimas Europos Sąjungoje. Pirmojoje dalyje aptariama GMO sąvoka ir atsiradimas, nagrinėjama GMO reikšmė šiuolaikiniame pasaulyje, biotechnologinių pasėlių auginimo tendencijos ir visuomenės požiūris į biotechnologijas ir genetiškai modifikuotus produktus. Antroje dalyje nagrinėjami pagrindiniai ES teisės aktai reglamentuojantys GMO, analizuojami pagrindiniai Lietuvos ir Airijos teisės aktai skirti įgyvendinti ES direktyvas. Trečioje dalyje pateikiama GMO politikos įgyvendinimo Lietuvoje ir Airijoje lyginamoji analizė: pagrindiniai pastebėjimai ir GMO politikos įgyvendinimo skirtumai.

Raktiniai žodžiai: GMO, GMO politikos įgyvendinimas, GMO teisės aktai.

Krutke R. The implementation of GMO politics in European Union / Political science master's final thesis. Leader - professor doctor habilitatus Vygandas Paulikas – Vilnius, Mykolas Romeris University, Faculty of politics and management. 2013. – 79 p.

ANNOTATION

In master's final thesis the implementation of GMO politics in European Union is analyzed. In the first part GMO definition and coming is discussed, GMO meaning in today's world, tendency of growing biotech crops, people's attitude to biotechnologies and GMO is analyzed. In the second part, main EU legislation regulating GMO, Principal Lithuanian and Irish legislation for the implementation of EU directives is analyzed. In the third part, comparative analysis of implementation of GMO politics in Lithuania and Ireland is presented: main observations and differences between implementation of GMO politics.

Key words: GMO, implementation of GMO politics, GMO legislation.

Krutkė R. GMO politikos įgyvendinimas Europos Sąjungoje / Politikos mokslų magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. Vygandas Paulikas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013. – 79 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema yra svarbi dėl to, jog GMO užima vis naujas pozicijas įvairiose srityse ir mūsų gyvenimuose, taip keldami daugybę diskusijų dėl jų privalumų ir grėsmių. ES valstybių pozicija nėra vieninga, vienos valstybės pasisako už GMO, kitos priešinasi GMO, trečios išlaiko neutralią poziciją. GMO reguliuojami ES teisės aktai, tačiau pagal direktyvas valstybės pačios susikuria priemones tikslams įgyvendinti. Valstybė kurdama savo teisinę bazę gali sugriežtinti GMO politikos įgyvendinimą arba kaip tik supaprastinti. Lyginamajai analizei pasirinktos dvi ES valstybės: Lietuva ir Airija. Magistrinio baigiamojo darbo tyrimo objektas – GMO politikos įgyvendinimas ES. Darbo pagrindinis tikslas – išnagrinėti GMO politikos įgyvendinimą ES: Lietuvos ir Airijos atvejais. Tikslui pasiekti išskirti šie uždaviniai: išanalizuoti GMO reikšmę, auginimo tendencijas ir visuomenės požiūrį į GMO, išnagrinėti pagrindinius Europos Sąjungos GMO reglamentuojančius teisės aktus bei Lietuvos ir Airijos teisės aktus, skirtus įgyvendinti Direktyvas 2001/18/EB ir 2009/41/EB. Apžvelgti šių šalių GMO politiką įgyvendinančias institucijas ir jų funkcijas bei, atlikti Lietuvos ir Airijos GMO politikos įgyvendinimo lyginamąją analizę.

Tyrimui atlikti pasirinkti šie metodai: literatūros šaltinių analizė, teisės aktų analizė, lyginamoji analizė, antrinių statistikos duomenų analizė. Nustatyta, jog Lietuvos ir Airijos GMO politikos įgyvendinimas pagal direktyvą 2001/18/EB ir direktyvą 2009/41/EB labai panašus. Nustatyti skirtumai: teisės aktų apimtis, Airijos Nuostatuose nustatyti mokesčiai už pranešimų teikimą, atnaujinimą, pakeitimą ir nusiskundimų teikimą. Atitinkamais atvejais gali būti mokami mokesčiai Agentūrai už monitoringą, bei patikrinimus. Lietuvos Tvarkose panašių ar kitokių mokesčių nėra numatyta. Labai skiriasi valstybių pasirinkti visuomenės informavimo ir konsultavimosi būdai. Pagal direktyvą 2001/18/EB Airijoje numatytas paprastesnis, o Lietuvoje sudėtingesnis ir daugiau lėšų reikalaujantis būdas. Pagal direktyvą 2009/41/EB Airijos Nuostatuose numatytas ir konsultavimasis su visuomene ir informavimas, o Lietuvoje tik informavimas.

Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje aptariama GMO sąvoka ir atsiradimas, nagrinėjama GMO reikšmė šiuolaikiniame pasaulyje, biotechnologinių pasėlių auginimo tendencijos ir žmonių požiūris į biotechnologijas ir GMP. Antroje dalyje nagrinėjami pagrindiniai ES teisės aktai reglamentuojantys GMO, analizuojami pagrindiniai Lietuvos ir Airijos teisės aktai

skirti įgyvendinti ES direktyvas. Trečioje dalyje pateikiama GMO politikos įgyvendinimo Lietuvoje ir Airijoje lyginamoji analizė: pagrindiniai pastebėjimai ir GMO politikos įgyvendinimo skirtumai.

SUMMARY

Krutke R. The implementation of GMO politics in European Union / Political science master's final thesis. Leader - professor doctor habilitatus Vygandas Paulikas – Vilnius, Mykolas Romeris University, Faculty of politics and management. 2013. – 79 p.

Subject of master's final thesis is important because GMO is gaining new positions in various areas and our lives, thus raising discussions about its advantages and dangers. Attitude of EU countries is not unanimous, some countries are for GMO, some against and some are neutral. GMO is regulated by EU legislation, but countries according to the directives take their own measures to implement the purposes. Country, when creating its own legislation, can tighten or simplify the implementation of GMO politics. Two countries were selected for the comparative analysis: Lithuania and Ireland. The research object of master's final thesis is implementation of GMO politics in European Union. Main purpose - to analyze the implementation of GMO politics: Lithuania and Ireland cases. To achieve the purpose, those tasks were raised: analyze the importance of GMO, growing tendencies and peoples attitude to GMO, analyze main EU legislation, regulating GMO, analyze Lithuanian and Irish legislation for the implementation of EU directives, review responsible authorities and their functions, carry out comparative analysis of implementation of GMO politics in Lithuania and Ireland.

To carry out the analysis the following methods were chosen: analysis of literature sources, analysis of legislation, comparative analysis, analysis of secondary statistics data. It is found that implementation of GMO politics in Lithuania and Ireland according to directives 2001/18/EB and 2009/41/EB is very similar. Differences: size of the law acts, fees for presentation of notification, renewal, amendment and submission of complaints, set in Irish regulations. Where appropriate, fees can be paid to the Agency for the monitoring and control. There are no similar fees set in Lithuanian acts. Ways to inform and consult the public are very different. According to directive 2001/18/EB Ireland has set simpler, Lithuania more complex and more expensive way according to directive 2009/41/EB in Irish legislation information and consultation with public is set, in Lithuanian – only information.

NAUDOTA LITERATŪRA**ES teisės aktai:**

1. Europos Bendrijos steigimo sutartis.
2. Europos ekonominių ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl GMO Europos Sąjungoje (2012/C 68/11) [2012] OL C 68/56.
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. kovo 12 d. direktyva 2001/18/EB, dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir panaikinanti Tarybos direktyvą 90/220/EEB. [2001] OL 106/1.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. liepos 15 d. reglamentas 1946/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų tarpvalstybinio judėjimo. [2003] OL L 287/1.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. reglamentas 1829/2003. dėl genetiškai modifikuoto maisto ir pašarų. [2003] OL L 268/1.
6. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. rugsėjo 22 d. reglamentas Nr. 1830/2003 dėl genetiškai modifikuotų organizmų ir iš jų pagamintų maisto produktų ir pašarų susekamumo ir ženklinimo. [2003] OL L 268/24.
7. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. gegužės 6 d. direktyva 2009/EB dėl riboto genetiškai modifikuotų organizmų naudojimo. [2009] OL L 125/75.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

8. Genetiškai modifikuotų organizmų įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2967.
9. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. balandžio 25 d. įsakymas Nr. 198 „Dėl genetiškai modifikuotų organizmų ekspertų komiteto sudarymo ir jo nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004, Nr.12-351.
10. LR aplinkos ministro 2003 m. rugpjūčio 4 d. įsakymu Nr. 413 „Dėl Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų riboto naudojimo Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2003, Nr.80-3671, po naujos redakcijos. Valstybės žinios 2011, Nr. 16-755.
11. LR aplinkos ministro 2004 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. D1-225 „Dėl genetiškai modifikuotų organizmo apgalvoto išleidimo į aplinką, tiekimo rinkai tvarkos aprašo patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 71-2487.
12. LR aplinkos ministro 2008 m. rugsėjo 12 d. įsakymo Nr. D1-474 „Dėl genetiškai modifikuotų organizmų valdymo priežiūros komiteto sudarymo ir jo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios. 2008, Nr.108-4147.
13. LR aplinkos ministro 2010 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. D1-236 „Dėl patiektų rinkai genetiškai modifikuotų organizmų ar jų produktų stebėsenos plano rengimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios. 2010, Nr.36-1740.

14. LR aplinkos ministro 2012 m. rugsėjo 10 d. įsakymas Nr. D1-726 „Dėl visuomenės informavimo ir dalyvavimo priimant sprendimus dėl genetiškai modifikuotų organizmų apgalvoto išleidimo į aplinką ir tiekimo rinkai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios. 2012, Nr.107-5438.
15. LR aplinkos ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2004 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr.D1-693/V-954/B1-1107 „Dėl genetiškai modifikuotų mikroorganizmų klasifikavimo kriterijų“ Valstybės žinios. 2004, Nr.188-7041.
16. LR aplinkos ministro, LR sveikatos apsaugos ministro, LR žemės ūkio ministro, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus įsakymas Nr. D1-841/V-869/3D-894/B1-348 „Dėl Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų, genetiškai modifikuotų organizmų arba jų, kaip atskirų produktų ar esančių kituose produktuose, rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2010, Nr. 120-6151.

Airijos teisės aktai:

17. Environmental Protection Agency Act, 1992
<http://www.irishstatutebook.ie/1992/en/act/pub/0007/print.html> [žiūrėta 2013-02-03].
18. Genetically Modified Organisms (Contained Use) Regulations, 2001 S.I. No. 73/2001
<http://www.epa.ie/downloads/legislation/geneticallymodifiedorganismsgmo/GMO%20Contained%20Use%20SI%2073%20of%2001.pdf> [žiūrėta 2013-02-03].
19. Genetically Modified Organisms (Deliberate Release) Regulations 2003 (S.I. No. 500 of 2003)
<http://www.epa.ie/downloads/legislation/geneticallymodifiedorganismsgmo/GMO%20Deliberate%20release%20SI%20500%20of%202003.pdf> [žiūrėta 2013-01-30].

Specialioji literatūra (lietuvių kalba):

20. **Blažauskienė G. ir kt.** Genetiškai modifikuoti organizmai. Kas tai?. – Vilnius: Standartų spaustuvė, 2008, 32 p. – ISBN 978-9955-783-00-8.
21. **Bumelis A. V.,** Saugaus biofarmacijos vystymo perspektyvos Lietuvoje / Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje, 2009: konferencijos medžiaga, [2009 m. kovo 24-25 d.]. – Vilnius, 2009, p.14. – ISBN 978-9955-608-76-9.
22. **Grigiškis S.** Biotechnologijos panaudojimas, pašalinant taršalus iš aplinkos / Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje, 2009: konferencijos medžiaga, [2009 m. kovo 24-25 d.]. – Vilnius, 2009, p.30. – ISBN 978-9955-608-76-9.
23. **Kučinskaitė L.** Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų ribotas naudojimas Lietuvoje / Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje, 2009: konferencijos medžiaga, [2009 m. kovo 24-25 d.]. – Vilnius, 2009, p.55. – ISBN 978-9955-608-76-9.
24. **Kučinskaitė L.** Genetiškai modifikuotų mikroorganizmų ribotas naudojimas Lietuvoje / Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje, 2009:

- konferencijos medžiaga, [2009 m. kovo 24-25 d.]. – Vilnius, 2009, p.55. – ISBN 978-9955-608-76-9.
25. **Kuusienė S.** Augalų biotechnologija-Lietuvos Populus genties medžių tyrimuose / Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje, 2009: konferencijos medžiaga, [2009 m. kovo 24-25 d.]. – Vilnius, 2009, p.53. – ISBN 978-9955-608-76-9.
 26. **Lygis D. ir kt.** Nacionalinė biosaugumo sistema Lietuvoje, 2004: galutinė ataskaita, [2004 m. liepa.]. – Vilnius, 2004, 160 p. – ISBN 9955-608-14-5.
 27. **Paulauskas A.** Genetiškai modifikuoti organizmai. - Vilnius: Petro ofsetas, 2004. – 116 p. – ISBN 9955-499-11-7.
 28. **Ražanskienė A.** Transgeninių augalų konstravimas ir saugus jų panaudojimas / Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje, 2009: konferencijos medžiaga, [2009 m. kovo 24-25 d.]. – Vilnius, 2009, p. 12. – ISBN 978-9955-608-76-9.
 29. **Sasnauskas K.** GMO kūrimas jų panaudojimo galimybės ir perspektyvos / Genetiškai modifikuoti organizmai ir produktai bei jų panaudojimo perspektyvos Lietuvoje, 2004: konferencijos medžiaga, [2004 m. gegužės 27 d.]. - Vilnius, 2004, p. 4. – ISBN 9955-608-09-9.
 30. **Sasnauskas K.** XXI amžiaus iššūkiai ir biotechnologijos vystymo programa Lietuvoje / Biotechnologijos saugaus naudojimo ir vystymo perspektyvos Lietuvoje, 2009: konferencijos medžiaga, [2009 m. kovo 24-25 d.]. – Vilnius, 2009, p.10. – ISBN 978-9955-608-76-9.
 31. **Vilniaus gamtos apsaugos draugija.** Genetiškai modifikuoti organizmai gamtoje ir mūsų gyvenime, 2002. http://www.gmo-free-regions.org/fileadmin/files/gmo-free-regions/Lithuania/GMO_Lithuanian.pdf [žiūrėta 2013 03 09].

Specialioji literatūra (anglų kalba):

32. **Antoniou M. et al.** GMO Myths and Truths, 2012, http://earthopensource.org/files/pdfs/GMO_Myths_and_Truths/GMO_Myths_and_Truths_1.3b.pdf [žiūrėta 2012-12-18].
33. **Benbrook M. Ch.,** Impacts of genetically engineered crops on pesticide use in the U.S. – the first sixteen years by Charles M. Benbrook / Summary of Major Findings and Definitions of Important Terms, 2012, http://news.cahnrs.wsu.edu/files/2012/10/Benbrook-paper_major-findings-2012-09b.pdf [žiūrėta 2013-01-12].
34. **Diaz M. J., Fridovich-Keil L. J.,** GMOs in medicine and research / Encyclopedia Britannica <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/897705/genetically-modified-organism-GMO/279978/GMOs-in-medicine-and-research> [žiūrėta 2012-12-01].
35. **Food and Chemical Toxicology.** Long term toxicity of a Roundup herbicide and a Roundup tolerant genetically modified maize 50, 2012, p. 4221-4231, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0278691512005637> [žiūrėta 2013-02-25].

36. **Ho W. M., Ching L. L.** The Case For A GM-Free Sustainable World, London: Jutaprint, 2003, 115 p. – ISBN 0-9544923-1-5.
37. **Lynch D., Vogel D.** The Regulation of GMOs in Europe and the United States: A Case-Study of Contemporary European Regulatory Politics / Council or Foreign Relations, 2001. <http://www.cfr.org/genetically-modified-organisms/regulation-gmos-europe-united-states-case-study-contemporary-european-regulatory-politics/p8688> [žiūrėta 2013-03-10].
38. **Medical Dictionary.** <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/genetically+modified+organism> [žiūrėta 2012-12-01].
39. **Phillips T.** Genetically Modified Organisms (GMOs) Transgenic Crops and Recombinant DNA Technology / Scitable by nature education, 2008 <http://www.nature.com/scitable/topicpage/genetically-modified-organisms-gmos-transgenic-crops-and-732> [žiūrėta 2012-12-01].
40. **Reiss J. M., Straughan R.** Improving Nature? The science and ethics of genetic engineering. – Cambridge: Cambridge university press, 1996. – ISBN 0-521-00847-6 <http://books.google.lt/books?id=SqEObv4UBqkC&printsec=frontcover&dq=scientific+about+genetic+engineering&hl=en&sa=X&ei=gf3jUPGrEoT74QSw74GABg&ved=0CDUQ6AEwAA#v=onepage&q=scientific%20about%20genetic%20engineering&f=false> [žiūrėta 2012-12-01].
41. **Stoyles P. et al.** Genetic engineering. – South Yarra: printed in Thailand, 2003. – ISBN 1-58340-330-2 <http://books.google.lt/books?id=XKdUUN6MWpsC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> [žiūrėta 2012-12-01].
42. **Whitman B. D.** Genetically Modified Foods: Harmful or Helpful? / Proquest, 2000, <http://www.csa.com/discoveryguides/gmfood/overview.php> [žiūrėta 2012-12-06].
43. **Wieczorek A.** Use of Biotechnology in Agriculture – Benefits and Risks / Biotechnology Bio-3, 2003, p. 3 <http://www.ctahr.hawaii.edu/oc/freepubs/pdf/BIO-3.pdf> [žiūrėta 2012-12-06].
44. **World health organization (WHO).** <http://www.who.int/foodsafety/publications/biotech/20questions/en/> [žiūrėta 2012-12-01].

Kiti šaltiniai:

45. **Environment protection agency.** <http://www.epa.ie/whatwedo/licensing/gmo/faq/> [žiūrėta 2013-02-03].
46. **Environment protection agency.** <http://www.epa.ie/whatwedo/licensing/gmo/> [žiūrėta 2013-02-05].
47. **Environment Community and Local Government.** <http://www.environ.ie/en/GMO/> [žiūrėta 2013-01-30].
48. **Europos Sąjungos internetinė svetainė.** http://europa.eu/eu-law/treaties/index_lt.htm [žiūrėta 2013-01-23].

49. **Food Safety Authority of Ireland.**
http://www.fsai.ie/legislation/food_legislation/gmos/regulating_gmo_food_and_feed_in_ireland.html [žiūrēta 2013-02-08].
50. **Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops in 2011.**
<http://www.isaaa.org/resources/publications/pocketk/document/Doc-Pocket%20K16.pdf>> [žiūrēta 2013-01-12].
51. **GMO compass.**
http://www.gmcompass.org/eng/safety/human_health/41.evaluation_safety_gm_food_major_undertaking.html [žiūrēta 2013 03 09].
52. **Inernational service for the Acquisition of agri-biotech applications.**
<http://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/43/executivesummary/default.asp> [žiūrēta 2013-01-15].
53. **Komisijos pranešimas spaudai.** 2010 m. liepos 13 d.
http://ec.europa.eu/lietuva/ziniasklaidai/13072010_gmo_politika_lt.htm [žiūrēta 2013 03 09].
54. **Medical Dictionary.** <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/genetically+modified+organism> [žiūrēta 2012-12-01].
55. **Special Eurobarometer.** Biotechnology Nr. 341, 2010,
ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_341_en.pdf [žiūrēta 2013-01-15].
56. **World health organization (WHO).**
<http://www.who.int/foodsafety/publications/biotech/20questions/en/> [žiūrēta 2012-12-01].